

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Brigita Bilíková

**Porozvodová péče o nezletilé děti
s akcentem na střídavou výchovu
Možnosti a východiska**

Rigorózní práce

Olomouc 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma porozvodové péče o nezletilé děti s akcentem na střídavou výchovu vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

.....
Brigita Bilíková

Abstrakt

Společenský pohled na rozvod manželství, popř. dlouhodobé žití párů v nesezdaném svazku, ze kterého vzešly děti, jakož i jejich rozchod, za posledních zhruba 30 let, prodělal obrovský vývoj. Rozvod již není stigmatem pro rodiče ani děti, společenské postavení rozvedené ženy není o nic horší než vdané či svobodné ženy a z ekonomického hlediska, díky poměrně husté sociální síti, která je nastavena ve většině evropských zemí včetně České republiky, nehrozí rozvedené ženě život ohrožující bída. Jinými slovy, rozvod se stal běžnou záležitostí, a tedy je daleko jednodušší zvolit jej - jako způsob řešení složité nebo i jen zkomplikované vztahové situace, místo snahy vztah zachránit.

V případě, že se dvojice (popř. jeden z páru) rozhodne pro rozchod, musí učinit celou řadu rozhodnutí. Nejzávažnějším z nich je uspořádání poměrů společných dětí v době po rozchodu. Z racionálního a rodičovsky odpovědného úhlu pohledu, by se mohlo zdát, že tak závažné rozhodování o otázce, kdo a jakým způsobem převezme děti do péče po rozvodu, resp. jakým způsobem bude péče o děti nadále praktikována, bude většina rozvádějících se rodičů těžce prožívat a především pečlivě vážit možné alternativy i jejich dopad na děti i na ně samé. Bude se radit s psychology specializovanými na rozvodové záležitosti a uvážlivě vážit každý krok tak, aby dopad rozchodu na jejich děti byl co nejméně bolestný. Ve skutečnosti tomu tak není a jen menšina rozvádějících se rodičů postupuje takovýmto způsobem (*Warshak, 1996*). Důvodem této neschopnosti jsou zásadní emocionální překážky, které ve vyhocené době rozchodu valná většina rodičů není schopna sama překonat. Způsobem, jakým se daná situace dá zvládnout, pokud možno pro všechny zúčastněné strany co nejméně bolestně, se zabývám v této práci.

Je nutné snažit se zvrátit nepříznivé faktory, jejichž důsledkem je fakt, že více jak 90% všech dětí je po rozchodu rodičů svěřováno do výhradní péče jednoho z nich, zpravidla matky. Je to v zájmu celé společnosti, protože pro zdravý vývoj společnosti je nutný zdravý vývoj jedinců, což prvořadě předpokládá zdravý vývoj jejich vztahů.

V případech, kdy rodiče zvládli svá vlastní ega a upozadili své zájmy ve prospěch zájmů dětí a snažili se svůj předchozí život integrovat do života nového, se ukazuje, že na děti má v době po rozvodu nejlepší vliv vědomí, že jsou i nadále součástí životů obou svých rodičů. Vztah rodičů se sice rozpadl, ale děti v životě každého z nich i nadále mají své pevné místo a oporu. A toto je i hlavním záměrem zákonodárce. Právní řád ČR umožňuje aplikaci práva dítěte na oba rodiče, a to bez nutných legislativních změn. Nutná je však změna přístupu ze strany soudů ve smyslu snahy o jednotnost postupu, interdisciplinární spolupráci a nastavení

časových limitů. Současně další z cest ke změně jsou efektivní školení opatrovnických soudců i orgánů sociálně právní ochrany dítěte OSPOD prostřednictvím znalců, s akcentem na nutnost stanovení časových limitů a jednotného postupu. Znalci samotní tak do celého procesu budou vstupovat na jeho samém počátku, kdy je možno se správným přístupem situaci ještě změnit, a nikoli až v situaci, kdy je po dlouhodobě probíhajícím sporu mezi rodiči možno už jen konstatovat, že vztahy jsou natolik rozvrácené, že již zřejmě není možná jejich náprava. K této změně je však nutno překonat zkostnatělé stereotypy i značnou feminizaci justice a všech dalších, na celém procesu zúčastněných institucí. Drobným přínosem k potřebné změně snad bude i tato práce.

Abstract

Society no longer perceives a divorce and/or a long-term cohabitation of couples with children and their breakup, the way it used to in the past, there has been a significant development in the past thirty years. A divorce is not a stigma anymore either for parents or children, social status of a divorced woman is none the worse than of a married and/or single woman for the divorce, and economically thanks to a comparatively dense social network which is to be found in most European countries including the Czech Republic, a divorced woman is under no thread of life endangering poverty. In other words, a divorce is a common matter and therefore it is much easier to opt for one- as a resolution to sometimes major other times minor relationship issues instead of making an effort to save the relationship.

In case a couple (sometimes one of the two) decides for a divorce, there is an array of decisions they need to make. The most serious one being a child custody arrangement between natural parents after their separation.

From a rational point of view of a responsible parent it may seem that such a serious decision concerning the issue of who and under what conditions is to be granted the custody of children once the divorce is completed or more precisely in what way the childcare is to be performed, will be taken to heart and very seriously by the divorcing parents taking into account all possible alternatives and their effect on their children and themselves. One would expect the parents to be seeking advice of psychologists specializing in divorce issues, and contemplating all steps with consideration in order to lessen the damaging impact of the breakup on their children to minimum. However, it is a minority of divorcing parents who proceed this way (Warshak, 1996). This inability is caused by weighty emotional obstacles that a majority of parents are unable to overcome in the critical period of a divorce. This

thesis deals with practice intended to facilitate all involved parties so that they manage to cope with the situation with the least harm possible.

It is essential to reverse unfavourable factors in consequence of which over ninety percent of all children are awarded to a sole custody of one of the divorcing parents, ordinarily to the mother. It is in the interest of the entire society since a healthy development of society is essential for healthy development of individuals, which primarily requires a healthy development of their relationships.

In cases when parents control their egos, suppress their interests in favour of their children and they strive to integrate their previous lifestyle into their new one it proves to show that children after their parents' divorce are most positively affected when aware they remain a part of life of both their parents. Relationship of parents is broken, however, children have a fundamental part in their lives and feel supported.

This is the main objective of lawmakers. Legal system of the Czech Republic enables enforcement of children rights on both parents without any necessity of legislative modifications. Nevertheless, it is essential to change approaches of judges in sense of unification of processes, interdisciplinary cooperation and adjustment of time limits. One of the ways towards a change through experts is via effective trainings of custodial judges and authorities for social and legal protection of children called OSPOD with an emphasis on the necessity to determine time limits and process unification. Experts should then be able to step in at the beginning of a process when it is still possible to alter a situation with the right approach instead of being summoned when a process has been ongoing for a long time and there is no other way but to pronounce the relationships disrupted to such an extent a remedy is evidently impossible. Implementation of these changes is only practicable provided the rigid stereotypes are overcome and judiciary together with all authorities partaking in the processes are significantly feminized. Perhaps this thesis will make a small contribution to this much needed change.

Klíčová slova.

Manželství, rozvod, rodič, dítě, výhradní péče, společná péče, střídavá výchova, rodičovská odpovědnost, cochemská praxe, právo spolupráce, právo dítěte na oba rodiče.

Key words.

Marriage, divorce, parent, child, sole custody, shared/ joint custody, shared parenting, parental responsibility, Cochem practice, Collaborative Low/Collaborative practice, access rights of a child to both parents.

Obsah

1	Úvod.....	4
1.1	Obsah a cíl rigorózní práce	4
1.2	Vymezení základních pojmů.....	6
1.2.1	Rodič.....	6
1.2.2	Dítě.....	7
2	Základní právní otázky vztahu mezi rodiči a dětmi.....	8
2.1	Úprava poměrů mezi rodiči a dítětem v českém právním řádu	8
2.2	Základní povinnosti a práva rodičů a práva dětí	12
2.2.1	Práva rodičů spojená s osobností dítěte.....	12
2.2.2	Rodičovská odpovědnost.....	13
2.2.3	Odpovědnost za výchovu a vzdělání dítěte	19
2.2.4	Právo na určení místa bydliště dítěte.....	22
2.2.5	Vyživovací povinnost a právo na výživné.....	25
3	Možnosti naplnění základních povinností a práv rodičů a dětí v porozvodové péči.....	28
3.1	Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství.....	28
3.2	Zákonný rámec pro uspořádání poměrů dítěte v době po rozvodu rodičů	34
4	Cochemský model cesty k porozvodovému uspořádání péče o dítě	38
4.1	Legislativní východiska Cochemského modelu a jejich uvedení do praxe	38
4.2	Metodika užívaná v rámci naplnění Cochemského modelu	40
4.2.1	Role soudu jakožto nejvyšší autority.....	40
4.3	Pravidla a role jednotlivých institucí v rámci Cochemského modelu	42
4.3.1	Advokáti	42
4.3.2	Sociální pracovníci	42
4.3.3	Odborné poradny.....	43
4.3.4	Soudní znalci.....	46
4.3.5	Shrnutí	46
4.4	Metoda Collaborative Low/Collaborative practice - Práva spolupráce	48
5	Změny a vývoj soudní praxe ČR – nálezy Ústavního soudu	51
6	Právní úprava Spolkové republiky Německo – vývoj a východiska Cochemského modelu 55	
7	Rozhodovací praxe českých soudů – statistika a judikatura	57
7.1	Obsah základních pojmů.....	57
7.2	Statistické údaje	60
7.3	Shrnutí	69
8	Společenská a sociální východiska stávající soudní praxe	69
8.1	Nejčastější argumenty při rozhodování o svěření dětí do střídavé péče	72
9	Praktická část – dotazník a kazuistika	78
9.1	Soubor dotazníkových otázek	78
9.2	Výsledky ankety – statistika	81
9.3	Výsledky ankety - vyhodnocení.....	83
9.4	Kazuistika	86
9.5	Několik osobních zkušeností dětí a rodičů z chování soudu u porozvodového uspořádání.....	90
9.6	Psychologické aspekty problematiky	91
9.7	Právní závěry a vyústění dané problematiky	93
10	Závěr	95

1 Úvod

„Manželství je úsilí a čin. Či řada drobných skutků, chcete-li. Anebo nehod, neshod, jejich řešení a trpělivosti.“ (Miroslav Horníček)

„Manželství může být nebem, kde je láska a vzájemná úcta. Mění se však v peklo, jakmile klesne ke sprostotě.“ (Božena Němcová)

„Velké duchovní vlastnosti málokdy dopomohou manželství ke štěstí, protože zřídka kdy zapůsobí. Zato malé pozornosti a zvyklosti a ústupný rozum jsou základem štěstí.“ (Percy Bysshe Shelley)

1.1 Obsah a cíl rigorózní práce

V dnešní době je rozvod manželství, bohužel, běžnou záležitostí a podle statistik jím v České republice, končí každé druhé manželství. A to přesto, že rozvod je po smrti blízkého člověka druhou nejvíce traumatizující událostí v lidském životě. Přesto se lidé rozvádějí často a stejně tak často se rozvádějí velice bouřlivě, bez ohledu na cokoliv, včetně vlastních společných dětí. Nebo možná právě proto. Rozvod totiž bývá situací, kdy se i jinak velmi rozumní a za jiných okolností racionálně uvažující lidé, nechají zaslepit emocemi. Jejich citová zranění, ať už je jejich pravý původ jakýkoliv, jsou totiž natolik hluboká, že cítí velkou potřebu tomu druhému ublížit, pokud možná co nejvíce. Byť si mnozí v hloubi duše uvědomují, že jejich jednání není správné, a to zejména vzhledem k následkům způsobeným dětem, zpravidla nejsou schopni adekvátní sebereflexe. Přinejmenším nejsou schopni upozadění vlastních pocitů ve prospěch pokud možno co nejméně bolestivého řešení dané situace pro všechny strany, především pak pro společné potomky. A tento postoj zpravidla vyvolává reakci druhé strany a v konečném důsledku tak úplně nezáleží ani na tom, že v názoru na nutnost rozvodu, jako jediného možného řešení, jsou zajedno. U rozvádějících se manželů rovnováha neexistuje a zpravidla nejsou schopni - sami od sebe, ani racionality. A to je základní premisa, se kterou musí rozvodoví soudci a instituce, které ve vztahu k dětem spolupracují v otázce porozvodového uspořádání jejich poměrů, pracovat. Bohužel tomu tak ve většině případů není, rozvodoví soudci neprocházejí cíleným systematickým vzděláváním v tomto směru, neexistuje metodika účinné mediace, neexistuje jednotná judikatura. Výsledkem tohoto stavu jsou dlouhá, pro všechny zúčastněné velmi bolestná a často i

celoživotně traumatizující rozvodová řízení, na jejichž konci je nejen oddělený život rodičů, tedy situace, se kterou se může dítě při dobrém postupu obou rodičů bez větších následků vyrovnat, ale především hluboce a zpravidla i trvale rozvrácené vztahy, bez reálných možností nápravy.

Cílem této práce je hledat co nejvhodnější řešení, která by především ve vztahu k dětem vedla ke zmírnění traumatu z rozvodu, jakož i hledat cesty a způsoby vedoucí k co nejlepšímu porozvodovému uspořádání péče o nezletilé děti tak, aby rozvodem neztratily ani jednoho z rodičů, tak aby oba rodiče na ně měli a mohli mít i nadále stejný výchovný vliv a tak, aby ani u jedné ze stran nevznikala závažná psychická a citová traumata, resp. aby toto nebezpečí bylo minimalizováno.

Současná právní úprava tyto možnosti do značné míry dává a při správné aplikaci a ochotě rozvodových soudců a soudkyň doplňovat si vzdělání nejen v právním, avšak i v psychologických směrech, by ani nemusela být jakkoli měněna. Nicméně vzhledem k existujícímu a především dlouhotrvajícímu stavu praxe, je myšlenka rozumných a k potřebám všech zúčastněných stran vnímavých soudců spíše idealizovaným přáním, byť čas od času se výjimka najde. Takovýmito výjimkami jsou např. opatrovníčtí soudci okresních soudů v Novém Jičíně, Chomutově či Opavě a možná i další, méně mediálně viditelní, kteří ke své práci přistupují s cílem věci řešit a k vyřešení vlastní aktivitou i moudrostí hledat nejlepší a nejrychlejší cestu. Takoví soudci naštěstí existují, jistě jich není málo, ale současně jich není dost na to, aby došlo k žádoucí změně současného a především dlouhotrvajícího nepříznivého stavu. Jsou to spíše jen osamocené ostrůvky, které se navíc zbytečně vyčerpávají opakovaným překonáváním stereotypností současného hluboce zakořeněného systému, a to napříč všemi směry. Efektivní nápravu tak nejspíše může přinést pouze změna tzv. shora, což může být jednak změna zákona nebo změny v rozhodování cestou vícera rozhodnutí judikatorního významu. Důvody proč se domnívám, že takovýto proaktivní přístup je nutný, žádoucí a v podstatě jediný možný, se zabývám v této práci.

1.2 Vymezení základních pojmů

1.2.1 Rodič

Právní teorie rozlišuje mezi třemi základními typy rodičovství, a to podle jejich obsahu, na biologické, právní a sociální.¹

Biologickým rodičem se rozumí ten, kdo dítě zplodil, tj. osoba, kterou s dítětem pojí biologické pouto. Označuje se jím genetický původ dítěte. Porod dítěte automaticky biologické rodičovství nezakládá, byť se jedná o kategorii biologickou. S rostoucím využíváním tzv. asistované reprodukce, zejména při využití anonymních nebo i známých dárců vajíčka, spermie či embrya, popř. při využití tzv. náhradního rodičovství, se odpověď na otázku, kdo je biologickým rodičem dítěte, může značně komplikovat, nicméně toto není tématem této práce.

Právním rodičem je rozuměn rodič určený právní úpravou. České právo rozumí matkou ženu, která dítě porodila, a otcem muže, kterému svědčí jedna ze tří právních domněnek otcovství (*viz ustanovení § 776 an. OZ*) Právní rodičovství určuje, kdo je dítěti legálním otcem a legální matkou, stanoví jejich role a vzájemné postavení.

Sociálním rodičem je pak ten, kdo fakticky vykonává a vůči dítěti zastává roli rodiče, tzn. ten, kdo dítě fakticky vychovává, pečuje o něj a bez ohledu na biologickou roli či právní postavení s ním má vztah, jaký obvykle rodič s dítětem mívá. Typicky má sociální rodič k dítěti z právního hlediska postavení osoby blízké nebo osoby společensky blízké. Nejčastěji se jedná o nového partnera druhého z rodičů.

Ideálně všechny tři kategorie splývají do jediné, v praxi je však časté jejich oddělení. Pro účely této práce nemá biologické ani sociální rodičovství význam, neboť práce pojednává o poměrech dítěte v době po rozchodu rodičů, tak jak vyplývají z rodičovské odpovědnosti, tedy ze souboru práv a povinností mezi právem určeným rodičem a dítětem.²

Je-li v této práci hovořeno o rodiči, je míněn rodič určený právní úpravou, tedy ustanovením § 775 an. OZ.

¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 49 an.

² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v novém občanském zákoníku, Právní rozhledy*, 2013, roč. 21. č. 23 - 24, s. 801.

1.2.2 Dítě

Za dítě právní teorie považuje jednak osobu s příbuzenským vztahem k rodičům bez ohledu na věk a jednak osobu, která nedosahuje určitého věku, a proto jí je přiznáván vyšší stupeň ochrany.³

Z pohledu práva má první vymezení význam při rozhodování o vyživovací povinnosti, popř. v dědickém právu, druhé pak při širokém stupni ochrany v různých oblastech práva (trestního, pracovního, občanského atp.), a to i ve vztahu k vlastním rodičům. Pro účely této práce (uspořádání poměrů nezletilého dítěte v době po rozvodu/rozchodu rodičů) je důležitá jednak hranice narození dítěte, jednak hranice dovršení zletilosti dítěte, a tedy úprava daná v ustanovení § 15 odst. 1 OZ, resp. § 30 odst. 1 OZ, kdy je stanovena horní hranice věku pro nabytí plné způsobilosti k právním úkonům věkem 18-ti let.

S touto úvahou koresponduje i úprava daná zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, který pro své účely ve svém ustanovení § 2 odst. 1 věta první vymezuje dítě jako nezletilou osobu, a následně ve větě druhé omezuje rozsah sociálně právní ochrany poskytované nezletilým dětem, které nabyly svéprávnosti.⁴

Pod pojmem dítě je tedy pro účely této práce považován jedinec od okamžiku jeho narození do okamžiku nabytí plné svéprávnosti.

³ SCHÖN, Monika. *Koho české právo rozumí pod pojmem dítě*. Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví. Praha: Linde, 2013, roč. 15, č. 3, s. 17 -20.

⁴ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

2 Základní právní otázky vztahu mezi rodiči a dětmi

2.1 Úprava poměrů mezi rodiči a dítětem v českém právním řádu

Český právní řád upravuje rodinné právo v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (*dále jen „OZ“*), účinném od 1. 1. 2014 v ustanoveních § 655 - 975. Poměry mezi rodiči a dětmi jsou pak upraveny především v ustanovení § 775 – 927 OZ.⁵

Znění § 855 OZ deklaruje, že:

1) Rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Těchto vzájemných povinností a práv se nemohou vzdát; učiní-li tak, nepřihlíží se k tomu.

2) Účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte.

Následně se ve znění § 856 OZ stanovuje, že:

Povinnosti a práva rodičů spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti.

Jak vyplývá ze samotného znění daných ustanovení a důvodové zprávy k tomuto ustanovení, je účelem či smyslem existence a zákonného zakotvení povinností a práv rodičů k dítěti, především zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte. **Jinými slovy, cokoli, co se dítěte týká, je třeba vidět prizmatem prospěchu dítěte.** Prospěch dítěte je jak morální, tak hmotný. Výslovné vyjádření tohoto účelu v textu zákona má nejen hodnotu výchovnou, ale je i vykládacím právním pravidlem. Lze totiž říci, že nenaplnuje-li výkon povinností a zejména práv rodičů k dítěti právě tento zákonný účel, pak jde o protiprávní chování, o zneužití práv atd. a nabízí se použít odpovídající sankce. Jsou-li předmětem právní úpravy práva a povinnosti rodičů, je smyslem jejich existence (a jejich účelem) ochrana práv zajišťujících dítěti jeho morální a materiální prospěch.⁶

Dané ustanovení neslouží pouze jako proklamace, ale je třeba chápat je jako vyjádření účelu zákona a vodítko pro řešení složitých právních případů. Postavení rodiny, jako „*důležitém základu lidstva*“,⁷ není samoúčelné, ale sleduje zajištění morálního prospěchu

⁵ Citovaný zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 806.

⁷ SEDLÁČEK, Jaromír. *Rodinné právo.* Právník. Brno:1934, s. 5.

dítěte. Proto je zákonodárcem na prvním místě zmiňována povinnost, a až posléze právo. Rozumí se tím především závazek vzájemné pomoci uvnitř rodiny zjevně koncentrovaný směrem k dítěti, jako osobě dosud nesvéprávné, a proto zranitelné. Vzájemný vztah rodičů a dětí je vychýlen právě ve prospěch dítěte. Poměry mezi nimi již nemají být chápány (na rozdíl od předchozí právní úpravy v zákoně o rodině),⁸ jako pouhá práva rodičů k dítěti, jako objektu těchto práv, ale jako závazek k lidské osobnosti, která pro svou zranitelnost vyžaduje ochranu. Soukromé právo mj. chrání přirozené právo člověka brát se za své štěstí, přičemž rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany [§ 3 odst. 1, odst. 2 písm. b) OZ], která je v rámci této podskupiny rozšířena ve prospěch ochrany dítěte, jako „středobodu“ rodiny.⁹

Vedle toho nelze ztrácet ze zřetele, že i děti mají vůči svým rodičům nejen práva, ale i povinnosti.

Ustanovení § 857 OZ v tomto ohledu uvádí, že:

1) Dítě je povinno dbát svých rodičů.

2) Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmito opatřeními podřídit.

Obecná formulace § 857 odst. 1 OZ o povinnosti dětí dbát svých rodičů (tj. brát na ně především ohled) dopadá na děti nezletilé i zletilé a vzhledem k měnícím se poměrům mezi dětmi a rodiči musí být vykládána a používána se zřetelem k zásadám dobrých mravů i veřejného pořádku v závislosti na konkrétní situaci. V širším slova smyslu se konkrétní reflexe této klauzule promítají např. do osobnostních a osobních práv, do práva dědického, do darování, i jinde.

Druhý odstavec citovaného ustanovení, který vychází z Úmluvy o právech dítěte, stanoví **základní pravidlo vztahující se k dětem, které se dosud nestaly zletilými, resp.**

⁸ Srov. § 31 a § 35 zákona č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁹ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Rodinné právo* (§ 655-975). Praha: Leges, s.r.o. 2016, svazek IV/B, s. 1306 an.

plně svéprávnými, a vymezuje právo rodičů volit vůči dětem výchovná opatření a tomu odpovídající povinnost dětí se těmto opatřením podrobit.¹⁰

Zákonodárce rodičům ponechává na úvaze, jaké výchovné prostředky vůči dětem zvolí. Nestanoví ani přibližný výčet takovýchto prostředků, tyto však musí vyhovovat ustanovení § 884 OZ, tedy musí být přiměřené okolnostem, nesmí ohrožovat zdraví dítěte ani jeho rozvoj a dotýkat se lidské důstojnosti dítěte. Stát přitom nemá zájem vstupovat do oprávnění rodičů, resp. výchovných poměrů, tam, kde výchovná opatření rodičů splňují cíl deklarovaný v daném ustanovení (srov. § 924 – 925 OZ).¹¹

Stručně shrnuto, z výše citovaných základních ustanovení jednoznačně vyplývá, že děti mají právo být vychovávány svými rodiči a stejně tak rodiče mají právo svými výchovnými metodami (samozřejmě v odpovídajících zákonných rámcích) ovlivňovat (i budoucí) život svých dětí.

Jedná se o rozvedení jednoho ze základních práv dítěte zakotvených v **Úmluvě o právech dítěte** (Convention on the Rights of the Child), přijaté Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989, a to **práva poznat své rodiče a být jimi vychováván.**¹²

Ustanovení **§ 858 OZ** je pak výčtem konkrétních práv a povinností rodičů, jestliže stanoví:

„Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.“

Následující ustanovení **§ 859 OZ** v základní podobě upravuje hmotnou stránku povinností rodičů a práv dítěte, a to vyživovací povinnost, přičemž zní tak, že:

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 810.

¹¹ PAPOUŠKOVÁ, Tereza, *Cui liberi - otázka svěřování dětí do péče v judikatuře ÚS a ESLP*. Jurisprudence. 2014, č. 4, s. 31, Wolters Kluwer, ASPI, LIT50013CZ

¹² Úmluva o právech dítěte publikovaná sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.

„Vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti; jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.“

Jak je zřejmé z obsahu výše citovaných ustanovení, povinnosti a práva z nich vyplývající jsou stavěny na stejnou úroveň. Jedná se o dvě navzájem nezastupitelné složky téhož – tj. vodítka k praktickému naplňování pojmu rodičovské odpovědnosti, když jedna má etický a morální rozměr a druhá materiální.

Ačkoli právní úprava je v tomto smyslu poměrně přesná a rovněž tak rozsáhlá, dlouhodobým problémem české praxe je směřování svěřeni nezletilého do péče jednoho z rodičů a nositelství rodičovské odpovědnosti a jejího rozsahu. Velmi často, a bohužel i za přispění opatrovnických soudů, se rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče soudním rozhodnutím, ve vztahu k druhému z rodičů chová, jako by tento ztratil oprávnění vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Nezřídka pod tímto pojmem vidí pouze materiální povinnost vyplývající z ustanovení § 859 OZ, tedy hrazení výživného, popř. dalších materiálních nákladů spojených s péčí o dítě.¹³

Svěření do péče jednoho z rodičů z právního hlediska tedy principiálně nemá vliv na jednotlivé složky rodičovské odpovědnosti. Rodič, kterému dítě nebylo svěřeno do péče, má i nadále právo rozhodovat o všech podstatných otázkách jeho života, o jeho výchově a vzdělání, o tom, kde bude mít dítě bydliště, má právo pečovat o jeho mravní, rozumový i citový vývoj.

V praktickém výkonu daných povinností a práv však naplnění daných ustanovení pokulhává, mj. i z důvodu, který se line celou touto prací jako červená niť. Není totiž možné adekvátně naplnit tu část obsahu pojmu rodičovská odpovědnost, pro niž je nutná existence přirozeného vzájemného vztahu rodič – dítě, který může být vybudován pouze za podmínek přirozeného běhu společného života. Pokud dítě přestane být účastno na běžném životě rodiče a naopak, tento rodič, přes veškerou svou snahu, ztrácí vliv na jeho výchovu, směřování i vývoj. Toto je logický praktický důsledek nerovnoměrného rozložení osobní péče o dítě v každodenním rytmu mezi oba rodiče dítěte. Z hlediska naplnění ustanovení § 858 OZ je jedinou efektivní možností k zabránění vzniku tohoto stavu, svěřeni dítěte do péče obou rodičů, tedy do společné péče nebo střídavé výchovy. Na daný stav přitom nemá jakkoli

¹³ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Rodinné právo* (§ 655-975). Praha: Leges, s.r.o., 2016, svazek IV/B, s. 1323 an.

rozhodující vliv ani fakt, že rodiče jsou schopni vzájemné domluvy ohledně záležitostí týkajících se dítěte. Pro řádné naplnění obsahu rodičovské odpovědnosti i práv dítěte oběma rodiči je nezbytně nutné přirozené sdílení života obou rodičů obdobnou měrou, a to se všemi běžnými denními povinnostmi i radostmi, které obecně život přináší.

2.2 Základní povinnosti a práva rodičů a práva dětí

Jak vyplývá ze shora citovaných obecných ustanovení týkajících se vztahu rodiče a dítěte, jsou povinnosti a práva rodičů vůči dítěti v zásadě **trojího druhu**. Pro první z nich je charakteristické právní vyjádření vzájemného vztahu založeném na biologickém či společenském vztahu. Druhá skupina zahrnuje škálu, v podstatě výchovných, rodičovských povinností a práv vůči dítěti s výraznou možností mít vliv na život a vývoj dítěte. Poslední pak představuje povinnost rodičů a právo dítěte na výživné, tedy povinnost zabezpečení materiální stránky jeho života.

2.2.1 Práva rodičů spojená s osobností dítěte

Pro první skupinu povinností a práv (§ 856 OZ) je charakteristickým znakem **statusový poměr** rodičů a dítěte, který je vyjádřením právní stránky biologického, ale též společenského vztahu. Jedná se o osobní a vztahový poměr rodičů a dětí, založený u matky narozením dítěte a u otce na základě jedné z domněnek otcovství, který kromě povinnosti a práva rodičů určit dítěti jméno a příjmení nebo práva dát souhlas k jeho osvojení, mj. zahrnuje i právo rodičů prohlásit rodičovství (podle tzv. druhé domněnky). Práva v této skupině jsou spíše formálně-právního charakteru a de facto vyjadřují základní podobu vzájemné příslušnosti rodičů a dětí. Ve vztahu k totožnosti dítěte se jedná především o povinnost rodičů registrovat dítě ihned po narození a právo dítěte (ačkoli nikoliv neomezené) znát svou totožnost.

Povinnosti a práva spojená s osobností dítěte a práva a povinnosti osobní povahy vznikají narozením dítěte nebo právní mocí rozsudku o osvojení. Zánik těchto práv a povinností je pak spjat s nabytím zletilosti dítěte. Dá se říci, že skupina osobnostních práv, resp. práv spojených s osobností dítěte je východiskem pro další skupiny práv a povinností, když bez její existence či vyjádření, by další práva a povinnosti nebyly dány.

2.2.2 Rodičovská odpovědnost

Druhá skupina (§ 858 OZ) povinností a práv nyní formulovaná jako „rodičovská odpovědnost“ - se od první zásadně liší. V průběhu doby se sice formulace pojmu vyvíjela, a to od „moci otcovské“ (§ 147 a násl. Obecného občanského zákoníku z r. 1811), který vycházel z rozhodujícího postavení otce v rodině, přes „rodičovskou moc“ upravenou v zákoně č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (§ 52 – 62 zákona o právu rodinném), který již zdůrazňoval rovné postavení obou rodičů ve vztahu k dítěti, po „rodičovská práva a povinnosti“ upravená v ustanovení § 30 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, avšak její obsah zůstával prakticky stejný. V roce 1998 (tzv. „velkou novelou“ zákona o rodině) pak byl tento pojem nahrazen i nyní užívaným pojmem „rodičovská (z)odpovědnost“. Pojem "**rodičovská odpovědnost**", užitý v dnešní právní úpravě v části druhé občanského zákoníku, která upravuje rodinné právo, není spojován se sankcí za nesplnění povinností, ale s řádným (odpovědným) plněním povinností a řádným (odpovědným) výkonem práv, jak se shoduje s civilizační tradicí evropského kontinentu, upřesněnou zejména obecně převzatým pojetím křesťanské morálky a intencemi "křesťanských tradic evropské právní kultury".¹⁴ **Odpovědnost se považuje za funkcionální základ práva spočívající v předem daném sociálně podmíněném postoji jednajících osoby vůči sobě samotné i vůči svému bezprostřednímu i širšímu sociálnímu okolí.** Skutečnost, že při vymezení rodičovské odpovědnosti jsou povinnosti kladeny před práva, je dáno jejich významem, a to zejména právě v poměru k dítěti, které přestalo být považováno za pouhý předmět snažení (zájmu) svého okolí, v lepším případě za předmět ochrany.¹⁵

Práva a povinnosti patřící do rodičovské odpovědnosti tvoří nejvýznamnější soubor práv a povinností rodičů vůči jejich dítěti a jim odpovídajících práv dítěte domáhat se řádného plnění těchto rodičovských povinností, popř. práv. Jedná se o souhrn všech práv a povinností mezi rodiči a dětmi osobní povahy.

Především se **výslovně** vyjadřuje **nikoli jen péče o osobu dítěte, ale péče a jeho ochrana.** Ve vztahu k osobě dítěte je tedy předmětem zájmu jak jeho tělo - ve smyslu péče o jeho zdraví, o zabezpečení dobrých životních podmínek, včetně stravy a bydlení atd., tak se

¹⁴ HURDÍK, Jan. *Institucionální pilíře soukromého práva v dynamice vývoje společnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 98.

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 815.

na stejnou úroveň klade péče o rozumový, citový a mravní vývoj dítěte, a rovněž tak i jeho zastupování, resp. správa jeho jmění.

Dále se **výslovně** uvádí **udržování osobního styku**. Tato povinnost a jí odpovídající právo, bývaly dříve zahrnuty buď v rámci péče, nebo v rámci výchovy. Povinnost a právo osobního styku s dítětem, vystupuje do popředí zejména v situacích, kdy dítě není v péči rodičů, resp. jednoho z rodičů, popřípadě kdy je dítě v péči jiné osoby než rodiče. **Výchova a péče o dítě přitom nejsou obsahově totožné pojmy**. Péči je možno přenést na jinou osobu (ať už krátkodobě nebo i na delší dobu), ovšem **odpovědnost za řádnou výchovu zůstane vždy oběma rodičům dítěte** a stejně tak **je právem dítěte, aby se na jeho výchově stejnou měrou podíleli oba jeho rodiče**. Všechna práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti pak mají dlouhodobý charakter a nevyčerpávají se jednorázovým jednáním rodiče.

Jednotlivé složky rodičovské odpovědnosti nejsou zaměnitelné. Zákonodárce rozlišuje mezi péčí o dítě a právem osobního styku (srov. § 868 OZ), stejně tak mezi péčí o dítě a jeho výchovou (srov. § 885 OZ). Z obsahu daného pojmu je zřejmé zřetelné rozlišení mezi nositelstvím rodičovské odpovědnosti a jejím výkonem. Výkon, na rozdíl od nositelství, mohou rodiče právním jednáním bez zásahu státu (tj. bez prostřednictví soudu), přenést na třetí osobu. Nositelství ovšem nikoliv. Podle ustanovení § 881 OZ totiž rodiče péči o dítě, jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popř. některou ze stránek daných povinností, mohou přenést na třetí osobu. Dohoda rodičů s takovou osobou se pak vůbec nemusí dotknout rozsahu ani trvání rodičovské odpovědnosti. Vždy však platí, že výkon rodičovské odpovědnosti je podřízen zájmu dítěte a musí být prováděn v míře a stupni odpovídajícím stupni vývoje dítěte.

Z úhlu pohledu této práce, je tedy obsah pojmu rodičovské odpovědnosti základním východiskem, ze kterého by soudy při rozhodování o porozvodovém uspořádání poměrů dítěte měly vždy prvotně vycházet.

Podle M. Hrušákové a L. Westphalové¹⁶ „výkon rodičovské odpovědnosti třeba vyložit jako příkaz být si vědom řádného chování při zdůraznění dobrého rodičovství.“ Již z tohoto textu vyplývá, že rodiči odpovědnost vůči dítěti nekončí rozchodem s druhým

¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 877.

rodičem dítěte, ale trvá po celou dobu vzájemného vztahu rodič – dítě bez ohledu na vztah rodič – rodič. K řádnému uplatnění „dobrého rodičovství“ je však potřeba dostatek společného času rodiče a dítěte v průběhu běžného způsobu života, neboť jen takovýmto způsobem může být rodičovský příklad ve vztahu k výchově dítěte dostatečně dobře účinný.

Rodičovskou odpovědnost, tedy její existenci, nikoli výkon, pokud jde o její trvání a rozsah, nemůže změnit nikdo jiný než soud, samozřejmě za splnění určitých podmínek, kdy je zásadně a prvořadě brána do úvahy ochrana dítěte.

Soudy relativně často řešenou situací je návrh jednoho z rodičů (popř. státního zastupitelství podle ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) ZSŘ ve spojení s ustanovením § 8 odst. 2 ZSŘ) na zbavení rodičovské odpovědnosti druhého rodiče z důvodu neplnění jeho vyživovací povinnosti vůči dítěti. Ohledně této problematiky Nejvyšší soud ve svém rozsudku¹⁷ dospěl k závěru, že *„neplnění vyživovací povinnosti rodičem, byť je lze považovat za soustavné a dlouhodobé, se do oblasti výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti (...) nemusí negativně promítat.“* Kromě toho, že Nejvyšší soud v tomto svém rozhodnutí oddělil vyživovací povinnost od rodičovské odpovědnosti, resp. zdůraznil, že není její součástí, když se jedná byť o související, nicméně samostatnou povinnost, vyslovil názor zásadního charakteru, a to, že v případě, že existuje citová vazba mezi dítětem a rodičem, tak není dán zájem dítěte na zbavení (resp. omezení) rodičovské odpovědnosti pouze z důvodů neplnění vyživovací povinnosti rodičem. Emoční stránka vztahu rodič – dítě, tak tímto rozhodnutím byla, a dle mého názoru správně, nadřazena nad materiální stránku, tzn. povinnost obou rodičů podílet se po jejich rozchodu na zabezpečení materiálních potřeb dítěte. Nejvyšší soud v daném rozhodnutí současně zdůraznil, že zbavení rodičovské odpovědnosti je natolik závažným zásahem do rodičovských práv, že takovýto zásah „musí být současně jediným účinným prostředkem ochrany dítěte“, tj. musí převažovat nad právem dítěte na rodinný život, na zachování rodinných svazků, na péči rodičů a osobní kontakt s nimi a nad právem znát své rodiče.

J. Kavalír¹⁸ rovněž v návaznosti na daný rozsudek a v reakci na něj zdůrazňuje pozitivní závazek respektovat a rozvíjet existující rodinný vztah a v případě jeho ohrožení

¹⁷ Rozhodnutí ze dne 21. 9. 2011 sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

¹⁸ KAVALÍR, Jakub. *K předpokladům pro zbavení rodičovské odpovědnosti*. Právo a rodina. 2013, roč. 15, č. 10, s. 9.

povinnost státu především pomoci poškozený vztah napravit a podpořit jeho další (dobré) fungování.

Co se týče jiných orgánů veřejné moci, tak by nemělo být možné, aby takovýto jiný orgán (popřípadě i jiný subjekt, který na sebe vzal část pravomoci orgánu veřejné moci, popřípadě, který byl částí pravomoci orgánu veřejné moci pověřen), který jedná a rozhoduje v záležitosti týkající se dítěte, zasáhl svým jednáním, popřípadě svým rozhodnutím, do stávající podoby povinností a práv rodiče dítěte. Konečné důsledky takového zásahu nejsou vždy na první pohled patrné, a tak je nutné, aby se **ne-soudní orgány veřejné moci** vždy snažily zjistit - vedle prvořadého zájmu dítěte, zda případné správní opatření **nepřípustným způsobem nezasáhne do chráněné sféry rodiče**.

Při rozhodování všech zúčastněných státních institucí je tedy nutné vycházet ze zásady, že „*pro rodiče a dítě je možnost být spolu základním prvkem rodinného života*“.¹⁹

Obsahem rodičovské odpovědnosti je především **péče o dítě**, kterýžto pojem je chápán podstatně širěji než jen jako osobní péče. Zahrnuje kromě péče o zdraví dítěte také péči o jeho všestranný tělesný, citový, rozumový i mravní vývoj. Od této povinnosti je pak odvozeno i právo mít dítě u sebe a domáhat se jeho vydání od osoby, která jej zadržuje protiprávně (srov. návaznost k ustanovení § 882 a násl. OZ). Za protiprávní je považován stav, kdy se dítě nachází v péči osoby, u které v souladu s právními normami nemělo být. Tj. u osoby, do jejíž péče dítě nebylo svěřeno dohodou rodičů, popř. u osoby, na kterou rodiče nepřenesli výkon části svých rodičovských oprávnění, popř. u osoby na kterou část takovýchto oprávnění přenesli, ovšem již uplynula doba, která pro takovýto přenesený výkon byla rodiči stanovena. Právo vyžadovat vydání dítěte má rodič vůči každému, kdo dítě protiprávně zadržuje, tzn., může se tohoto domáhat i vůči druhému rodiči, a to i když neexistuje pravomocné rozhodnutí o svěřením dítěte do péče. Pokud existuje pravomocné rozhodnutí o svěřením nezletilého do péče, je nutno postupovat výkonem takového rozhodnutí, tedy samostatným řízením.²⁰

Dalším podstatným atributem rodičovské odpovědnosti je **ochrana dítěte**, která zahrnuje jak ochranu jeho osoby v základním slova smyslu, tak ochranu zájmů dítěte.

¹⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010, uveřejněné pod č. 31 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2011, rozhodnutí a stanoviska ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních.

²⁰ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015 s. 930.

Ochranou lze rozumět cokoliv, co je v zájmu dítěte, přičemž rodiče mají rovněž právo na pomoc státu, ovšem pouze v případech, způsobem a v mezích stanovených zákonem, za současného uplatnění zásady subsidiarity, proporcionality a přiměřenosti. Působení státu by mělo mít prvořadě preventivní charakter a až po vyhodnocení všech podstatných okolností každého individuálního případu, v případě, že není možné jiné řešení ze strany rodičů, mají nastupovat konkrétní opatření vyvolaná nebo za aktivní účasti státních orgánů, tj. především soudů a též orgánů sociálně-právní ochrany dětí, jak uvádějí např. M. Hrušáková a kol.,²¹ nebo R. Rogalewiczová.²²

Další z povinností a práv, a v tomto případě se jedná o vzájemný – tj. oboustranně *cestný* vztah – je **udržování osobního styku s dítětem**.

Právo na vzájemný styk je jedním ze základních práv dítěte i rodiče, přičemž u rodiče lze tento atribut zahrnout nejen pod právo, ale i pod povinnost, což se týká především dosud nesvéprávného dítěte. Tomuto právu odpovídá i možnost domáhat se styku s dítětem, pokud je styk bráněn třetí osobou nebo druhým rodičem.

Co se týče vymáhání této povinnosti na rodiči, tak toto by bylo zřejmě formálně rovněž možné – soud jistě může stanovit povinnost rodiče trávit s dítětem přinejmenším minimálně určenou dobu, avšak bez další práce s daným konkrétním rodičem, by se z praktického hlediska zcela zřejmě jednalo o nařízení povinnosti, která by šla proti svému smyslu a účelu. Podstatou tohoto práva (a povinnosti) je vzájemné obohacování se rodiče a dítěte a z toho plynoucí, pokud možno pozitivní, vliv rodiče na vývoj dítěte, což pro úspěch takového cíle bezesporu předpokládá ochotu rodiče trávit s dítětem smysluplný čas. Naříditi rodiči takovouto povinnost ze strany soudu, by mělo smysl pouze v případě souběžné psychoterapeutické práce s daným rodičem, tak aby si nejen uvědomil svou rodičovskou odpovědnost vůči svému potomku, ale také aby v konečném důsledku tuto rodičovskou odpovědnost přijal za svou a byl schopen ji i řádně naplňovat.

V současné době, kdy v rámci rozvodového řízení a porozvodového uspořádání poměrů rodičů a dítěte, v podstatě již na samém jeho začátku do procesu vstupuje orgán sociálně-právní ochrany dítěte, **není ze strany odpovědných pracovníků tohoto orgánu**

²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 281 an.

²² ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte*. Právní rozhledy 2015, roč. 23, č. 20, s. 713.

mnohdy věnována dostatečná pozornost analýze rodinných vazeb, práci s rodiči ve smyslu uvědomění si odpovědnosti za výchovu dítěte i v době po rozvodu a snaze působit na oba rodiče tak, aby dítěti i po jejich rozchodu zůstaly zachovány a byly nadále rozvíjeny vazby na oba z nich, pokud možno vyrovnaně ve stejné míře.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je orgánem veřejné moci, jehož veškerá práce by měla podléhat jedinému a základnímu – zájmu o blaho dítěte, ochraně rodičovství a rodiny a vzájemnému právu rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Základní mantinely pro práci orgánů sociálně-právní ochrany dětí určuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, na který navazují další právní předpisy. Orgán sociálně-právní ochrany dětí se tak stává kolizním opatrovníkem dítěte v případě rozchodu rodičů, přičemž jeho úkolem je zjišťovat názor dítěte, objektivně hodnotit celou situaci a sledovat co nejlepší zájem dítěte. Svůj názor na věc pak orgán sociálně-právní ochrany dětí vyjadřuje u soudu, který rozhoduje o uspořádání poměrů dítěte v době po rozchodu rodičů, popř. schvaluje dohodu rodičů o uspořádání takovýchto poměrů.^{23 24}

Orgán sociálně-právní ochrany dětí však ve vztahu k té části oprávnění, které má pro případ rozchodu rodičů nezletilých dětí, tuto svou funkci zhusta plní pouze formalisticky. Role těchto orgánů se nejčastěji zužuje do pouhého popisu stavu v rodině a stereotypního doporučení ke svěření dítěte matce. Mediační činnost, či alespoň důrazné trvání na povinnosti rodičů absolvovat např. párovou či obdobnou vhodnou terapii, tak, aby došlo ke zmírnění konfliktu mezi rodiči, iniciovaná ze strany orgánů sociálně-právní ochrany dětí téměř nebývá pravidlem. Pokud už dojde k doporučení, chybí důsledná kontrola či vyhodnocení efektivity takového kroku, což mj. dosvědčují i závěry ankety provedené v rámci této práce. Byť se jednalo o relativně malý vzorek účastníků, valná většina z nich uvedla, že ze strany orgánů sociálně-právní ochrany dětí nedošlo k žádné efektivní pomoci, která by vedla ke zmírnění konfliktu a hledání co nejvhodnějšího řešení pro dítě ve smyslu uspořádání jeho poměrů v době po rozchodu.

Nejobvyklejší způsob práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí v případech řízení o uspořádání poměrů dítěte po rozchodu rodičů je takový, že sociální pracovník se seznámí s poměry v rozpadající se rodině, následně bez dalšího, tudíž v konečném důsledku pouze

²³ NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Rodinné listy, 2012, č. 7 – 8, s.

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 282.

formálně, sdělí rodičům, že by bylo dobré dohodnout se. Dále zjistí objektivní materiální zázemí rodičů, popř. názor dítěte. Následně svá zjištění prezentuje u soudu a přikloní se k návrhu jednoho z rodičů, většinou matky, o svěření dítěte do výhradní péče. Výsledkem je pak zhruba 90% uspořádání porozvodové péče tak, že dítě je svěřeno do výchovy matce, otcí je stanoveno výživné a umožněn styk, nejčastěji ve 14-ti denních intervalech, o víkendu. O důsledcích takového uspořádání a možnostech změn stávající praxe bude pojednáno v samostatné kapitole níže.

Orgán sociálně-právní ochrany dítěte, by přitom ve smyslu svého poslání měl terapeuticky a mediačně působit na rozvádějící se či rozcházející se rodiče tak, aby v nich obou vyvolával a podporoval pocit hluboké odpovědnosti za další vývoj dítěte. Je smutným faktem, že jen málo pracovníků daného orgánu ke své činnosti přistupuje takto.

2.2.3 Odpovědnost za výchovu a vzdělání dítěte

Další součástí obsahu pojmu rodičovské odpovědnosti je **zajišťování výchovy a vzdělání dítěte**, přičemž výchovou je míněno vedení dítěte k tomu, aby vedlo řádný život, a to zejména prostřednictvím užívání výchovných prostředků a výchovných opatření a v neposlední řadě vlastním příkladem. Vlastní příklad pak zahrnuje nejen chování k dítěti, ale i k ostatním lidem, vztah k práci, vystupování v rodině i ve společnosti, morálku, vyznávaný žebříček hodnot a vůbec celkový způsob života.

O výchově dětí mají v první řadě rozhodovat sami rodiče a je plně v jejich kompetenci, jaký styl výchovy zvolí. Je to jejich právo a zároveň povinnost. Současně je však třeba rodičům zdůraznit, že jejich výchova má být vedena takovým způsobem, aby z jejich dětí vyrostli slušní lidé.²⁵ Bez ohledu na to, jakým způsobem se rodiče rozhodnou své dítě vychovávat, nejvíce je ovlivňují svým vlastním chováním a rozhodováním, které pak dítě bude aplikovat ve svém dalším dospělém životě.²⁶

V případě nemožnosti naplnění osobního styku s dítětem v rámci každodenního běžného života, však není možné ani naplnění tohoto bodu rodičovské odpovědnosti.

²⁵ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Rodinné právo* (§ 655-975). Praha: Leges, s.r.o. 2016, svazek IV/B, s. 1477 an.

²⁶ KAVALÍR, Jakub. *Z hnízda mají v dospělosti vylétnout děti, nikoliv rodiče (I.)*. Právo a rodina, 2014, roč. 16, č. 9, s. 4.

Jak vyplývá z ankety v rámci této práce a podrobněji rozebírané níže v kapitole 9.2, rodiče (zpravidla otcové), kteří nemají děti svěřeny do výlučné nebo střídané péče, ve většině rezignují na adekvátní výchovu dítěte, neboť jejich snahou je užít si společně strávený čas shrnutý do zpravidla dvou víkendů v měsíci. Pobyt dětí ve své domácnosti pak sami popisují jako návštěvu, kdy neřeší, ať už z pohodlnosti nebo ze snahy vyhýbat se výchovným konfliktům, jakékoliv hlubší vedení dítěte či snahu o jeho výchovu. Takovýto postoj má následně negativní důsledky ve vztahu k vývoji a správnému rozvoji dítěte, protože kromě toho, že toto je ochuzeno o každodenní život s oběma svými rodiči, současně zhusta dochází k tomu, že dítě ignoruje výchovné působení druhého z rodičů, zpravidla toho, které jej má ve vlastní péči a používá vůči němu jako psychologickou zbraň, volnost a neexistenci pravidel, kterou má nastavenou u druhého – pouze víkendového rodiče.

S výchovným působením pak přímo souvisí i možnost ovlivnění dítěte co do jeho vzdělání a s ohledem na volbu jeho příštího povolání. Volba vzdělání a povolání je ve smyslu ustanovení § 877 odst. 2 OZ („*Za významnou záležitost se považují zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte.*“) pro dítě významnou událostí a nedohodnou-li se na něm rodiče, může na návrh jednoho z nich rozhodnout soud.

Povinnost dohodnout se o významných záležitostech dítěte je výrazem povinnosti vykonávat rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě (ve smyslu ustanovení § 876 odst. 1 OZ, kdy je stanoveno, že „*Rodičovskou odpovědnost vykonávají oba rodiče ve vzájemné shodě*“ a současně rovného postavení rodičů (ve smyslu ustanovení § 865 odst. 1 OZ, ze kterého vyplývá, že „*Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven.*“

Dané ustanovení se vztahuje na dvě situace. První z nich je ta, kdy se rodičům nepodařilo k dohodě dospět, když se předpokládá, že se o dohodu pokusili. Tedy sdělili své názory na řešenou otázku, ale nedospěli k jednotnému názoru. Zákonodárce podrobněji neřeší, jakým způsobem mají rodiče svůj nesoulad řešit. Zda je jejich povinností dovést daný problém až k úspěšnému závěru – tj. závěru ve shodě, např. za pomoci mediátora nebo

odborné poradny nebo stačí samotný fakt, že problém diskutovali, ale neshodli se na jeho řešení.^{27 28}

Druhou situací je pak ta, kdy dojde k rozhodnutí jednoho z rodičů bez účasti druhého z nich. Druhý rodič tedy o rozhodování o důležité otázce vůbec nevěděl nebo nedostal příležitost se k ní vyjádřit a není s jejím řešením ztotožněn. Ani v této souvislosti zákon neřeší hodnocení vlastní aktivity rodiče ani nezohledňuje případný vlastní názor dítěte.

Především tehdy, kdy rodiče dítěte spolu nežijí, může být jeden z nich fakticky vyloučen z rozhodování o důležitých otázkách života dítěte, přestože i nadále v tomto smyslu jakkoli nedochází k omezení jejich rodičovské odpovědnosti a tedy by se oba rodiče měli nejen dohodnout, ale rovněž tak se o vzniku nutnosti řešení takovýchto otázek i včas informovat. V případě, že tomu tak není, přijímá rozhodnutí soud.²⁹

Rodičovská odpovědnost je „v podstatě ochranný institut, neboť dítě po dlouhou dobu není schopno samo obstarávat své záležitosti a realizovat své zájmy“³⁰ V případě, že rodiče nejsou schopni dohodnout se na nejlepším možném zájmu dítěte, rozhodne na návrh jednoho z nich, popř. jiného subjektu oprávněného zastupovat zájmy dítěte, např. opatrovníka, soud.

Samozřejmě, že možnost nahrazení dohody rodičů týkající se dalšího vzdělání dítěte rozhodnutím soudu, se nemusí vztahovat pouze k rozvedeným rodičům, resp. rodičům nežijícím ve společné domácnosti, avšak může nastat i v případech, kdy rodiče společnou domácnost sdílejí, ovšem nejsou schopni se dohodnout.

Účel rodičovské odpovědnosti je tedy nutno vymezit jednak jako „ochranu nezletilého dítěte a jeho práv, včetně participačních práv“ a jednak jako „realizaci rodičovství jeho rodiči v harmonii s nejlepšími zájmy dítěte s tím, že pro rodinný život zákon nestanoví žádné modely.“³¹

²⁷ HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 116.

²⁸ Srov. KOVÁŘOVÁ, Daniela, *Rodinná mediace*, Bulletin advokacie, 2013, ISSN 1210-6348, č. 6, s. 39.

²⁹ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Rodinné právo (§ 655-975)*. Praha: Leges, s.r.o. 2016, svazek IV/B, s. 1451 an.

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 816.

³¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, roč. 21, 2013, č. 23 - 24, s. 811.

Dítě je však pro naplňování svých práv a uspokojování svých potřeb současně aktivním subjektem, nikoli jen recipientem či dokonce pouhým objektem působení svých rodičů, případně jiných osob. Participační práva definuje UNICEF jako právo svobodně vyjádřit své názory ve všech věcech týkajících se jeho sociálního, kulturního, ekonomického, náboženského i politického života. Jedná se o právo dítěte vyjádřit názor a být slyšeno, být informováno o svých záležitostech a rovněž tak o svobodu sdružování.³²

V rámci uplatnění a naplnění práva na vzdělání dítěte se účast na rozhodování dítěte o této otázce zcela jistě uplatní, či by se měla uplatnit v co nejvyšší možné míře, samozřejmě v závislosti na jeho věku a od toho se odvíjející schopnosti utvořit si vlastní názor a vyjádřit jej. Podle D. Jílka je participaci třeba chápat jednak jako prostředek (ve smyslu většího vlivu či nabytí zkušeností v rozhodování a při konzultacích) a jednak jako cíl (ve smyslu participační praxe).³³

V rámci participace dítěte je pak nutno rozlišovat dvě úrovně. Na první z nich je postaveno informování dítěte a na druhé pak právo vyjádřit vlastní názor, resp. svým názorem rozhodnutí ovlivnit.³⁴ Účelem přiznání a především snahy o aktivní naplňování participačních práv ve vztahu k jeho rodičům je pomoc dítěti v realizaci a jeho příprava na aktivní roli ve společnosti, stejně jako snaha vychovat dítě k samostatnému a odpovědnému rozhodování.³⁵ Otázka vzdělávání a výběru povolání dítěte je jednou z nejpodstatnějších, kde by dítěti mělo být již od útlého věku rodiči umožněno aktivně se podílet na výběru a volbě.

2.2.4 Právo na určení místa bydliště dítěte

Dalším podstatným právem dítěte je určení místa bydliště. V případě porozvodového uspořádání poměrů dítěte by určení místa bydliště vždy mělo být součástí dohody rodičů schválené soudem nebo obsahem soudního rozhodnutí upravujícího poměry dítěte v době po rozvodu.

³² UNICEF: Rights under the Convention on the Rights of the Child.
http://www.unicef.org/crc/index_30177.html

³³ JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. 1. vyd. Brno – Boskovice: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 54.

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 894.

³⁵ Tamtéž, s. 893.

V případě svěření dítěte do péče jednoho z rodičů se zpravidla místo bydliště bude shodovat s místem bydliště rodiče, do jehož péče bylo dítě svěřeno. V případě střídavé péče pak buď musí dojít k dohodě rodičů, nebo pokud k dohodě nedojde, musí rozhodnout soud. Jak dohoda rodičů, tak soud, musí akceptovat co nejlepší uspořádání pro dítě. Byť má určení místa bydliště spíše administrativní charakter, může mít pro dítě a uplatňování jeho práv i praktické dopady, především pak např. v určení jeho obecného soudu, výkonu oprávnění vyplývajících ze správních úkonů (příp. pobírání sociálních dávek, určení orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který má rodinu na starosti atp.). Místo bydliště nemusí být totožné s místem trvalého pobytu dítěte, což v případech svěření dítěte do střídavé výchovy oběma rodičům ani není možné, avšak z hlediska praktičnosti je vhodné dbát na to, aby u dítěte nebylo odlišné místo bydliště administrativní s místem bydliště faktickým, resp. jedním ze dvou faktických míst bydliště v případě praktikování střídavé výchovy.

S danou otázkou souvisí i praktické uplatnění změny místa trvalého bydliště pro případ, že se rodiče o změně buď nedohodnou, nebo se o ní navzájem neinformují. Orgán místní samosprávy, tedy příslušný orgán obce, ve které je trvalé bydliště dítěte evidováno, zpravidla, z pochopitelných důvodů, nevyžaduje souhlasné vyjádření obou rodičů se zápisem nebo zrušením evidence trvalého bydliště a tudíž se druhý rodič nemusí dovědět, že k jakékoliv změně, např. oproti původní dohodě, došlo.³⁶

Situace, která může nastat v době porozvodového uspořádání a nemusí se zdaleka týkat jen stěhování jednoho z rodičů a potažmo dítěte jinam, bezesporu závisí na schopnosti rodičů dohodnout se. I proto by takovéto do budoucna potenciálně možné situace měla předem řešit buď dohoda o porozvodovém uspořádání poměrů dítěte, nebo rozhodnutí soudu.

Opatrovnické oddělení Okresního soudu v Novém Jičíně, v rámci řízení o uspořádání poměrů dítěte v době po rozvodu, s vysokou úspěšností již přes rok uplatňuje povinnost rodičů společně vypracovat tzv. rodičovský plán, což je jakási neformální dohoda, která je pro soudce důkazem, že rodiče jsou schopni a zejména ochotni se o tomto rodičovském plánu dohodnout. Jedním z bodů tohoto plánu je i vzájemný závazek rodičů, že do doby zletilosti dítěte se od sebe neodstěhují na vzdálenost delší než deset kilometrů. V případě sporu pak

³⁶ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Rodinné právo* (§ 655-975). Praha: Leges, s.r.o. 2016, svazek IV/B, s. 1451 an.

soud hodnotí i důvody, proč nebyl plán dodržen a jakým způsobem byla jeho změna mezi rodiči komunikována.³⁷

Tak jako ve všech ostatních případech, i v tomto je nutné brát do úvahy především zájem dítěte a konkrétní okolnosti té které konkrétní nastalé situace. Lze si jistě představit situaci, kdy se rodič, např. ze zdravotních důvodů dítěte, rozhodne odstěhovat se do zdravější lokality, popř. dočasně či trvale za prací, partnerem, popř. do zahraničí, přičemž druhý z rozvedených rodičů tuto možnost nemá či nemůže naplnit. Záleží pak na rozvedených rodičích, potažmo na soudu, jakým způsobem vyhodnotí okolnosti, přičemž by tak měl činit vždy k nejlepšímu prospěchu dítěte za současného přihlídnutí k právu udržování osobního styku a naplnění práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti.

V takovýchto případech, pokud se rodiče nejsou schopni dohodnout, by opět měla přicházet na řadu mediační činnost přinejmenším orgánů sociálně-právní ochrany dětí, tak schopnost soudu dovést rodiče ke shodě, resp. dovést je k nalezení oboustranně akceptovatelného řešení při zachování všech potřeb a práv dítěte.

Zkušenosti opatrovnického oddělení soudu v Novém Jičíně přitom dokládají, že pokud jsou rodiče správným a efektivním způsobem vedeni k dohodě, jsou jí i schopni. Dle vyjádření JUDr. Poláka za více než rok aplikace tzv. cochemského modelu v praxi daného soudu se rodiče dohodnou v 90% všech rozhodovaných případech.³⁸

Důležitost dohody rodičů o tom, kde bude mít společné dítě evidováno místo trvalého bydliště, je zřejmá, neboť, jak již zmíněno výše, zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 10 odst. 3 stanoví, že „*Místem trvalého pobytu občana v době jeho narození je místo pobytu jeho matky. Není-li matka občanem ČR, je místem trvalého pobytu dítěte v době jeho narození místo trvalého pobytu otce.*“ Ustanovení § 10 odst. 10 téhož zákona pak zní: „*Za občana mladšího 15-ti let ohlásí změnu jeho trvalého pobytu jeho zákonný zástupce, popřípadě pěstoun. (...)*“.

Změnu trvalého bydliště nezletilého dítěte tedy může provést jeho zákonný zástupce, tj. jak otec, tak matka dítěte, a ani jeden z nich k tomu nepotřebuje souhlas druhého rodiče. Není tak vyloučeno, že v případě konfliktu rodičů tito budou přehlašovat dítě na jednu či

³⁷ PIENTAK, Martin. Rozhovor s JUDr. Vladimírem Polákem, soudcem Okresního soudu v Novém Jičíně. *Chystáte rozvod? Dohodněte se, co bude s dětmi*. MF Dnes, 13. 6. 2017.

³⁸ Tamtéž.

druhou adresu. Je proto vhodné, aby i na tuto otázku rozcházející se rodiče mysleli ve své dohodě o porozvodovém uspořádání poměrů nezletilých dětí, popř. pokud takováto dohoda uzavřena a schválena soudem nebyla, ji řešil ve svém rozhodnutí opatrovnický soud.

Místo trvalého pobytu je sice pouze administrativní adresou a nemusí být v souladu s faktickým pobytem dítěte ani jeho rodiče, ovšem z důvodů uváděných v této kapitole výše, je vhodné řešit i tuto oblast života porozvodového uspořádání dítěte v době po rozvodu, resp. rozchodu rodičů, tak aby potenciální problematické body týkající se určení místa bydliště dítěte v rámci porozvodového uspořádání byly omezeny na nejnižší možnou míru. Pokud totiž existuje soudem schválená dohoda rodičů, popř. soudní rozhodnutí o tom, kde má dítě trvalé bydliště, nemá jeden z rodičů právo toto svévolně měnit.

2.2.5 Vyživovací povinnost a právo na výživné

Třetí skupinu (§ 859 OZ) povinností a práv rodičů a dítěte pak představuje **vyživovací povinnost a právo na výživné**. Tyto povinnosti a práva ryze majetkové povahy, i když vycházející vždy z určitého osobního poměru, a především poměru rodičů vůči dítěti, nejsou součástí rodičovských povinností a práv, tedy rodičovské odpovědnosti. Jejich trvání je odvislé jen od trvání onoho (jednotlivého - zákonem stanoveného) osobního vztahu, a jejich stanovení, resp. přiznání, vždy záleží na soudním rozhodnutí, které je podmíněno naplněním zákonných předpokladů. Proto také nikdy nemohou ve svém trvání záviset na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.

V případě výživného se jedná o část závazkového práva rodinného, které je zákonem upraveno vedle rodinného práva jako práva osobního stavu (práva statusového). Základ právní úpravy spočívá ve vyživovacím závazku jako zvláštním druhu soukromoprávního závazku. Ačkoli vyživovací závazek patří mezi závazky založené zákonem, je zásadně věcí stran, jakým způsobem si mezi sebou upraví výkon vzájemných práv a povinností obsažených v zákonem založeném vyživovacím závazku.³⁹

Klíčovým předpokladem pro vznik a trvání vyživovací povinnosti podle občanského zákoníku je existence rodinně-právního poměru, pro účely této práce, tedy existence příbuzenského poměru v řadě přímé. Statusový poměr upravený zákonem (pro účely této práce tedy poměr rodič – dítě) je východiskem a základem pro vznik, trvání a zánik

³⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEČ, Ivo. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, ISSN 1210-6348, č. 3, s. 23, ASPI, LIT47338CZ.

vyživovací povinnosti. Vyživovací povinnost upravená v ustanovení § 859 an. OZ vzniká v zákoně uvedeným subjektům ex lege, přičemž její výši a dobu plnění určuje soud, resp. schvaluje dohodu daných subjektů. Rozhodnutí soudu má však pouze deklaratorní charakter. Zaviněné neplnění dané povinnosti má za následek vznik trestněprávní odpovědnosti (trestný čin zanedbání povinné výživy § 196 an. zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku).

Vyživovací povinnost zaniká buď absolutním zánikem, tj. smrtí oprávněného nebo povinného (tedy dítěte nebo rodiče) nebo relativním zánikem, tzn. zánikem odkázanosti na výživu na straně oprávněného, tedy ve vztahu k dítěti, jakožto oprávněného, jeho nabytím schopnosti žít se samostatně. Nejčastěji k takovýmto případům dochází ukončením přípravy na zaměstnání, dokončením studia. Jsou relativně časté též případy, kdy povinnost rodičů přispívat na výživu zletilého dítěte nebyla soudem přiznána, neboť by přiznání takovéto povinnosti odporovalo dobrým mravům. Zejména se jedná o situace, kdy zletilé dítě zneužívá dobu studia jako dobu přípravu na zaměstnání, ačkoli mu žádný vážný důvod nebrání v tom, aby se živilo samo, tzv. věčný student.

Pojem „dobré mravy“ patří mezi tradiční otevřené právní pojmy, které jsou dotvářeny jejich výkladem a požíváním především v soudní rozhodovací praxi a lze je vymezit jako způsoby chování, které nejsou nikomu na újmu.⁴⁰

Současně však nelze konfliktní vztahy mezi rodiči v době po jejich rozvodu/rozchodu, které jeden z nich pocítuje jako újmu na svých rodičovských právech, přičítat k tíži nezletilých dětí a zpochybňovat tak jejich nárok na výživné odkazem na rozpor s dobrými mravy.⁴¹

Dobré mravy musejí být chápány ve smyslu nositele hodnotových základů práva a bariéry proti amoralitám při výkonu subjektivních práv a dále jako interpretační vodítko sloužící k odstranění zbytečného formalismu práva.⁴²

Při posuzování, stanovení a určení výše výživného i doby trvání této povinnosti, **je tedy velmi důležitá soudcovská úvaha, zejména při citlivém zhodnocení vztahu rodič –**

⁴⁰ TELEČEK, Ivo, *Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek*, Právní rozhledy, 2011, roč. 19, č. 1, s. 3.

⁴¹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 326/2004 ve spojení s rozsudkem 1 T 172/2002. Obdobně srov. i nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 606/04, Sb. n. ÚS č. 177 z roku 2005, sv. 38, s. 421.

⁴² RAŠOVSKÝ, David. *Dobré mravy jako kritérium přiznání výživného*. Právní fórum, 2012, č. 9, s. 424, ASPI ID42270CZ.

dítě, vždy se zřetelem ke konkrétním okolnostem každého jednotlivého případu a s ohledem na stav dobrých mravů v daném místě a čase. Je samozřejmé nutné klást důraz na správné hodnocení pojmu „dobré mravy“, neboť v některých společenských situacích a obdobích mohou být za normu považovány i mravy pokleslé.

V současnosti je při stanovení výše výživného některými opatrovnickými soudy aplikováno doporučení Ministerstva spravedlnosti ČR o stanovení výše výživného procentuální částí čistého příjmu rodiče, přičemž procentuální rozsah je odvislý od věku dítěte a pohybuje se od 11 do 25% podílu z celkové výše čistého příjmu rodiče.

V dané souvislosti nutno podotknout, že již samotné metodické doporučení příslušného ministerstva se jeví jako sporné, neboť u některých soudců může vést, a jak známo i z některých medializovaných případů, i vede, k mechanickému uplatňování doporučeného rozsahu bez ohledu na další okolnosti, což v některých případech zcela jednoznačně nejen odporuje dobrým mravům, ale zejména bez dalšího opatření ve vztahu ke způsobu užití části výživného, ani není výchovné a tudíž ku prospěchu dítěte. Výše stanoveného výživného by především měla odpovídat přiměřeným potřebám dítěte a v případech, kdy rodiče vydělávají vysoké částky, by část jejich příjmů měla směřovat nikoli ke spotřebě, ovšem k zabezpečení budoucnosti dětí, jak je tomu obvyklé, nebo by mělo být, i v případech, kdy rodiče dítěte žijí spolu.

Pokud je jednomu z rodičů stanoveno výživné ve výši, která nejenže pokryje náklady na výživu dítěte, ale i případný vysoký nadstandard jak dítěte, tak druhého z rodičů, a rodič, který takto stanovené výživné hradí, nemá možnost jakkoli ovlivnit způsob nakládání s těmito penězi, je nastolen stav, který nejenže odporuje dobrým mravům, ale především má negativní dopad na osobnostní vývoj a výchovu dítěte jako celek. Nejdůležitější zásadou při rozhodování také o této otázce, by tak měla vždy být soudcovská úvaha, se zřetelem ke konkrétním okolnostem každého jednotlivého případu a s ohledem na stav dobrých mravů v daném místě a čase. V rámci rozhodování rovněž stojí za úvahu, zda rámcově stanovit způsob užití stanoveného výživného druhým rodičem, mj. i ve smyslu budoucího zabezpečení dítěte. Alespoň takovýmto způsobem může být zabezpečena základní kontrola nad hospodařením s těmito prostředky, a to i ve vztahu k zajištění budoucnosti dítěte. Tyto úvahy se samozřejmě vztahují pouze k případům, kdy je výživné vzhledem k příjmům rodičů stanoveno ve výši, která výrazně překračuje běžné potřeby dítěte.

Shora popisovaná situace, tzn., že stanovené výživné dalece překračuje potřeby dítěte, je ovšem výrazně méně častá než opačný případ, tedy, že rodič, kterému povinnost po rozchodu rodičů přispívat na výživu a výchovu dítěte náleží, výživné nehradí vůbec, popř. nehradí řádně. Jak už bylo zmíněno, řádné (a zaviněné) neplnění vyživovací povinnosti je trestným činem (§ 196 trestního zákoníku - zanedbání povinné výživy), za kterou je v České republice každoročně trestně stíháno cca 9 - 12 tisíc osob.⁴³ Možnosti dětí a rodičů, jejichž otec, resp. partner řádně nehradí své povinnosti, jsou v reálu jen velmi omezené. Řešit však tento stav poskytnutím tzv. zálohovaného výživného,⁴⁴ jakožto pomoci ze strany státu, s tím, že dané břemeno takovýmto krokem na sebe stát převezme a následně bude sám vymáhat dlužné výživné po povinném, dle názoru autorky této práce není správným krokem, neboť situaci s neplátcí v důsledku neřeší, jen snižuje osobní zodpovědnost jedince za svůj vlastní život a jeho snahu hledat vlastní efektivnější řešení.

Při stanovování výše výživného soud musí naplnit jak povinnost rodiče, v míře odpovídající jeho věku a potřebám, vyživovat své dítě do doby než je toho schopno samo, tak právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů. Najít správnou míru mezi těmito dvěma oblastmi je v některých případech obtížné avšak, pokud jsou pečlivě zvažovány všechny okolnosti individuálně, je to možné a jednoznačně i prospěšné.

3 Možnosti naplnění základních povinností a práv rodičů a dětí v porozvodové péči

3.1 Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství

Tři shora obecně vymezené základní povinnosti a práva rodičů a dětí, které jsou upraveny v ustanoveních § 855 až § 859 OZ, ve své podstatě vystihují základ vztahu mezi rodičem a dítětem vyjádřený právní normou. **Na tento základní status by neměl mít zásadní vliv ani fakt, že rodiče dítěte spolu nežijí ve společné domácnosti nebo kdy lze očekávat, že spolu do budoucna ani žít nebudou.** Tato situace nejčastěji nastává v době po rozvodu manželství

⁴³ Bližší informace o stavu postihu tohoto trestného činu lze zjistit např. ze *zprávy o činnosti státního zastupitelství za rok 2016*, textová část, s. 28 – 29, srov. i tabulku č. II/4f v tabulkové části této zprávy. Viz webový odkaz <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/1897-zprava-o-innosti-2016>

⁴⁴ Srov. např. *Návrh zákona o zálohovaném výživném*, Právní rozhledy, 2017, roč. 25, č. 12, s. II, popř. webový odkaz <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=1078>.

rodičů, ale stejně tak i v době, kdy rodiče dítěte spolu nejsou sezdáni a přestanou žít ve společné domácnosti, popř. přes fakt společného dítěte, spolu žít nehodlají. Pro tyto případy, tedy nejen v situaci rozvádějících se manželů, se na úpravu vztahů rodičů a dítěte užijí ustanovení §§ 906-909 OZ, jejichž znění je následující.

Ustanovení § 906 OZ uvádí:

1) Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte; s tímto zřetelem se od souhlasného stanoviska rodičů soud odchýlí jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům.

2) Soud může rozhodnout i tak, že schválí dohodu rodičů, ledaže je zřejmé, že dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti není v souladu se zájmem dítěte.

Bez ohledu na to, jak probíhá rozvod manželů - rodičů dítěte, je předmětným právním ustanovením dána povinnost, aby nejprve bylo rozhodnuto o tom, jak bude o dítě nadále postaráno. Právní postavení dítěte vůči rodičům ani rodičů vůči dítěti se přitom nemění, resp. na jeho právním postavení v daném smyslu ničeho nemění rozvod manželství rodičů. Před rozhodováním o rozvodu manželství však musí být **vždy** pravomocně rozhodnuto (popř. soudem musí být schválena dohoda rodičů) o úpravě poměrů dítěte v době po rozvodu manželství rodičů.

Stejný mechanismus by měl nastat v případech, kdy rodiče dítěte nejsou sezdáni a současně spolu nežijí nebo spolu žít nehodlají. S ohledem na vzájemná práva dítěte a rodičů, by i v takovýchto případech měl rozhodovat na návrh rodičů (popř. jednoho z rodičů) soud, popř. schválit jejich dohodu o úpravě poměrů dítěte.

V rámci daného rozhodování, a to jak v případech rozvodu rodičů, tak v případech, kdy rodiče dítěte nejsou sezdáni, popř. spolu nikdy nežili ve společné domácnosti, se soudu výslovně klade za úkol rozhodovat o výkonu rodičovské odpovědnosti **s uvážením zájmu dítěte** a tento zájem preferovat i před dohodou rodičů o výkonu rodičovské odpovědnosti, pokud by dohoda byla proti zájmům dítěte.

Pojem **zájem dítěte**, který představuje jeden ze základních principů, na nichž je vystavěno současné rodinné právo, není právními předpisy nikterak vymezen. Komentář Výboru OSN pro práva dítěte, jímž tento výbor interpretoval čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, pak ve vztahu k hledisku nejlepšího zájmu dítěte uvádí následující: „*Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.*“⁴⁵

Soud by měl při svém rozhodování vzít v úvahu také vazby dítěte na jeho nejbližší příbuzné, tedy kromě rodičů, rovněž na sourozence a prarodiče - pokud je to v konkrétním případě vhodné a možné, jakož i jeho další sociální vazby – na školu, jeho zájmy, dosud vykonávané aktivity atd.

V případě, že spolu rodiče dítěte nikdy nežili ve společné domácnosti, musí soud brát do úvahy i veškeré okolnosti dosavadního styku rodiče, který s dítětem nežije. Při rozhodování by měl soud pečlivě zkoumat jejich vzájemný vztah, vazby, věk dítěte, dosavadní projevený zájem rodiče, který dítě nemá nebo dosud neměl ve své péči, důvody, proč rodiče spolu nechtějí či nemohou žít a důvody, proč nechtějí či nemohou, popř. chtějí a mohou, dítě společně či střídavě vychovávat.

Kromě pohledu do minulosti a vyhodnocení současného stavu, by soudy měly zohledňovat i budoucí faktory. Tzn., je nutné též zjišťovat, u kterého z rodičů bude dítě lépe zajištěno, a to nejen po stránce hmotné, ale zejména z hlediska dalšího příznivého vývoje dítěte, jak po fyzické, tak duchovní stránce, jak rozebíráno výše v kapitole zabývající se péčí o dítě.

V rozhodnutí o výkonu rodičovské odpovědnosti se rovněž určují vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. Určení vyživovací povinnosti je zhusta hlavním důvodem, pro který jsou podávány návrhy na rozhodnutí o určení poměrů dítěte v případech, kdy rodiče spolu nejsou sezdáni, popř. spolu nebyli sezdáni a nežijí ani ve společné domácnosti.

⁴⁵ *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration* (art. 3, para. 1), str. 9, dostupné na <http://www.ohchr.org>.

Dítě lze také svěřit do péče i jiné osobě, pokud je to v zájmu dítěte potřebné. Takovéto případy budou spíše výjimečné a zpravidla také dočasné, zejména v situaci, kdy znesváření rodiče vytvářejí hostilní prostředí, které je pro dítě zcela nevhodné.

V případech, kdy znesváření rodiče vytvoří pro dítě natolik nevhodné prostředí, že je nutné dítě, byť jen dočasně, svěřit do péče jiné osobě, popř. je nutné omezit styk dítěte s rodiči, či i jen s jedním z nich, je na místě, aby s rodiči pracoval mediátor, popř. aby jim soud nařídil např. absolvovat příslušnou terapii, což jistě, s ohledem na zájem dítě je možné i žádat, nicméně soudní praxe k takovýmto opatřením, tzn. uložit tuto povinnost pod sankcí za její nesplnění, přistupuje zcela ojediněle.

Další z možností, kterou by bylo možno využít, je ustanovení tzv. opatrovníka pro styk. Takovýto konkrétní institut české právo, např. na rozdíl od německého nezná, ovšem bylo by možno pro tento účel využít již určeného opatrovníka dítěte v rámci jeho ustanovení dle § 943 an. OZ. Při současné praxi se však takovýto postup jeví spíše teoretickou možností, jejíž praktické naplnění by bylo možné jen stěží, neboť opatrovník ustanovený dle § 943 OZ není na rozdíl od německé právní úpravy, oprávněn rodičům ukládat žádné povinnosti ani rozhodovat o tom, jak a za jakých podmínek bude styk probíhat ani využít či nařídít jakákoliv další opatření, která by mohla řádný výkon styku zajistit či usnadnit.⁴⁶

Německá právní úprava (*ustanovení § 1684 odst. 3 německého občanského zákoníku – Bürgerliches Gesetzbuch, dále jen „BGB“*) stanoví možnost ustanovení opatrovníka v případech, kdy rodiče dlouhodobě a opakovaně porušují své povinnosti vyplývající z ustanovení § 1684 odst. 2 BGB, tzn., negativně ovlivňují vztah dítěte k druhému rodiči nebo si vzájemně ztěžují výchovu dítěte. Rodičům je jmenováním opatrovníka fakticky omezena rodičovská péče v rozsahu dotýkajícím se práva na styk a povinnost umožnit styk dítěte s druhým rodičem. Zástupce dítěte se v tomto rozsahu stává pro tyto účely jmenovaný opatrovník pro styk, který má ze zákona právo požadovat vydání dítěte za účelem realizace jeho styku s druhým rodičem a právo určit, kde se po dobu styku bude dítě zdržovat. Opatrovník je současně soudem ustanovován na dobu určitou, po kterou rodiče mají za povinnost pracovat na svém vzájemném vztahu, naučit se vzájemně komunikovat a začít respektovat svá práva a povinnosti ke společnému dítěti. V praxi pak opatrovník řeší, přesněji řečeno má v rámci daného řešení oprávnění ukládat rodičům povinnosti i omezení, nejrůznější

⁴⁶ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Princip oficiality v řízeních o úpravu péče a styku s nezletilým dítětem*, Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 10, s. 360.

praktické situace vyplývající z konfliktu tak, aby rodiče vedl ke vzájemné komunikaci, koordinaci a kompromisu, to vše v nejlepším zájmu dítěte. Při svém rozhodování opatrovník také přihlíží k přání a názoru dítěte, s ohledem na jeho rozumový vývoj a věk. Jedním z podstatných pozitivních aspektů takovéto úpravy je mimo ochrany dítěte a vytvoření klidnějšího prostředí pro ně i to, **že jeden rodič nebude po dobu realizace styku s druhým rodičem zasahovat do jeho péče.**⁴⁷

V českých poměrech můžeme za vzdálenou obdobu takovéto úpravy považovat občasná nařízení soudu realizovat styk rodiče s dítětem pouze za přítomnosti další osoby, kterou je zpravidla opatrovník dítěte ustanovený podle § 943 OZ. Tento model se však omezuje na pouhou přítomnost opatrovníka či jiné ustanovené osoby v místě styku rodiče s dítětem, a byť není přítomen druhý z rodičů, nelze takovýto styk pokládat za plnohodnotný, neboť z principu omezuje možnosti vytvoření spontánního prostředí při styku mezi rodičem a dítětem a současně je opatrovník bez jakýchkoliv pravomocí, při jejichž využití by mohl rodiče vést k nápravě jejich nevhodného chování vůči dítěti, resp. vůči sobě navzájem. Rozhodnutí soudu obdobného charakteru lze považovat za rozhodnutí, která vztah mezi dítětem a rodičem spíše zhoršují, než zlepšují, a byť závisí na okolnostech každého konkrétního případu, lze asi z principiálního hlediska uzavřít, že se nejedná o příliš efektivní postup.

Dle názoru autorky této práce je nutné, aby soud rodičům, kteří nejsou schopni dohodnout se a svým konfliktním chováním vytvářejí nevhodné prostředí pro dobrý vývoj dítěte, nařídil absolvování párové terapie a následně kontroloval a vyhodnocoval její úspěšnost. Pro tyto účely soud bezesporu může využívat stávající zákonné instituty i stávající spolupracující instituce, jako je orgán sociálně-právní ochrany dětí, znalci z odvětví klinická psychologie nebo rodinné poradny, jejichž odbornost opatrovnické soudy rovněž využívají. Že se jedná o efektivní způsob, potvrzuje již výše zmiňovaný opatrovnický soudce JUDr. Vladimír Polák, který v citovaném rozhovoru mj. uvádí i to, že „... *nestačí jen zefektivnit práci uvnitř soudu, ale je třeba i změnit vstupy od orgánů, které se na rozhodování soudu*

⁴⁷ FINGER, P. In: BORN, W. und Kollektiv. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II*. Münchenern Kommentar. 4. vydání. München: Verlag C.H.Beck, 2008, s. 1076, popř. ROGALEWICZOVÁ, Romana, *Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů*, Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 1, s. 12.

podílejí, tedy například od orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo od poskytovatelů služeb. (...).“⁴⁸

Jestliže je ze zákona stanoveno (viz § 102 odst. 5 zákona č. 361/2000 Sb., o silničním provozu, ve znění pozdějších předpisů, v návaznosti na ustanovení § 45 zákona č. 247/2000 Sb., o získávání a zdokonalování odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel, ve znění pozdějších předpisů), aby řidič, jemuž byl správním orgánem nebo soudem udělen zákaz řízení motorových vozidel na více než jeden rok, nebo řidič, který ztratil řidičské oprávnění dosažením 12-ti bodů v bodovém hodnocení, po uplynutí jednoho roku absolvoval povinné přezkoušení z odborné způsobilosti před navrácením řidičského oprávnění, nic nebrání soudu, aby – v tomto případě v rámci ochrany zájmů nezletilého dítěte - uložil jeho rodičům povinnost absolvovat mediaci či terapii s rodinným psychoterapeutem či mediátorem tak, aby nejen našli cestu ke shodě o úpravě vzájemných poměrů k dítěti, ale především našli adekvátní způsob chování ve vzájemných vztazích v době po rozvodu, samozřejmě s důrazem na zájem dítěte.

Jakkoli je nezbytné a v zájmu dítěte nutné individuální posuzování soudu každého jednotlivého případu při rozvodu, resp. při rozhodování o dalších poměrech dítěte v době po rozvodu rodičů, totiž nelze zapomínat, že **rodiče jsou si v rámci svých rodičovských práv a povinností rovni a není možné, při rozhodování o poměrech dítěte v době po rozvodu, jednoho z nich upřednostňovat.**

V případě, kdy jeden nebo dokonce oba z rodičů, s ohledem na stávající situaci, nejsou schopni vlastními silami dospět k žádoucímu konsenzu týkajícího se jejich dítěte, **je vhodné a v zájmu dítěte**, aby jim soud nařídil absolvování psychoterapie, v rámci které by si ujasnili své postavení navzájem a především si uvědomili svou individuální povinnost a odpovědnost vůči společnému dítěti, která nadále společně trvá i pro dobu po rozvodu, nejméně do doby zletilosti dítěte, resp. do doby než je jak z hlediska rozumové, tak z hlediska sociální vyspělosti schopno postarat se o sebe samo, resp. alespoň si vytvořit a následně i uplatnit vlastní názor, např. v rámci společné mediace.⁴⁹ Absolvování takovéto terapie rodiči pak ze strany soudu nesmí mít pouze doporučující charakter, ale mělo by být nařízeno soudem, se

⁴⁸ PIENTAK, Martin. Rozhovor s JUDr. Vladimírem Polákem, soudcem Okresního soudu v Novém Jičíně. *Chystáte rozvod? Dohodněte se, co bude s dětmi*. MF Dnes, 13. 6. 2017.

⁴⁹ KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. *Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace*, Právní rozhledy, 2014, roč. 22, č. 10, s. 353.

všemi souvisejícími sankcemi, které porušení takového nařízení provázejí (tj. především možnost uložení pořádkové pokuty).

Zachování citového pouta k oběma rodičům a současně zachování vlivu obou rodičů na budoucí vývoj a směřování dítěte je důležitým faktorem pro jeho další vývoj i zakotvení ve společnosti v dospělosti. Je to faktor natolik důležitý, že zcela ospravedlňuje soudní zásah do svébytnosti rodičů formou soudního nařízení povinnosti. Co se zákonného rámce nařízení takovéto povinnosti týče, tak tento je dán jak v ustanovení § 855 až 859 OZ, tak v ustanovení § 906 až 908 OZ. Z hlediska procesního je tak možno učinit v rámci rozhodování o poměrech dítěte v době po rozvodu nebo v rámci rozhodování o poměrech dítěte rodičů, kteří nežijí ve společné domácnosti.

Podíváme-li se na výše uváděný příklad řidiče povinného absolvovat přezkoušení poté, co dočasně na více než rok ztratí řidičské oprávnění, kdy je takováto osoba z hlediska vyššího společenského zájmu nucena snést jistá omezení, jak si v tomto kontextu stojí zájem společnosti na zdravé výchově dětí? Aniž by tímto byla jakkoli snižována důležitost pravidel nastavených k bezpečnosti silničního provozu, lze jistě uzavřít, že zájem na zdravé výchově dětí je pro společnost zájmem nepochybně vyšším nebo alespoň stejně zásadním.

3.2 Zákonný rámec pro uspořádání poměrů dítěte v době po rozvodu rodičů

Ustanovení § 907 OZ stanoví, že

1) Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.

2) Při rozhodování o svěřeni do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní

výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.

3) Soud při rozhodování o svěřeni dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.

Dále pak se ustanovení § 908 OZ zabývá výkonem povinností a práv rodičů, kteří žijí odděleně, avšak se nedohodnou na úpravě péče o dítě, přičemž uvádí, že

Nežijí-li spolu rodiče nezletilého dítěte, které není plně svéprávné, a nedohodnou-li se o úpravě péče o takové dítě, rozhodne o ní i bez návrhu soud. V ostatním se ustanovení § 906 a 907 použijí obdobně.

V ustanovení § 909 OZ se stanovuje, že

Změní-li se poměry, soud změni rozhodnutí týkající se výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti i bez návrhu.

Z výše citovaných ustanovení občanského zákoníku vyplývá, že každé rozhodování o rozvodu manželství vyžaduje, aby byla předem reflektována právní situace společného dítěte manželů, pokud jde o výkon rodičovské odpovědnosti rodičů a pokud jde o jejich vyživovací povinnost. Jinými slovy, dříve, než soud rozhodne o rozvodu, musí být výkon rodičovské odpovědnosti vůči jejich společnému dítěti ze strany rozvádějících se rodičů postaven najisto. Takováto soudem schválená dohoda nebo soudní rozhodnutí je nezbytným předpokladem rozvodu.⁵⁰

Prakticky vzato, je řízení o rozvodu manželství nutné začít řízením o výkonu rodičovské odpovědnosti a stanovením vyživovací povinnosti vůči dítěti. Při svém rozhodování o této otázce, jak bylo opakovaně zmiňováno, se soud v první řadě řídí zájmem dítěte.

⁵⁰ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Rodinné právo* (§ 655-975). Praha: Leges, s.r.o. 2016, svazek IV/B, s. 1623 an.

Rodiče, kteří volí rozvod podle § 757 OZ (tj. bez zjišťování příčin rozvratu), předkládají soudu dohodu o úpravě poměrů svého společného dítěte pro dobu po rozvodu jejich manželství. Je především na nich, jakým způsobem své dítě do budoucna zajistí a jak upraví své poměry k němu. Nicméně **je zásadně rozhodné, do jaké míry jsou rodiče schopni reflektovat ve svých úvahách hledisko zájmu nezletilého dítěte**, popř. celou záležitost se svým dítětem předem projednat, informovat je, zjistit jeho stanovisko, popř. k jeho stanovisku přihlídnout. A samozřejmě **nakolik jsou rodiče jako samostatná individua schopni přihlížet k právu dítěte, být vychováváno oběma rodiči**. Tyto všechny okolnosti musí objasnit a následně pro své rozhodnutí i vyhodnotit soud, jemuž je dohoda předkládána.

Soud má tedy na zvažení, zda dohodu, kterou mu rodiče takto předloží, schválí či neschválí, či zda doporučí rodičům, aby v předloženém návrhu dohody zvážili změny. Mimo jiné, pokud to uzná za vhodné a žádoucí, může soud vyslechnout dítě.

Výslechem dítěte soud může zjistit nejen dostatečnost míry uspokojení zájmu dítěte (a to nejen z úhlu pohledu dítěte), ale též i objektivizovat míru případného ovlivňování dítěte ze strany jednoho či druhého rodiče ve svůj vlastní prospěch a bez ohledu na zájem dítěte. Vhodnost výslechu dítěte je nutné vážit individuálně, s ohledem na faktory jako jsou věk dítěte, obsah dohody, chování rodičů před soudem, kdy je nutné analyzovat jejich chování především v otázce projevů jejich snahy dohodnout se v zájmu dítěte nebo naopak snahy hájit zejména vlastní, sobecký zájem.

Stejně tak je nutné k výslechu dítěte přistoupit na základě pečlivé přípravy, která by měla zahrnovat co nejpodrobnější znalost poměrů dané rodiny, chování jejich jednotlivých členů jak v době před rozvodem, tak v průběhu rozvodového řízení. Tuto znalost je možné načerpat z dostupných zdrojů zjištěných v rámci řízení, ať už ze strany šetření orgánu sociálně-právní ochrany dětí či z výslechu obou rodičů, popř. dalších svědků. Příprava je důležitá pro objektivní vyhodnocení chování rodičů před soudem – v rámci výjimečné a do značné míry jistě i vypjaté emoční situace, tak i v rámci předchozího rodinného života. Analýza poměrů rodiny i charakteru rodičů s přihlédnutím k jejich schopnosti samostatně naplňovat svou rodičovskou odpovědnost by soudu měla pomoci k vytvoření názoru, zda předkládaná dohoda má předpoklady být funkční, popř. zda je nutné či žádoucí s rodiči mediačně či terapeuticky pracovat, popř. zda postačí na ně působit v rámci daného řízení

pouze ze strany soudu. Jedná se o období tzv. rodičovského plánu, jak o něm hovoří JUDr. Polák,⁵¹ zmiňovaný již výše.

Není nijak vyloučeno, že soud po takovém zjišťování, popř. ale i bez něj, dojde k závěru, že navrhovaný obsah dohody není v souladu se zájmem dítěte a takovou dohodu neschválí. V takovýchto případech by soud měl sám proaktivně vést rodiče k dohodě, která plně akcentuje nejlepší možný zájem dítěte, popř., pokud nedojde ke konsenzu mezi rodiči, soud musí rozhodnout. Celý proces by měl trvat, co nejkratší dobu tak, aby nové poměry byly nastaveny co nejrychleji a sporná situace mezi rodiči, se s ohledem na dítě, zbytečně neprohlubovala.

Právě s ohledem na nutnost rychlosti řízení, by soud bez dalšího neměl nechávat pouze na rodičích, aby se nově dohodli. Pakliže soud vyhodnotí, že předložená dohoda rodičů, popř. návrh jednoho z nich, není v zájmu dítěte, popř. pro dítě je vhodnější jiné uspořádání, nelze očekávat, že rodiče, sami od sebe předloží novou, zájmu dítěte vhodnější variantu. Pokud rodiče na zájem dítěte nemysleli již v prvotním návrhu či dohodě, jen stěží budou bez dalšího tento požadavek akcentovat v dalším návrhu.

Pro takovéto situace je tedy žádoucí aktivita soudu, kdy v rámci vlastní analýzy poměrů účastníků řízení by měl zvolit a účastníkům nařídit postup, který je dovede k odpovídajícímu výsledku – k dohodě nejvhodnější pro dítě.

Úkolem soudu ve vztahu k péči o nezletilé je především určit, jak bude každý z rodičů o dítě nadále pečovat a v době, kdy spolu nadále nesdílejí společnou domácnost a bydlení, vykonávat svou rodičovskou odpovědnost vůči dítěti.

Nejedná se přitom jen o podíl každého rodiče na péči o osobu dítěte, ale z hlediska jejího výkonu i o řešení dalších povinností a práv, které ve svém souhrnu tvoří rodičovskou odpovědnost.

Některá práva jsou přitom velmi těsně vázána na oba rodiče, resp. povinnosti a práva, takže jejich výkon nelze svěřit jen jednomu z rodičů a je třeba je naopak výslovně upravit. Zejména jde o právo styku s dítětem a právo dítěte být vychováváno oběma rodiči. **Toto**

⁵¹ PIENTAK, Martin. Rozhovor s JUDr. Vladimírem Polákem, soudcem Okresního soudu v Novém Jičíně. *Chystáte rozvod? Dohodněte se, co bude s dětmi*. MF Dnes, 13. 6. 2017.

právo lze vyloučit jen z velmi závažných a nepřekonatelných důvodů a soud by měl při svém rozhodování prvořadě uvážlivě hledat cesty, jak tato práva naplnit.

Jednou z cest, v rámci které se takovéto funkční naplnění podařilo, je soubor metodických pravidel a spolupráce mezi zúčastněnými institucemi, známý pod názvem Cochemský model.^{52 53 54}

4 Cochemský model cesty k porozvodovému uspořádání péče o dítě

Cochemský model neboli Cochemská praxe (pojmenovaný podle města Cochem ve Spolkové zemi Porýní-Falc, kde vznikl) je účinnou metodou rozhodování rodičovských sporů o děti po rozpadu manželství. **Je postaven na principu soudem vymáhané povinnosti domluvy a nastavení si vzájemných pravidel mezi rodiči při rozvodu**. Vychází z prostého předpokladu, že stačí málo - jen se chtít domluvit. Nastavit si pravidla, která budou obě strany dodržovat a chovat se podle nich, však rodiče na počátku rozvodového řízení zpravidla nejsou schopni, proto je zde soud a instituce, které je k této domluvě jasně stanovenými metodickými pravidly a za předem určených podmínek vedou.

4.1 Legislativní východiska Cochemského modelu a jejich uvedení do praxe

Na počátku vzniku Cochemského modelu stála legislativní změna v oblasti sociálně právní ochrany dětí, která ve Spolkové republice Německo vstoupila v platnost dne 1. 1. 1991 jako "Kinder- und Jugendhilfegesetz" (volně přeloženo „Zákon o pomoci a podpoře dětem a mladistvým“). Nový zákon jasně formuloval **vznik nároku rodičů účastníků se rozvodového řízení na poradenství** ze strany Úřadu péče o mládež (Jugendamt). Zatímco starý zákon ukládal úřadu pouze vyhotovování odborných posudků pro účely soudu, nový zákon ukládal **povinnost poskytnutí aktivní poradenské a podpůrné činnosti účastníkům sporu**.

Nicméně tato změna legislativy by sama o sobě s největší pravděpodobností neznamenala žádný posun v rozhodovací praxi soudů, pokud by se k ní aktivně nepostavil

⁵² NOVÁKOVÁ, Markéta, MERTIN, Václav. *Cochemská praxe, Školní poradenství v praxi*, 2015, č. 4, s. 8, ASPI ID LIT53529CZ.

⁵³ MÁROVÁ, Anna *Cochem - praxe a česká cesta*, Rodinné listy, 2015, č. 12, s. 17, ASPI ID LIT164785CZ.

⁵⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana, KILLAROVÁ, Tereza. *Realizace Cochemské praxe v České republice*, 2. část, Právo a rodina, 2015, č. 9, s. 16, ASPI, LIT137880CZ.

Úřad péče o mládež v kraji Cochem-Zell v německé spolkové zemi Porýní-Falc. Tento konkrétní orgán, resp. jeho vedení, vnímal naplnění úlohy úřadu tak, jak ji stanovil úmysl zákonodárce v novém znění zákona, tj. v nutnosti aplikace podstatných změn v postupu práce zaměstnanců úřadu a v jejich spolupráci s dalšími subjekty zabývajícími se řešením partnerských sporů o děti v rámci rozvodového řízení.

Byť výše zmíněná legislativní změna vyvolala potřebu dalšího vzdělávání zaměstnanců a změnu jejich kompetencí, nenásledovala ji žádná praktická iniciativa ze strany státu. Úřad pro péči o mládež v Cochem-Zell se proto sám chopil aktivity, přičemž mezi prvními začal spolupracovat s poradenským centrem při biskupství v Trieru, které pomáhá lidem zvládat těžké životní situace. Tato spolupráce se ukázala jako velmi prospěšná a zejména funkční, a proto se později začaly zapojovat i další profese, které se účastní rozvodového řízení. Nakonec vznikla pracovní skupina Arbeitskreis Cochem-Zell, která dala spolupráci všech zúčastněných profesí jasná pravidla a uvedla ji právě v kraji Cochem-Zell v praxi.

Za „otce“ Cochemského modelu je považován, dnes již bývalý, soudce v oblasti rodinného práva Dr. Jürgen Rudolph, který značnou měrou přispěl ke vzniku Cochemského modelu a především jeho prosazení do praxe, a to nejen v jurisdikci kraje Cochem-Zell.⁵⁵

4. 1. 1. Praktické principy uplatnění Cochemského modelu v praxi

Cochemský model je založen na interaktivní a flexibilní spolupráci všech profesí účastnících se rodičovského sporu. Zejména se jedná o

- **soudce** (rodinného práva)
- **advokáty** (právní zástupci matky na jedné a otce na druhé straně)
- **sociální pracovníky** (orgány sociálně-právní ochrany dětí)
- **odborné poradny**
- **odborné znalce** (soudem určení znalci, psychologové)

Kompetence a podíl na vzájemné spolupráci, jsou všemi zúčastněnými vnímány jako rovnocenné. Všichni zástupci vyjmenovaných profesí jednají s úmyslem dosáhnout nejlepšího řešení pro dítě a **shodují na základním principu, že při rozchodu rodičů je třeba v první řadě usilovat o zachování obou rodičů pro dítě.**

⁵⁵ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Cochemská praxe. Vznik a vývoj*. Právo a rodina, 2015, roč. 16, č. 6, s. 11.

Shodou na tomto základním principu a jeho důsledném uplatňování v praxi, soudní i správní orgány naplňují jak jedno ze základních práv dítěte, a to jak právo být vychováváno oběma rodiči, tak základní právo i povinnost rodičů spočívající v udržování osobního styku s dítětem a péči o ně (podrobněji rozebíráno výše v kapitole 2.2.2.)

Všechny profese účastníci se rodičovského sporu, ve spolupráci s jejich právními zástupci, jednotným postupem **vedou rodiče k uvědomění si své vlastní zodpovědnosti za dítě a pomáhají jim opět nabýt společné odpovědnosti, kterou jako rodiče za společné dítě nesou.**

Samozřejmě k tomu, aby tento model mohl dobře fungovat, je nezbytné, aby **soud aktivně uplatnil svou pravomoc.** Nelze totiž spoléhat na to, že rodiče, popř. jejich právní zástupci, iniciativu k vyrovnané dohodě vyvinou z vlastní vůle.

4.2 Metodika užívaná v rámci naplnění Cochemského modelu

Pro úspěšné řešení sporu jsou důležité dva základní faktory. Prvním z nich je **rychlost** a druhým **jasně daná pravidla**, jejichž dodržování lze ze strany soudu **vynutit procesními prostředky.**

V rámci dosažení vytýčeného cíle, tj. pokud možno v co nejkratší době dovést rodiče k uzavření dohody akcentující co nejlepší řešení pro dítě po jejich rozvodu tak, aby byla naplněna základní práva dítěte, a současně se rodiče nezříkali své rodičovské odpovědnosti a tuto mohli i řádně naplňovat, byla zpracována přesná a účinná metodika, kterou se řídí všechny zúčastněné instituce i strany, resp. strany jsou nuceny se jí řídit při uplatnění soudní moci. Metodika přitom obsahuje jak časové limity stanovené pro jednotlivé kroky, tak obsah činnosti jednotlivých institucí, které při sporu rodičů vystupují, a to včetně úlohy soudu.^{56 57}

4.2.1 Role soudu jakožto nejvyšší autority

V první řadě, po doručení návrhu jedné či obou zúčastněných stran **soud nařídí závazné setkání obou rodičů, jejich advokátů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí.** Setkání se musí uskutečnit během dvou týdnů od podání písemného návrhu k soudu.

⁵⁶ NOVÁKOVÁ, Markéta, HAJNÁ, Dana. Podporujeme „Cochemský model“? Co na to odborná společnost pro rodinnou terapii SOFT?! www.soft-zs.cz; <http://soft-zs.cz/softforum/vsechny-clanky-abecedne/165-podporujeme-cochemsky-model>, zveřejněno: 27. 2. 2016.

⁵⁷ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana, Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14. – 15. 5. 2015 v Brně, TRIBUN EU, s.r.o. vydání 1. Brno 2015.

Takováto rychlost je důležitá z důvodu, že pokud se začne jednat ihned, mají oba rodiče stejné výchozí postavení a mohou zahájit dialog, který jim pomohou vést a usměřňovat přítomní sociální pracovníci a advokáti. Během tohoto setkání, **kterého se oba rodiče musejí zúčastnit**, si často sdělí velmi podstatné věci, které si nebyli schopni sdělit bez „dohledu“ nějaké vyšší autority. Pokud se ukáže, že k dohodě po tomto prvním setkání nelze dospět, **doporučí soudce vyhledání odborné pomoci** (poradny, mediace apod.). **Odmítnutí** tohoto doporučení **soud charakterizuje jako odmítnutí vlastní rodičovské odpovědnosti** a takový rodič dává v sázku svěřením dítěte do své výchovy (včetně střídavé). **Pokud v tomto stádiu dohoda není možná, jednání je přerušeno a sociální pracovníci přímo z tohoto jednání doprovodí rodiče do poradny**, která stanoví (nejpozději do dvou týdnů od tohoto data) termín sezení v poradně.

Výsledkem takového postupu je **soudní prosazení povinnosti vyhledat odbornou pomoc** ze strany obou rodičů, za účelem nalezení dohody ohledně péče o děti, resp. absolvovat terapii, **jejímž cílem je nejen nalezení shody rodičů ve sporu, ale především uvědomění si společné rodičovské odpovědnosti za dítě, mj. v tom, aby nenechali o svých dětech a jejich životě rozhodovat soud, ale aby toto rozhodnutí učinili oni sami a společně**, neboť společně nesou, a i po vlastním rozchodu budou nést, za dítě odpovědnost.

Současně, díky včasné reakci soudu (nařízení setkání během prvních dvou týdnů sporu a případné absolvování terapeutické schůzky během dalších dvou týdnů), nedochází k odloučení dítěte od jednoho z rodičů na dlouhou dobu a především se výrazně snižuje jeho traumatizace vyvolávaná probíhajícím sporem rodičů.

Za situace, kdy se v obvyklé soudní praxi rodičovský spor řeší přinejmenším několik měsíců, ve vyhrocených sporech více než často dochází k zamezení styku jednoho z rodičů s dítětem do doby, než soud rozhodne o jeho svěřením do péče. Odloučení dítěte od jednoho z rodičů na dobu několika měsíců, nejen v konečném důsledku pro dítě může znamenat trvalou ztrátu rodiče, ovšem vždy dochází k závažnému a především zbytečnému narušení vztahu mezi rodičem a dítětem. Tento stav se samozřejmě zhoršuje v situaci, kdy druhý z rodičů o svém protějšku nehovoří či se k němu nechová dobře, a to ať už před dítětem nebo ostatními lidmi.

Soud je tedy v rámci tzv. cochemské praxe nejvyšší autoritou, která řídí, či přesněji koordinuje ostatní spolupracující orgány a instituce, přičemž má rovněž pravomoc nařídit

těmto institucím a samozřejmě i rodičům dítěte, o jehož poměrech je jednáno, aby se buď, podřídili soudem určené povinnosti, nebo naopak, se nějakého jednání zdrželi.

Kromě soudu, který má v daném modelu roli nejvyšší autority, neboť v konečném důsledku činí rozhodnutí a koordinuje činnost všech ostatních zúčastněných, jakož jim může zadávat i úkoly, mají svou nezbytnou roli i ostatní zúčastněné instituce. Jejich iniciativa, dodržování nastavených pravidel a vzájemná spolupráce, je pro úspěch věci velmi podstatná a nenahraditelná.⁵⁸

4.3 Pravidla a role jednotlivých institucí v rámci Cochemské praxe

4.3.1 Advokáti

Advokáti se předně v zahajujícím písemném podání omezují pouze na věcný popis situace. Vyhýbají se emotivním výlevům, „praní špinavého prádla“ a podobným popisům či situacím, kterými se konflikt pouze vyostřuje.

Veškerý vzájemný písemný styk advokátů, tedy mezi zástupcem matky a zástupcem otce, je omezen na minimum, aby byl dán prostor pro ústní jednání, která posléze vedou k nalezení dohody.

Advokáti účastníci se soudních řízení o svěření dítěte do výchovy a o styku s dětmi respektují obecně danou dohodu, že nebudou sledovat ani realizovat žádné konfliktní strategie. Pro případ, že tuto dohodu nerespektují, jsou do budoucna z možnosti zastupování v obdobných sporech vyloučeni.

4.3.2 Sociální pracovníci

Sociální pracovníci jsou zejména v intenzivním kontaktu se všemi členy dotčené rodiny, a to od doby krátce po podání návrhu, tedy ještě před prvním (rychle nařízeným) termínem jednání u soudu.

Současně se účastní všech ústních jednání mezi rodiči, čímž již při prvním soudem nařízeném jednání mohou nabídnout jiný úhel pohledu, protože jsou o situaci velmi dobře informováni a jejich poznatky odrážejí aktuální situaci v rodině.

Přinášejí kvalifikované podněty pro další diskusi a velmi často jsou schopni s rodiči již před prvním jednáním vypracovat rámeček společné dohody.

⁵⁸ RUDOLPH, Jürgen. Jsi moje dítě, Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu. 1. vyd. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. ISBN 978-80-254-8250-6.

Současně, z důvodu zachování objektivity, sociální pracovníci pro účely soudu k rodině nevyhotovují písemné posudky.

4.3.3 Odborné poradny

Odborné poradny poskytují rodičům rodinné a psychologické poradenství či terapii. První, kontaktní rozhovor v odborné poradně je povinný, přičemž do péče poradny se rodiče dostávají poté, co se při prvním nařízeném soudním jednání zjistí, že nejsou schopni dohody.

V této rané fázi rozvodového řízení jsou mnohdy matka i otec citově velmi zranění, řeší otázku vlastní další existence. Jsou v zajetí negativních emocí a jen někdo nestranný a odborně způsobilý jim může pomoci usměrnit jejich chování k sobě navzájem tak, aby byli oba schopni soustředit svůj zájem na dítě, které se bez vlastního přičinění ocitlo ve velmi těžké životní situaci, jejíž průběh a trvání ho může do budoucna významně ovlivnit.

Při vyhrocených sporech je iluzorní sázet na dobrovolnost podstoupení poradenské péče ze strany rodičů. V rámci Cochemské praxe proto existuje účinný nástroj - **vyšší autorita soudu, která z titulu své moci prosadí**, že se rodiče poradenské péči podrobit musí. Týká se samozřejmě případů, kdy rodiče nejsou schopni se v zájmu dítěte dohodnout sami. **Úspěšnost poradenské péče je velmi vysoká a ve více než 80% případů se podaří rodičům, právě za pomoci poradny, k dohodě dospět.**⁵⁹

Soudce rozhodující v řízení o úpravě poměrů v době po rozvodu proto v případě potřeby, tedy v situaci, kdy rodiče nejsou schopni dohodnout se, popř. pokud dohoda není ku prospěchu dítěte, **a tedy i v případech, kdy jeden z rodičů dítě do střídavé výchovy nikoli z vážných důvodů nechce**, nařídí, aby se rodiče podrobili terapii. Rodič toto doporučení musí brát jako závazné a terapeutické péči se podrobit. V opačném případě na něj soud bude nahlížet jako na rodiče, který nesleduje skutečný zájem dítěte, a jeho šance na svěření dítěte do výchovy (i střídavé výchovy) se významně sníží, popř. se zjišťují důvody, proč tomu tak je a snaží se nalézt řešení pro střídavou výchovu.

Důležitá jsou samozřejmě i **pravidla průběhu poradenské či terapeutické péče** včetně časové návaznosti.

⁵⁹ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14. – 15. 5. 2015 v Brně*, TRIBUN EU, s.r.o. vydání 1. Brno 2015. Srov. webový odkaz https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/Sborniky/Cochemska_praxe_v_CR.pdf.

První kontaktní rozhovor probíhá přímo po přerušeném prvním soudním jednání. Rozhovor je krátký a jeho hlavním cílem je rodiče seznámit s tím, co je čeká a stanovit termíny dalších sezení.

Termíny pro první sezení se stanoví pro matku a otce zvlášť, a to v termínu **nejpozději do dvou týdnů od prvního kontaktního rozhovoru**.

Jednotlivá, oddělená sezení pro matku a otce, rozebírají předem jednotně stanovená témata v následujících okruzích:

- vlastní příběh každého z rodičů o jejich manželském vztahu a následném konfliktu, včetně vyjádření se ke vztahu a konfliktu z vlastní perspektivy a úhlu pohledu,
- vývoj vztahu dítěte k matce a otci včetně rozboru jeho citové vazby na oba rodiče zvlášť,
- rozdělení manželského páru,
- význam otce a matky pro vývoj dítěte,
- reakce dětí na rozdělení rodičů,
- vypracování představ ohledně další péče o děti a o styku s nimi,
- sestavení seznamu možných výchozích bodů pro nalezení řešení konfliktu.

Poradna je na soudu nezávislá. Péči řídí a délku péče určuje výhradně sama, resp. její terapeuti.

Nedochází k žádnému písemnému styku se soudem, pokud je se soudem nutná ústní komunikace, zprostředkovávají ji právní zástupci rodičů.

Na obsah sdělení v rámci poradenské činnosti se vztahuje povinnost mlčenlivosti. Poradna podává soudu informace pouze o začátku, ukončení nebo přerušení poradenské péče.

Na konci péče proběhnou společná sezení pro matku i otce, jejichž cílem je společně vypracování dohody o následné péči o dítěti.

Společná sezení pro rodiče, která se uskutečňují v závěru terapie, se rovněž zabývají předem pevně stanoveným okruhem témat.

Jedná se o snahu o:

- obnovení komunikace mezi rodiči o zájmu jejich dětí,

- posunutí zájmů dítěte a jeho současné situace do středu zájmů obou rodičů,
- právo dítěte na kontakt s otcem i matkou, aniž by jeden z rodičů byl upřednostňován před druhým,
- projednání a společné vypracování písemného seznamu konkrétních pravidel, která budou upravovat budoucí styk s dětmi a péči o ně, který rodiče vypracovávají společně a na jehož obsahu se shodli, přičemž poradna následně poskytuje rodičům podporu při zavedení těchto pravidel do praxe a při jejich dodržování.

V případě potřeby rovněž **může dojít k začlenění dětí do péče poradny o jejich rodiče**. Tato potřeba se posuzuje individuálně, podle věku dítěte, aktuální situace v rodině a podle posouzení podstaty problému mezi rodiči.

Dítě se tedy může zúčastňovat sezení s rodiči nebo je mu nabídnuta možnost individuálních konzultací, rozhovorů vhodných pro dítě a jeho aktuální situaci.

Při některých sporech, zejména těch vyhrocených, se jeví zvolit jako vhodnou alternativu odborné pomoci tzv. „doprovázený kontakt“.

V praxi to znamená, že při kontaktu s jedním z rodičů nebo při předávání dítěte mezi rodiči je toto dítě doprovázeno odborným sociálním pracovníkem, který dohlíží na jeho bezpečí a jeho rodičům pomáhá lépe zvládat tyto pro ně obtížné a mnohdy citově vypjaté situace tak, aby dítě bylo vystaveno co nejmenšímu stresu a psychické zátěži.

Doprovázeného kontaktu se využívá zejména v situacích, kdy

- dosud není možná dohoda mezi odděleně žijícími rodiči ohledně péče o jejich dítě,
- při absenci komunikace mezi rodiči v důsledku konfliktu, popř. pokud mezi rodiči v důsledku aktuálního stavu nedochází k žádnému kontaktu,
- pokud mezi dítětem a jedním z rodičů ještě nikdy k žádnému kontaktu nedošlo nebo pokud k němu došlo již před dlouhou dobou,
- pokud existují pochyby o možnosti vytvoření zodpovědného vztahu mezi jedním z rodičů a dítětem,
- pokud došlo k zjevnému zanedbání péče o dítě,
- pokud došlo k sexuálnímu zneužití nebo existuje podezření na možnost sexuálního zneužívání dítěte,

- pokud panují obavy z možného únosu dítěte,
- pokud samo dítě vyjádří obavy z kontaktu s jedním z rodičů,
- pokud je dítě vystaveno stresu v souvislosti s vyjádřením loajality vůči svým rodičům.

K odborné péči prostřednictvím doprovázeného kontaktu pak dochází v následujících případech:

- na základě iniciativy jednoho nebo obou rodičů,
- z podnětu orgánů sociálně-právní ochrany dětí,
- z podnětu právního zástupce - advokáta vystupujícího ve sporu,
- na základě intervence soudu, který ve věci rozhoduje.

Úloha doprovázeného kontaktu spočívá v krátkodobé, časově omezené pomoci, přičemž jeho cílem je zmírnění konfliktu mezi rodiči a nastolení podmínek pro pravidelný kontakt obou rodičů s dítětem na základě jejich vlastní rodičovské odpovědnosti. Úloha doprovázeného kontaktu je vnímána jako **pouhá součást komplexní odborné poradenské péče**, poskytované poradnou.⁶⁰

4.3.4 Soudní znalci

V případě, že se v manželském sporu jeví vhodnější vypracování znaleckého posudku, než poradenská péče, pověří soud příslušného znalce k vypracování rodinně-psychologického znaleckého posudku. Současně s předložením posudku předloží znalci také návrh řešení dané situace, na kterém spolupracovali společně s rodiči. Pokud v průběhu hledání společného řešení dospějí rodiče za pomoci znalce k dohodě, povinnost předložení znaleckého posudku odpadá.

4.3.5 Shrnutí

Přesto, že shora popisovaný model dává jistou naději ve smyslu nastavení žádoucího trendu, aby dítě po rozvodu manželství neztratilo jednoho z rodičů a samozřejmě rodič neztratil své dítě – jak je myšleno ve filozofickém smyslu obsahu pojmu zdravého vztahu rodičů a dětí, je jeho široké a především přirozené prosazování v řadě evropských zemí v nedohlednu a děti po rozkolejení rodinného svazku ve většině případů jednak zůstávají ve vleku stereotypní a do značné míry formální rozhodovací praxe soudů i zúčastněných institucí

⁶⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozvodu a rozvodu rodičů*, Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 1, s. 12 an

a jednak trpí důsledky vyhocených konfliktů svých znesvářených rodičů, potažmo jejich advokátů.

Jak uvádí jeden z hlavních hybatelů Cochemského modelu Dr. Jürgen Rudolph, „...v Německu je již dlouhou dobu požadována interdisciplinární spolupráce ve standardizovaných soudních řízeních, ovšem jen málokdy se skutečně praktikuje. Její rámcové změny jsou totiž nepříznivé a odpovídající nutné změny často ztroskotají na resortním myšlení, hierarchické orientaci a nedostatku fantazie... Nemálo dětí tak v důsledku obvyklé „standardní úpravy“ konfliktu mezi rozvádějícími se rodiči, ztratí jakýkoliv kontakt s jedním z nich. Tato ztráta se přitom neomezuje jen na dobu dětství nebo dospívání, nýbrž se může stát trvalým následkem. Za tyto výsledky jsou v Německu rozhodujícím dílem zodpovědná „obvyklá pravidla hry“ jak uvnitř účastných institucí, tak v jejich vzájemných vztazích. Nadále jsou v komunikaci mezi odbornými profesemi účastnými rodičovského sporu směřovatné hierarchické orientace, které mají účinek až do orgánů vynášejících rozsudek. Aby bylo možno dosáhnout návratu k původní společné odpovědnosti, je třeba navzdory obvyklému způsobu procesního řízení zavést řídicí a doprovodnou funkci účastných profesí, již lze dosáhnout výhradně přesahovým sesítováním jednotlivých profesí.“⁶¹

Tento smutný závěr týkající se tématu této práce, je obecně platný i v rámci české soudní praxe, jak mj. ukazuje nejen dlouhodobá statistika Ministerstva spravedlnosti ČR (viz kap. 7.2) ale i výsledky ankety (viz kap. 9) provedené autorkou práce.

Dr. Jürgen Rudolph i nadále přes všechna úskalí propaguje Cochemský model. Pomáhá jej uvést v praxi i v jiných spolkových zemích a dokonce také v zahraničí. O Cochemskou praxi projevil zájem Japonsko, skandinávské státy a je tématem také v Nizozemsku, Velké Británii a Belgii. Dr. Rudolph opustil profesi soudce a v současnosti pracuje v Institutu interdisciplinárního vzdělávání, jehož je spoluzakladatelem, a který připravuje pro všechny profese účastníci se rozvodových řízení odborné semináře a konference.

⁶¹ RUDOLPH, Jürgen. *Jsi moje dítě, Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 1. vyd. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010, s. 13 an. ISBN 978-80-254-8250-6.

„Dosáhnout shody kvůli dětem není žádné právo, ale rodičovská povinnost. To nelze dávat do rukou soudu,“ tvrdí Jürgen Rudolph⁶² a odmítá častý argument, že fungující střídavou péči podmiňuje především ochota partnerů ke kompromisu.

4.4 Metoda Collaborative Low/Collaborative practice - Práva spolupráce

Obdobným způsobem řešení jako tzv. Cochemský model, ovšem s odlišným iniciátorem, když v rámci tzv. Cochemského modelu je iniciátorem soud, kdežto u tohoto způsobu řešení je iniciátorem advokát, jakožto právní zástupce jednoho či obou rodičů, se zabývá **metoda COLLABORATIVE LOW – COLLABORATIVE PRACTICE, tedy PRÁVA SPOLUPRÁCE**, která je již od 80. let minulého století uplatňována především ve Spojených státech amerických.

Principiálně se jedná o obdobnou metodu řešení jako je Cochemský model, ovšem i s ohledem na odlišnosti anglosaského práva od kontinentálního, je iniciátorem jejího vedení nikoli soudce, ale advokát, jako právní zástupce jedné ze stran sporu.

Cílem této metody je však stejně jako u Cochemského modelu – řešení konfliktu nastalého v rámci rodinného a rodičovského vztahu, co možná nejrychlejším a nejefektivnějším aktivním zprostředkováním dialogu mezi účastníky konfliktu, tj. rodiči a dalšími zainteresovanými osobami za pomoci odborníků tak, aby jejich vztahy do budoucna dostaly konkretizovaný řád vyhovující nejen rodičům, ale zejména jejich dětem, popř. dalším blízkým osobám.⁶³

Počátky této metody se vážou k osobě minnesotského advokáta Stu Webba, který počátkem 80. let 20. století rozvinul starší metodu z 60. let, pracující na obdobném principu. Metoda je založena na skutečnosti, že o způsobu řešení konfliktu za pomoci advokátů, jako svých právních zástupců, v konečném důsledku rozhodují samy znesvářené strany, tedy v daném případě rodiče dětí. Změna oproti obvyklé právní, resp. advokátní praxi v České republice, pak spočívá v tom, že všechny strany – tj. jak rodiče, tak jejich právní zástupci, uzavírají čtyřstrannou dohodu o řešení konfliktu za pomoci dané metody. Tzn., rodiče se mj. zavazují k tomu, že se podřídí eventuálním požadavkům vzneseným druhou stranou sporu, např. absolvování rodinné či jiné terapie a rovněž, že budou své vzájemně vznášené požadavky respektovat s cílem dojít ke vzájemnému konsenzu.

⁶² Tamtéž.

⁶³ KORNEL, Martin. *Collaborative law a efektivní rozvod*, Právní rozhledy, 2007, roč. 19, č. 22, s. 815.

V rámci České republiky začaly danou metodu od roku 2006 uplatňovat, resp. seznamovat s ní své kolegy advokáty, advokátky JUDr. Eva Vaňková a JUDr. Marie Brožová, přičemž daná metoda do jisté míry našla odraz v zákoně č. 202/2012 Sb., o mediaci, který nabyl účinnosti dnem 1. 9. 2012.

Hlavním důvodem přijetí dané právní úpravy byla dle důvodové zprávy k tomuto zákonu snaha umožnit všem osobám alternativní řešení jejich konfliktů metodou rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení. Dalším nikoli nepodstatným důvodem, byla též snaha brát zřetel na zájmy dítěte v rodinných konfliktech, ve kterých je vždy důležité zachovat či obnovit schopnost komunikace mezi rodiči, k čemuž má institut mediace významně přispět.

V rámci ustanovení § 11 zákona o mediaci a v návaznosti na ustanovení § 13 a 14 téhož zákona, Ministerstvo spravedlnosti ČR jednak vykonává dohled nad činností mediátora (pokud se nejedná o advokáta zapsaného v České advokátní komoře) a jednak osobu po vykonání zkoušky mediátora, popř. uznání kvalifikace mediátora dle jiného právního předpisu, zapíše do seznamu mediátorů, který vede.

Přijetí dané právní normy bylo inspirováno zahraniční praxí a její úspěšností především v zemích s anglosaským typem práva. Tento typ řešení sporů je velmi častým a především úspěšným zejména ve Velké Británii, Spojených státech amerických či Austrálii, kde jsou takto vyřešeny spory v téměř 80% případů, a to nejen v oblasti rodinného a občanského práva, ale i ve veřejné sféře (zejména v rámci životního prostředí) nebo v obchodních sporech. Taktéž v řadě evropských států, zejména ve Francii, Německu nebo Rakousku, se mediace rozšiřuje natolik, že je ji možno studovat jako samostatný obor na právnických fakultách či v rámci studia konfliktního managementu.⁶⁴

Dále např. v Norsku je mediace zaměřená na péči o nezletilé a má více jak dvoustoletou tradici. Ve věcech výchovy, výživy a styku s dětmi, rozhodují do 16-ti let věku dětí komise mediátorů s velmi širokými pravomocemi, což ovšem navazuje na norský systém sociální práce a prevence s rodinami nezletilých (z poslední doby v České republice nechvalně proslulý Barnevernet).⁶⁵

Ve většině členských států Evropské unie upravují mimosoudní řešení sporů třetí stranou všeobecné (zákonné) právní předpisy. Podpora mediace je různé intenzity od možnosti jejího použití jako prostředku řešení, která je závislá pouze na vůli znesvářených

⁶⁴ Srov. webový odkaz www.collaborativelaw.cz.

⁶⁵ Srov. webový odkaz <http://mediacia.zucha.sk/uspesnost-mediacie-v-europe.html>.

stran (mj. Česká republika, Belgie, Francie) přes aktivní nabádání k jejímu použití (např. Itálie, Španělsko, Švédsko) až po zákonem stanovenou povinnost využít ji jako první prostředek řešení před soudním projednáním (např. Německo či Řecko).⁶⁶

Ve vztahu k praxi uplatňované v České republice, jak mj. vyplývá i z ankety provedené v rámci této práce, nutno konstatovat, že mediátoři z řad advokátů jsou pro skutečně aktivní řešení sporů v rodinné oblasti spíše bílými vranami. Kromě faktu, že nemají žádné pravomoci nařídit znesvářeným stranám povinnost podřídit se některým povinnostem či omezením, je jen velmi málo takových, kteří mají dostatek trpělivosti i zkušeností v oblasti sociální práce a psychologie konfliktní situace. Neochotu České advokátní komory systematizovat podmínky pro eliminaci využívání konfliktní strategie v opatrovnických řízeních, v rozhovoru potvrzuje i JUDr. Polák, když říká „(...) *Chtěli jsme variantu, kdy by advokáti dobrovolně podepsali prohlášení, že nebudou v soudních řízeních o dětech využívat konfliktní strategie. Snažil jsem se to projednat s Českou advokátní komorou, tam mi však řekli, že pokud si klient bude přát konfliktní strategii, je advokát povinen se tím řídit.*“⁶⁷

Zájem, či přesněji řečeno nezájem o další vzdělávání se v dané oblasti je mj. zobrazen i v počtu zapsaných mediátorů v seznamu vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR, kdy k datu 31. 12. 2016 bylo zapsáno celkem 220 osob.⁶⁸ Pro porovnání v seznamu advokátů zapsaných v České advokátní komoře bylo k 1. 5. 2016 evidováno 12 468 advokátů a 3 290 advokátních koncipientů.⁶⁹ Byť samozřejmě zkouška a zápis v seznamu mediátorů neznamená, že ta která konkrétní osoba je schopná vést účinnou mediaci, daná čísla do jisté míry hovoří o přístupu advokátů v sebevzdělávání v tomto směru a jejich snaze účinně uplatňovat techniky mediace.

Pro efektivnější řešení rodinně-právních konfliktů se proto jako vhodnější jeví jít cestou postupných změn v rámci soudní praxe než cestou změn v rámci mimosoudního řešení sporů, byť ideální je jistě kombinace obojího.

⁶⁶ TRÁVNÍČEK, Milan, *Strídavá péče*, Praha, C. H. Beck, 2015, s. 97.

⁶⁷ PIENTAK, Martin. Rozhovor s JUDr. Vladimírem Polákem, soudcem Okresního soudu v Novém Jičíně. *Chystáte rozvod? Dohodněte se, co bude s dětmi*. MF Dnes, 13. 6. 2017.

⁶⁸ Zdroj: www.mscr.cz, Seznam zapsaných mediátorů.

⁶⁹ Zdroj: www.cak.cz, Zápis z 28. schůze představenstva ČAK z 9. až 10. 5. 2016.

5 Změny a vývoj soudní praxe ČR – nálezy Ústavního soudu

Názor, že dítě má právo na výchovu obou rodičů a dosáhnout shody kvůli dětem je rodičovskou povinností, se postupně prosazuje i v rámci české soudní praxe. První zásadní krok v tomto směru učinil Ústavní soud svými rozhodnutími vydanými v roce 2014, přičemž mezi stěžejní a dosavadní převažující soudní praxi popírající patří především následující nálezy Ústavního soudu

- nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. **I. ÚS 2482/13** ze dne 26. 5. 2014,
- nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. **I. ÚS 1506/13** ze dne 30. 5. 2014 a
- nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. **I. ÚS 3216/13** ze dne 25. 9. 2014.

Všechny tři zmiňované nálezy Ústavního soudu, jsou velmi obsáhlé a jako jedny z prvních se v komplexnější podobě zabývají širokou a ucelenou škálou problematiky porozvodové péče o nezletilé děti. Každý ze zmíněných nálezů přitom akcentuje jinou část problematiky, tak jak vyplynula z každé konkrétní stížnosti k tomuto soudu podávané.

Sjednocujícím a pro další vývoj soudní praxe i nejzásadnějším prvkem všech vydaných rozhodnutí je pak důraz na nutnost změny náhledu v rozhodovací praxi nalézacích a odvolacích soudů s tím, že **je třeba vycházet z premisy, že v zájmu dítěte je, aby bylo v péči obou rodičů a pokud soud rozhodne jinak, musí mít pro toto rozhodnutí vážný důvod.** Zachování možnosti rovnoměrného výchovného vlivu obou rodičů na dítě je totiž v důležitém zájmu dítěte a pro jeho prospěch. Prospěchem dítěte plynoucím ze zachování rovnoměrného výchovného kontaktu s oběma rodiči se přitom nemyslí jen aktuální stav vzniklý po rozpadu manželství, ale především dopady na budoucí – dospělý – život dítěte.

V prvním z výše uvedených nálezů Ústavního soudu, a sice v nálezu ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. **I. ÚS 2482/13**,⁷⁰ Ústavní soud judikoval, že:

„V případě rozhodování o svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů. Z toho plyne, že pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, pokud oba mají o jeho výchovu zájem a pokud oba dbali kromě řádné péče o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěření dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou, který vyžaduje

⁷⁰ Uveřejněn pod č. 105/2014 Sb. n. US sv. 73, ročník 2014, s. 683.

prokázání, proč je v zájmu dítěte právě toto jiné řešení. Obecné soudy tak nemohou střídavou péči vyloučit z důvodu, že s tímto způsobem výchovy jeden z rodičů nesouhlasí, protože chce mít dítě ve výlučné péči."

Za účelem sjednocení rozhodovací praxe obecných soudů Ústavní soud ve výše uvedeném nálezu dovedl následující čtyři kritéria, jejichž naplnění je pro svěřeni dítěte do střídavé péče rodičů nezbytné, přičemž jsou-li tato kritéria bezezbytku naplněna, je střídavá péče prioritním způsobem řešení, v jejíž prospěch by měly obecné soudy rozhodovat. Mezi tato kritéria patří:

- existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou
- míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby
- schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby
- přání dítěte

Vedle výše uvedeného rozhodnutí je třeba dále poukázat též na nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I ÚS. 1506/13,⁷¹ v němž se Ústavní soud vedle principu přednostního ukládání střídavé péče, zabýval i dalším hlediskem, jenž je třeba v rámci rozhodování o uloženi střídavé péče posoudit, přičemž dospěl k názoru, že **ani vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů, není důvodem, který by střídavou péči a priori vylučoval.**

Ústavní soud v daném nálezu uvedl, že:

„Z ústavněprávního hlediska neobstojí poukaz stěžovatelky na velkou vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů, neboť toto hledisko samo o sobě není dle názoru Ústavního soudu důvodem, který by a priori vylučoval vhodnost střídavé výchovy nezletilého dítěte. Při posuzování tohoto hlediska je naopak třeba přihlédnout k dalším okolnostem daného případu, zejména pak k tomu, zda dítě není převozem a pobytem ve zcela odlišném prostředí příliš fyzicky či psychicky zatěžováno (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte – sdělení č. 104/1991 Sb.) a zda je v možnostech rodičů ve stanoveném intervalu tuto vzdálenost překonávat.“

⁷¹ Uveřejněn pod č. 110/2014 Sb. n. US sv. 73, ročník 2014, s. 739.

Posledním z citovaných rozhodnutí je náleží Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. **I. ÚS. 3216/13**,⁷² jenž poskytuje na danou problematiku pohled ze strany práv rodičů na péči o dítě. Jak Ústavní soud v předmětném nálezu uvádí:

*„Je nutno vycházet z premisy, že **na péči o děti mají zásadně stejné právo oba rodiče. Toto právo je plně naplněno tehdy, pokud každý rodič má možnost o dítě pečovat po stejnou dobu jako rodič druhý. Případné odchylky od tohoto pravidla musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu.**“*

V kontextu výše řečeného nutno zdůraznit, že shora citované nálezy Ústavního soudu jsou odrazem změn náhledu v dosavadním výkladu ustanovení občanského zákoníku, které jsou sice nově platné od nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, a tedy od 1. 1. 2014, ovšem obsahově se neodlišují (zejména ustanovení § 907 OZ, viz kap. 3.2.) od předchozí právní úpravy, tj. úpravy v ustanovení § 26 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině, který byl účinný do 31. 12. 2013 a ve zmíněném znění daného § 26 stanovil, že

- 1) Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.*
- 2) Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.*
- 3) Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.*
- 4) Při rozhodování o svěřením dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.*

⁷² Uveřejněn pod č. 176/2014 Sb. n. US sv. 74, ročník 2014, s. 529.

(5) Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

Stejně, jako tomu bylo v případě zavedení do praxe u Cochemského modelu, kdy impulsem ke změně tehdejší ustálené praxe se stala změna náhledu na danou problematiku a především změna výkladu příslušných zákonných ustanovení s důrazem na odlišnou stránku problému, tak i v rámci rozhodování Ústavního soudu České republiky se mohou stát podnětem ke změně rozhodovací praxe soudu právě tato výše citovaná rozhodnutí.

Jak ovšem vyplývá z dlouholeté zkušenosti zahraničních kolegů, samotná rozhodnutí k účinné změně praxe zcela jistě nestačí a je nutno přijmout opatření zásadnějšího charakteru, přinejmenším nastavit účinnou metodiku pro opatrovnické soudy ze strany nadřízených orgánů, tedy příslušného ministerstva.

Jak uváděno výše (viz kap. 4.1), ani v německém právním řádu a ani v českém, neexistují žádné zákonné normy, které by předepisovaly, nabízely nebo doporučovaly zesíťované řešení konfliktu ve shodě. Ale neexistuje také žádná zákonná norma, která by takovýto postup vylučovala.

Cochemský model, který v Německu úspěšně funguje více jak 20 let a i u většiny velmi vyhocených konfliktů účinně vede ke smíru rodičů, je dobrou ukázkou praxe, která chápe úkol rodinného práva ve smyslu intervenční pomoci, tzn. zásahu z pohledu dotčených dětí a s cílem prosadit jejich nároky na zabezpečení společné odpovědnosti obou rodičů a nikoli jako „sporné řízení“, kdy je přirozeně očekávána strana „vítěze“ a strana „poraženého“.

Pouze široké přijetí tohoto úhlu pohledu na danou problematiku, může položit základ změny dosavadní praxe, tak jak tomu bylo v rámci uplatňování Cochemského modelu. V opačném případě jsou totiž poraženými vždy děti.

Cestou k nápravě poměrů dětí v porozvodovém uspořádání však není paušální nařizování střídavé péče, ale nastavení účinné metodiky pro opatrovnické soudy, nastavení systematické spolupráce s účastenskými institucemi a samozřejmě pravidelná analýza této spolupráce za účasti všech dotčených institucí a rovněž tak průběžné vzdělávání všech jejich zaměstnanců a osob, které jsou v dané problematice činné.

6 Právní úprava Spolkové republiky Německo – vývoj a východiska Cochemského modelu

Stejně jako v českém právním řádu, tak i v německé právní úpravě prošel obsah pojmu „rodičovská odpovědnost“ kvalitativním vývojem.

Významná změna nastala počátkem 80. let, kdy německý Spolkový ústavní soud svým nálezem ze dne 3. 11. 1982 shledal, do té doby v případech rozvodů platné bezpodmínečné vyloučení jednoho z rodičů ze společné rodičovské odpovědnosti (§ 1671 BGB), jako neslučitelné s německou ústavou.

Důvodem k tomuto nálezu byla rozhodování v soudních rozvodových jednáních, při nichž rodiče nebyli ochotni vzdát se společné péče o děti v době po rozvodu manželství. V jednom z takovýchto případů začali rodiče po rozvodu spolu opět žít a i s dětmi sdílet společnou domácnost, aniž by byli opětovně sezdáni, přičemž tak společně s dětmi odporovali přenesení výhradní rodičovské péče jen na jednoho z rodičů.

Ve zdůvodnění předmětného nálezu německý ústavní soud mj. uvedl, že společnou rodičovskou péči v případě rozvedení manželství je třeba akceptovat, když si ji přejí oba rodiče. Tím sice byl charakter úpravy rodičovských práv ponechán v podstatě na libovůli toho z rodičů, kterému bylo dítě svěřeno, avšak současně se vyloučil, do té doby uplatňovaný automatismus vyřazení jednoho z rodičů z rodičovské péče rozhodnutím soudu.

Popisovaný nálezn jako první prolomil krustu do té doby uplatňované právní koncepce svěřování dětí do výchovy a vytvořil základ k novému vnímání zájmů dětí a rodičovské odpovědnosti.

Další, velmi podstatný krok ke zlepšení, zahájila konference profesí, která se konala ve městě Cochem na základě iniciativy odborné poradny a odboru péče o dítě daného okresu, jako reakce na přijetí zákona o pomoci a podpoře dětem a mladistvým (viz. kap. 4), a která pozvala k jednání všechny odborné profese, které se účastní řešení rodinně právních problémů, zejména v rámci rozvodových řízení (podrobněji viz kap. 4 této práce.) Předmětná konference, na základě zahájené spolupráce všech zúčastněných odborných profesí vyústila v přijetí Cochemské konvence v roce 1993, tedy dohodě, která popsala cíl, cestu, metodu a základní bázi sesířované kooperace, ve smyslu popisovaném výše.⁷³

⁷³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozvodu a rozvodu rodičů*, Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 1, s. 12.

V 90. letech zpracovávali interdisciplinární práci Cochemských profesí diplomanti různých německých vysokých škol, přičemž zjistili, že v kontextu odloučení a rozvodu do roku 1992 praktikovalo na základě nálezů německého Spolkového ústavního soudu z roku 1982 20% rodičů z okresu Cochem společnou výchovu dětí. Toto číslo se posléze do roku 1996 zvýšilo na 60% a **od roku 1998 se v daném okrese prakticky nevydávají žádná rozhodnutí o svěřeni dítěte do výhradní péče pouze jednoho z rodičů!** V pozadí této situace je skutečnost, že se spor o svěřeni do výchovy ukázal být zástupným sporem, když se aktivně objasnilo za ním se nacházející skutečné zájmy, potřeby a cíle dospělých.⁷⁴

Nicméně, praxe uplatňovaná v okrese Cochem-Zell, nemá obecnou platnost na celém území Německa ani zákonný rámec, který by takovouto platnost umožňoval či snad dokonce stanovil. Aktivně a v podstatě plošně je uplatňována na opatrovnických soudech v okrese Cochem-Zell a rovněž tak v berlínském okrese.

Pojem „dobro dítěte“ je velmi často nadužíván, ovšem pokud vidíme statistiky České republiky (viz kap. 7.1) týkající se porozvodového uspořádání za posledních 10 let, je více než zřejmé, že ve valné většině rozhodnutí bylo zpečetěno vyloučením jednoho z rodičů ze života dětí.

Tato praxe je velmi nezdravá pro vývoj a výchovu dalších generací, neboť ve světle množství rozvedených manželství se v myslích budoucích generací vytváří nebezpečný precedens. I kdybychom nehovořili o chybějících vzorech a následné neschopnosti takovýchto dětí žít vyrovnaný a v pravém slova smyslu dospělý život, především se tak podporuje ztráta zodpovědnosti za vlastní chování a za vlastní děti, a též i neschopnost naučit se řešit konflikty a to i ty, na kterých spočívá vlastní, mnohdy i výrazný podíl.

Dalším důsledkem dané praxe je fakt, že v řadě případů rodič, který má dítě svěřené do výhradní péče, může bez dalšího bránit či alespoň činit obstrukce, ve styku s dítětem druhému rodiči.⁷⁵

Neexistuje žádná kontrola ani účinný postup státních orgánů či institucí, která by výskyt takovýchto případů vylučovala či alespoň zásadnějším způsobem umenšovala. Postup k řešení je složitý a především zdlouhavý. Je velmi častým výsledkem, že v okamžiku, kdy by i dojde k narovnání poměrů a ve styku bránícímu rodiči je institucionálně nařízeno, aby se takovéhoho

⁷⁴ RUDOLPH, Jürgen. *Jsi moje dítě, Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 1. vyd. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010, s. 32. ISBN 978-80-254-8250-6.

⁷⁵ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*, Praha, C. H. Beck, 2015, s. 64.

jednání zdržel (což je ovšem prakticky velmi těžko kontrolovatelné i uchopitelné), již došlo ke ztrátě blízkosti dítěte s druhým rodičem a mnohdy i nevratnému narušení jejich vztahu.

Dalším z negativních důsledků dané praxe je vysoký počet dlužníků výživného na děti svěřené do výhradní péče jednoho z rodičů. Pomineme-li skutečné sociální případy, kdy rodič dlouhodobě nebo i krátkodobě nemá dostatek finančních prostředků např. v důsledku ztráty zaměstnání nebo jiné náhlé tíživé životní situace, je zřejmé, že ochota hradit stanovené výživné se snižuje přímo úměrně tomu, jak se ten který rodič s rozhodnutím soudu o úpravě poměrů dítěte po rozvodu ztotožňuje.

Pokud se následně k danému stavu přidají obstrukce ze strany rodiče, kterému bylo dítě svěřeno do péče, a to jak ve vztahu k umožnění styku druhému z rodičů s dítětem, tak ve vztahu k aktivnímu nabourávání vztahu dítěte s tímto rodičem, zpravidla nevhodným chováním či poznámkami, je zřejmé, že ochota přispívat na finanční náklady spojené s výchovou a výživou dítěte u takového rodiče jen klesá, jakož klesá i jeho zájem na aktivním vstupování do výchovy dítěte.

V konečném důsledku tak daná situace není pozitivní ani pro rodiče, kterému bylo dítě svěřeno do jeho péče, neboť kromě toho, že na něj dopadá břemeno většiny starostí a povinností v důsledku takového uspořádání, zhusta bojuje i s finanční otázkou věci, tedy nezbytné nutnosti úhrady většiny nákladů spojených s výchovou a výživou dítěte.

7 Rozhodovací praxe českých soudů – statistika a judikatura

7.1 Obsah základních pojmů

Podle ustanovení § 907 odst. 1 OZ soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.

Pod pojmem **svěření do péče jednoho z rodičů** je rozuměno, že dítě je svěřeno jednomu z rodičů, přičemž druhému je zpravidla stanovena doba a délka styku a současně i výše příspěvku na výživu dítěte (tzv. výživné). Rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče, z právního hlediska nenabývá více práv a povinností k dítěti, stejně jako rodič, kterému dítě

do péče svěřeno nebylo, tato práva a povinnosti neztrácí, avšak z praktického hlediska tomu tak není.

Rodičovská odpovědnost v právním slova smyslu oběma rodičům zůstává stejná, ale její praktický výkon se mění velmi výrazně.⁷⁶

Na rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do péče, zůstává každodenní praktická starost o dítě, počínaje zabezpečením všech jeho materiálních i nemateriálních potřeb a konče každodenním výchovným působením. Rodič, který má stanovenou dobu styku a výši výživného pro dítě, své praktické povinnosti splní nejčastěji dvěma víkendovými pobyty s dítětem za měsíc a poukázáním stanovené pravidelné měsíční platby na účet druhého rodiče, zpravidla matky.

Co se pak dítěte týče, z jednoho rodiče se pro něj ze dne na den stává ten, který s ním řeší veškeré provozní i další záležitosti jeho života, a z druhého ten, ke kterému chodí pouze na krátkou návštěvu, popř. jezdí spolu na výlety a stanovený čas si jen tak společně užívají.

Takto lapidárně vyjádřeno, je na první pohled zřejmé, jak výrazným způsobem se svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů, změní jeho život a především jak se nadále bude měnit, a tato situace nutně musí nastat, vzájemný vztah dítěte a rodičů. Takovéto uspořádání velmi pravděpodobně povede (a jak dokládají výsledky ankety v této práci, se tak ve většině případů i skutečně stane) k trvalé ztrátě jednoho z rodičů jako rodiče a k narušení vztahu s rodičem druhým. Totiž i vztah dítěte ke druhému rodiči bývá často problematický. Zhusta dochází k vytvoření nezdravé závislostní vazby, což je často podporováno zejména ze strany matek nebo ke ztrátě autority, pokud rodiče o přízeň dítěte spolu soupeří a v konečném důsledku rezignují na adekvátní výchovu oba dva.

Střídavá péče (či **střídavá výchova**) znamená, že o dítě pečují střídavě oba rodiče. Čas, který dítě stráví s každým z rodičů, je stejný nebo podobný. Intervaly, v jakých ke střídání dochází, mohou být od několika dnů do několika týdnů, v některých případech i delší.

Společná péče (či **společná výchova**) je podobná střídavé výchově, liší se však v tom, že nejsou pevně stanovené intervaly střídání. Rodiče tedy musejí být schopni se domluvit

⁷⁶ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*, Praha, C. H. Beck, 2015, s. 2.

podle potřeby, kdy který z nich bude o dítě pečovat. Na rozdíl od minulosti, již nyní není požadavek společného bydlení rodičů, jako zákonný znak při uplatnění tohoto modelu.^{77 78}

Ve vztahu ke společné nebo střídavé péči, u nichž je rozdíl pouze v tom, že intervaly střídání nejsou či naopak jsou pevně stanoveny, dítěti zůstává zachována péče obou rodičů. Díky rozdělení výchovy víceméně rovnoměrně mezi oba rodiče je minimalizováno nebezpečí, že rodiče rezignují na výchovu dítěte, neboť oba dva jsou v jejím výkonu zatíženi v podstatě stejně. Tato skutečnost je psychologickým motivem k tomu, aby dítě měli zájem vychovávat, působit na něj a taktéž i hlouběji vnímat jeho potřeby a svou zodpovědnost za jeho budoucnost.

Základní podmínkou dobrého vývoje každého vztahu je nejen délka času, který lidé společně tráví (a který v rámci společné nebo střídavé výchovy mají rodiče rozvržený v podstatě rovnoměrně), ale především vzájemné sdílení svých životů.

Absence vzájemného sdílení života s jedním z rodičů po rozvodu, při svěřeni dítěte do jiné než střídavé nebo společné péče, je základním důvodem ztráty rodiče pro dítě a naopak, což vede k traumatizaci dítěte a narušení jeho vzájemného vztahu s rodičem nebo dokonce s oběma z nich.

Je samozřejmé, že už jen samotný rozvod rodičů, je pro dítě ve většině případů velmi traumatickou událostí, přičemž faktický odchod jednoho z rodičů z života dítěte toto trauma pouze prohlubuje. V závislosti na věku dítěte, toto více či méně chápe rozchod svých rodičů, ovšem nezávisle na svém věku zcela jistě nerozumí odchodu rodiče od sebe. Logicky hledá důvody u sebe, je obvyklé, že vinu za vznik dané situace klade samo sobě a nezřídká se stává, že svého rodiče, pokud je v tomto názoru podporováno ze strany druhého z rodičů, zavrhne a odmítá s ním jakýkoliv další kontakt.

V případě konfliktu rodičů se dítě velmi často stává nástrojem pomsty rodičů a předmětem jejich vzájemného boje, přičemž soud společně s institucemi účastnými v opatrovnických řízeních, by měl být schopen rozklíčovat pravý stav a situaci té které rodiny, tuto vyhodnotit a dovést rodiče k dohodě, ve smyslu nejvhodnějšího řešení pro dítě. V případě, že rodiče takovéto dohody nejsou schopni, je teprve poté možno rozhodnout.

⁷⁷ RADVANOVÁ, Senta a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 151.

⁷⁸ PALÁSEK, Milan. Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 19, s. 680, *recenze* RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*, Praha: C. H. Beck, 2015.

Statistické údaje rozhodovací praxe českých soudů však hovoří odlišně, jak vyplývá z tabulky statistických ročenek Ministerstva spravedlnosti ČR za léta 2004 - 2014 (údaje v tabulce se vztahují vždy k rozhodování soudů v předchozím roce).

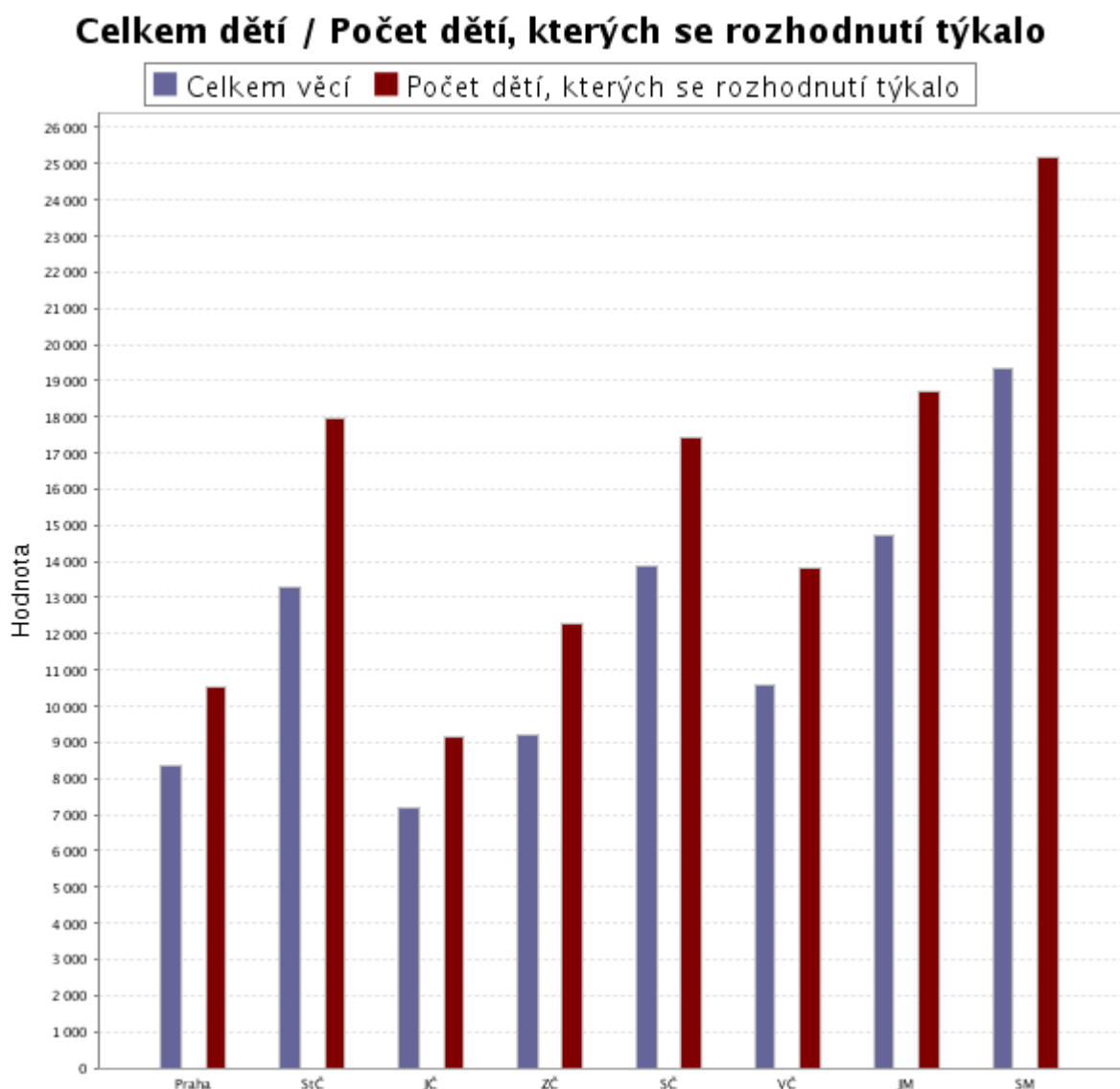
7.2 Statistické údaje

Ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti ČR, tak jak byly uvedeny ve statistických ročenkách za jednotlivé roky v období posledních deseti let od roku 2004 do roku 2014, vyplývá, jakým způsobem v rámci opatrovnických řízení soudy rozhodovaly (tab. 1) a jakého počtu dětí se týkají (tab. 2).

Tab. 1: Přehled pravomocných rozhodnutí soudů v řízení o nezletilých dětech

Rok	matka	otec	střídavá/společná péče	jiná osoba
2004	20 203	1 807	506	89
2005	19 845	1 791	539	97
2006	18 064	1 660	584	74
2007	17 867	1 668	759	60
2008	16 630	1 736	860	77
2009	16 671	1 708	896	70
2010	19 777	1 494	776	560
2011	20 059	1 507	867	571
2012	19 260	1 362	1 053	548
2013	19 187	1 470	1 135	540
2014	20 649	1 484	1 456	500

Tab. 2: Počet dětí, kterých se rozhodnutí týkalo – údaj za rok 2014

Dále, v roce 2015 vydaly soudy ČR rozhodnutí o 26,1 tisících rozvodech, což bylo o 0,7 tisíce méně než v roce 2014. Více než polovina rozvodů (57,5%) se týkala manželství s nezletilými dětmi. Rozvodem rodičů tak bylo zasaženo celkem 23,2 tisíc nezletilých dětí. Úhrnná rozvodovost tedy v roce 2015 stagnovala na úrovni 47% při průměrné délce trvání manželství 13 let – v době rozvodu. Nejčastěji byl podáván návrh na rozvod po šesti letech trvání manželství a z většiny – tj. 44% všech návrhů, podávala návrh žena (31% návrhů bylo společných a 24% návrhů podaných ze strany muže).

Současně, sňatek v roce 2015 uzavřelo celkem 48,2 tisíců párů, což je nejvyšší počet za uplynulých sedm let, nicméně mimo manželství se v témže roce současně narodilo 47,8%

z celkového počtu 110,8 tisíce dětí, což je o 1,1% (celkem 0,9 tisíce dětí) více než v roce 2014.

V roce 2016 byly statistické údaje obdobné – do konce třetího čtvrtletí 2016 bylo rozvedeno 19,2 tisíce manželství, což se dotklo celkem 17,6 tisíců dětí (59,2% ze všech rozvodů). Mimo manželství se za stejné období narodilo 41,5 tisíc dětí (tj. 48,6% z celkového počtu všech narozených dětí).

Jak vyplývá ze shora uvedených statistických údajů, počet nezletilých dětí, jejichž rodiče spolu nežijí, rok od roku stoupá, stejně jako stoupá počet dětí, jejichž rodiče nejsou sezdáni. *(Z údajů Českého statistického úřadu ke dni 12. 12. 2016, kód 130080-16).*

Jak je zjevné, rozhodnutí opatrovnického soudu za dobu více jak deseti let neprodělala vývoj zásadnějšího charakteru.

Byť je za dané období zřejmý až trojnásobný nárůst svěřeni dětí do střídavé nebo společné péče obou rodičů, ve světle absolutních čísel se jedná o zhruba patnáctkrát menší počet oproti svěřeni dítěte do péče matky (bráno z údaje roku nejvyššího počtu věcí svěřeni do střídavé nebo společné péče, který je současně posledním rokem sledovaného období, tj. r. 2014).

Tento, nikoli zcela pozitivní vývoj, se v posledních letech snaží zvrátit některé opatrovnické soudy, zejména pak ty, které začaly aplikovat tzv. Cochemský model či Cochemskou praxi, i v českých poměrech, jako je např. již výše zmiňovaný Okresní soud v Novém Jičíně, dále Okresní soud v Opavě nebo Okresní soud v Mostě (který dokonce jedná ve spolupráci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí), a rovněž tak ke změně přístupu přispívají i některá rozhodnutí Ústavního soudu, ve kterých byla stanovena některá ze zásadních kritérií rozhodování v obdobných případech, tak aby byla zachována ústavní práva, resp. Ústavou garantovaná základní lidská práva, stran.

Tato základní kritéria pak mohou být východiskem pro rozhodování o poměrech nezletilých dětí opatrovnickými soudy. Daná rozhodnutí, s ohledem na jejich obsah, lze pokládat nejen za přelomová, ale především za rozhodnutí, která se problémem zabývají v širším kontextu a současně mají zobecňující charakter. Jedná se především o rozhodnutí Ústavního soudu ČR, která jsou zmiňována v kap. 5 - Změny a vývoj soudní praxe ČR – nálezy Ústavního soudu.

Je tedy možno jen opakovat, že je to především **nález Ústavního soudu** sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (uveřejněn pod č. 105/2014 Sb. n. US sv. 73, ročník 2014, s. 683), kterým byla zrušena rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 29. 11. 2012 č. j. 21 P 9/2012-364, 21 PA Nc 48/2012, 21 P a Nc 80/2012, 21 P a Nc 141/2012 a Městského soudu v Praze ze dne 13. 5. 2013 č. j. 19 Co 85/2013-413, neboť byla porušena základní práva stěžovatele garantovaná čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (a další de facto navazující nálezy citované výše v kap. 5) snad bude schopen tuto praxi změnit, resp. nastavit nový pohled na danou problematiku, a to i v závislosti na posuny ve společenském vývoji, které tento nález bezesporu odráží.

V odůvodnění daného rozhodnutí, v části V/b, jsou **popsána základní kritéria**, která v rámci dodržení základních práv a svobod jednotlivce, při rozhodování komu má být dítě svěřeno do péče, **musí soudy akceptovat**. Ústavní soud konstatuje, že jakkoli mu nenáleží předjímat rozhodnutí o tom, komu má být dítě svěřeno, musí posuzovat, zda svými rozhodnutími obecné soudy neporušila některá základní práva a svobody stěžovatele.

Ústavní soud při přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se péče o dítě také vždy posuzuje, **zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte** (k tomu viz mj. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), **zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy**, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud, a **zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna**.

Uvedl též, že k porušení by mohlo dojít i tím, že by soudy excesivním způsobem nerespektovaly již sama ustanovení jednoduchého práva, přičemž **nerespektování obsahu a smyslu příslušných zákonných ustanovení znamená přesah do ústavní roviny i proto, že příslušnou podústavní úpravou je právě ústavní úprava realizována a konkretizována** (*s odkazem na bod 17 nálezu sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421)*).

V rámci výše uvedených úvah pak Ústavní soud v bodě V/b předmětného nálezu stanovil základní kritéria pro svěřování dětí do péče, a to v podobě citované níže. **Takto stanovená kritéria by měla být vodítkem pro rozhodování obecných soudů v rámci prováděného dokazování a směrů, na která je nutno se v rámci řízení soustředit a objasňovat**.

Ústavní soud především konstatoval, že

„... v řízení, v němž má být rozhodnuto, komu bude dítě svěřeno do péče, je za účelem rozhodování v nejlepším zájmu dítěte nezbytné u všech osob, jež o svěřeni dítěte do péče jeví upřímný zájem [...], veškerá relevantní kritéria posoudit samostatně, a jsou-li u všech těchto osob naplněna stejnou měrou, je žádoucí dítě svěřit do společné či střídavé výchovy těchto osob či přijmout opatření, která takový postup v budoucnu umožní. Je-li tedy svěřeni dítěte do péče každé z těchto osob v jeho nejlepším zájmu, pak je zpravidla v jeho nejlepším zájmu svěřeni do péče všech těchto osob současně, neboť jen takto jsou zajištěny podmínky pro všestranný rozvoj dítěte a jen takovým postupem lze minimalizovat zásah do rodinného života dítěte i o jeho svěřeni do péče usilujících osob...

- mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v řízení o úpravě výchovných poměrů vzít v potaz, patří zejména (1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte.⁷⁹

- u prvního kritéria, tj. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou, je třeba vycházet ze skutečnosti, že rodina představuje primárně biologické pouto a teprve následně sociální institut [nálezn sp. zn. II. ÚS 568/06 ze dne 20. 2. 2007 (N 33/44 SbNU 399)]; k nutnosti ochrany biologického pouta mezi rodičem a dítětem odkaz také rozsudek ESLP ve věci Keegan proti Irsku ze dne 26. května 1994 č. 16969/90; či rozsudek ESLP ve věci C. proti Finsku ze dne 9. května 2006 č. 18249/02]. Zároveň je však nutné mít na paměti, že pouhá biologická vazba mezi danou osobou a dítětem bez dalších právních či skutkových okolností svědčících o existenci úzkého osobního vztahu ještě nepředstavuje rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP a že je zpravidla požadováno soužití dítěte a dané osoby (rozsudek ESLP ve věci Schneider proti Německu ze dne 15. září 2011 č. 17080/07, bod 80, či ve věci Anayo proti Německu ze dne 21. prosince 2010 č. 20578/07, bod 56),

- dalším kritériem je míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby. Při jakémkoliv zásahu do rodinného života musí obecné soudy

⁷⁹ Odst. 52 a násl. Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dítěte č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2003, CRC/C/GC/14.

vždy usilovat o to, aby byl takový zásah minimalizován, tedy (a) aby dítě nebylo odtrženo zejména od osob, k nimž má silnou náklonost, u nichž dlouhodobě setrvalo a u nichž nachází svůj domov (...); a (b) aby bylo svěřeno do péče osoby, která uznává roli a důležitost jiných blízkých osob v životě dítěte a která tedy kontaktu dítěte s takovými osobami v případě nebude bránit. (...)

- schopností osoby usilující o svěřeni dítěte do péče se pak rozumí schopnost zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby. **Je nezbytné posuzovat zejména věk, zdravotní stav, materiální zabezpečení, výchovné a intelektuální schopnosti a morální integritu dané osoby a její chování k dítěti (...),**

- u přání dítěte Ústavní soud konstatuje, že za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. **Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů (...).** V této souvislosti Ústavní soud konstatuje, že **čím starší dítě je, tím větší má jeho názor váhu.** ... [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010 (N 219/59 SbNU 167), bod 54],

- v souvislosti se zjišťováním přání dítěte Ústavní soud rovněž zdůrazňuje, že pokud bylo dítě již dříve svěřeno jednomu z rodičů do výlučné péče a nově se posuzuje možnost změny výchovných poměrů na střídavou péči, je možné, že se rodič, jenž měl dítě dosud v péči, snažil přání dítěte zmanipulovat, přičemž úkolem obecných soudů je tuto manipulaci pokud možno odstínit,

- rozumová a emocionální vyspělost dítěte je rozhodná i při posouzení související otázky, **kdo má přání dítěte zjišťovat** – tj. zda tak musí činit obecný soud sám či zda postačí, pokud obecný soud učiní prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znaleckého posudku či prostřednictvím zástupce. ... dostatečnou rozumovou a emocionální vyspělost, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem, **je nutné posuzovat případ od případ.** ... **ale platí, že znalecký posudek ani stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí není víc než zákon, a obecné soudy musí při posuzování názoru dítěte provést samostatnou právní úvahu, která bere v potaz všechny relevantní okolnosti** (viz § 26 odst. 4 zákona o rodině a § 907 odst. 2 a 3 nového občanského zákoníku)],

- jedná-li se pak o rozhodování o svěřeni dítěte do střídavé výchovy rodičů, **je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů** [viz mj. bod 28 nálezu sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363) či obdobně bod 25 nálezu sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421)], **kde každý z nich poskytuje dítěti láskyplnou péči a každý svým dílem přispívá k osobnostnímu vývoji dítěte.** ... Ústavní soud přikládá značnou váhu postoji zákonodárce, ... který vložil do zákona o rodině nový § 26 odst. 2, jenž zní: „Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby“. Z toho plyne, že pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, pokud oba mají o jeho výchovu zájem (§ 26 odst. 2 zákona o rodině) a pokud oba dbali kromě řádné péče o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní (§ 26 odst. 5 zákona o rodině), svěřeni dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte jiné řešení **nová právní úprava výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství zakotvená v § 907 OZ, který v mezidobí od vynesení rozsudků obecných soudů v projednávané věci nabyt účinnosti, na těchto principech nic nemění,**

- na druhou stranu, **střídavá péče není jen právem rodičů, ale i jejich povinností** ... Jinak řečeno, **pokud si rodič, jenž má dítě ve střídavé péči, toto dítě opakovaně a bezdůvodně nevyzvedává, a tím vlastně střídavou péči nevyužívá, může ztratit právo na střídavou péči, protože toto jednání je bezohledné nejen vůči druhému rodiči, ale zejména vůči samotnému dítěti,**

- Ústavní soud i ESLP rovněž opakovaně konstatovaly, že **obecné soudy nemohou střídavou péči vyloučit z důvodu, že s tímto způsobem výchovy jeden z rodičů nesouhlasí, protože chce mít dítě ve výlučné péči [...].** Na druhou stranu platí, že **pokud nesouhlas rodiče není založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu, obecné soudy musí dostatečně zjistit důvody, proč daný rodič není ochoten s druhým rodičem na společné či střídavé výchově spolupracovat, ... aby případně přijaly opatření, která svěřeni dítěte do společné či střídavé výchovy obou rodičů v budoucnu umožní,**

- pokud jde o (ne)svěřeni dítěte do střídavé péče obou rodičů za situace, kdy již dříve soudy o úpravě výchovných poměrů dítěte rozhodly či kdy již dříve schválily dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností, **je také podstatné, zda došlo k dostatečné změně okolností (viz § 28 zákona o rodině, § 909 OZ) a zda je v souvislosti s touto změnou nutné**

ochránit nejlepší zájmy dítěte změnou dosavadních výchovných poměrů, a zda se posouzením možné nutnosti přehodnotit stávající výchovné poměry v důsledku změny okolností obecné soudy dostatečně zabývaly....

- v případě, že obecné soudy své rozhodnutí v prvním řízení o úpravě výchovných poměrů dítěte zakládají na okolnostech, jejichž změna je předvídatelná (věk dětí, pracovní vytížení rodičů apod.), se pak z hlediska legitimního očekávání účastníků a potřeby předcházet opakovaným žádostem o změnu výchovných poměrů jeví jako žádoucí, aby obecné soudy již v rámci rozhodnutí v tomto prvním řízení dostatečně určitě vymezily podmínky, za nichž má dojít k přehodnocení jimi nastolované úpravy...“

Ústavní soud dále ještě zdůraznil, že „... případy týkající se péče o děti je nezbytně nutné projednávat ve vší rychlosti, přičemž průtahy v některé z fází řízení lze tolerovat za podmínky, že celková doba řízení nebude nepřiměřená (...). Běh času totiž může mít nezvratné důsledky na vztah dítěte s rodičem, se kterým po tuto dobu nežije a soudy tedy musí, s využitím prostředků, které jim poskytují příslušné procesní předpisy, zajistit včasné rozhodnutí ve věci samé i za situace, kdy se na průtazích v řízení podílejí jeho účastníci...“

K samotné střídavé výchově se Ústavní soud vyjadřuje následovně:

„Co se týče rozhodnutí nepsvěřit nezletilé do střídavé výchovy obou rodičů, Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy nerozhodovaly v nejlepším zájmu dítěte a nedostatečnou měrou chránily práva stěžovatele na respektování jeho rodinného života a práva na rodičovskou výchovu a péči. Obecné soudy (...) nevycházely z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů ..., a nesnažily se ... tohoto stavu dosáhnout.

Ač v odůvodnění svých rozhodnutí obecné soudy tvrdí opak, Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy nevyhověly stěžovateli a nepsvěřily nezletilé dcery do střídavé výchovy obou rodičů v podstatě výhradně proto, že se podle nich rodiče mezi sebou nebyli schopni dohodnout na jejich výchově, přičemž obecné soudy dostatečně nezjistily, zda jednostranná neochota matky nezletilých nepředstavuje spíše nesouhlas se střídavou výchovou, který však sám o sobě nemůže být důvodem pro vyloučení výchovy [...]. ... za situace, kdy se oba rodiče o své děti aktivně zajímají, jsou stejnou měrou schopni a ochotni pečovat o jejich zdraví a o jejich tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj a kdy tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah, nelze střídavou výchovu vyloučit jen na základě hodnocení vztahů

mezi rodiči. V případě nepřekonatelných rozporů mezi oběma rodiči pak musí obecné soudy aktivně usilovat o zlepšení jejich vztahu, a to například prostřednictvím nařízení účasti na mediačním řízení či rodinné terapii v zájmu dětí ... obecné soudy jednaly v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, čímž porušily čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, a dále porušily stěžovatelovo právo na rodinný život chráněné čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 EÚLP a rovněž jeho právo na péči a výchovu dětí ve smyslu čl. 32 odst. 4 Listiny.

...Rozsudky ... postavily své odůvodnění zejména na znaleckém posudku, na jehož základě dospěly k závěru, že vzhledem k roli matky v životě dětí předškolního a ranně školního věku je střídavá výchova vhodnější až ve vyšším věku nezletilých. Když pak v roce 2012, kdy obě nezletilé děti byly již několikátým rokem žáky základní školy, stěžovatel podal návrh na změnu výchovy, v němž požadoval svěřeni nezletilých do střídavé péče, obecné soudy ve svých rozsudcích konstatovaly, že s ohledem na zájem nezletilých na stabilním výchovném prostředí střídavá péče nepřipadá v úvahu.

Touto argumentací obecné soudy negovaly smysl zákonné úpravy i ustálenou judikaturu Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (srov. body 18-26 tohoto nálezu včetně tam citované judikatury). Kdyby byla argumentace obecných soudů vzata doslovně, tak by nebylo možné přisoudit otci děti nacházející se v době rozvodu v předškolním či ranně školním věku v podstatě nikdy, protože by vždy první rozhodnutí (z důvodu věku dětí ve prospěch matky) bylo rozhodnutím konečným. Postoj zákonodárce i judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva jsou však přesně opačné – nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů, a pokud jsou splněny veškeré zákonné podmínky ..., tak je svěřeni dětí do střídavé péče pravidlem, nikoliv výjimkou. ...

Další z výše uváděných nálezů Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2014 vydaný pod sp. zn. I. ÚS 1506/13 (uveřejněn pod č. 110/2014 Sb. n. US sv. 73, ročník 2014, s. 739), a dále náleze ze dne 25. 9. 2015, který byl vydaný pod sp. zn. I. ÚS 3216/13 (uveřejněn pod č. 176/2014 Sb. n. US sv. 74, ročník 2014, s. 529), nikterak nevybočují z konceptu shora podrobněji rozebíraného nálezu ÚS sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014, přičemž se, v návaznosti na konkrétní obsah ústavních stížností, šířeji vyjadřují k otázkám vzdálenosti mezi bydlišti rodičů a změnám poměrů rodičů v průběhu doby. Oba faktory pak nálezy shodně vykládají z pohledu individuálního pečlivého posuzování prospěchu dítěte s tím, že nelze postupovat schematicky či formalisticky.

7.3 Shrnutí

Obsah shora uvedených nálezů Ústavního soudu ČR podporuje názory vyjádřené v této práci, tedy, **že základním a hlavním východiskem pro rozhodovací praxi soudů v opatrovnických řízeních** ve vztahu k porozvodovému uspořádání poměrů dítěte, **musí být zachování práva dítěte na výchovu oběma rodiči.**

Soudy, potažmo stát se svými institucemi, které jsou v rámci svých kompetencí předmětného řízení účastny, mají za povinnost dovést rodiče k naplnění této jejich povinnosti, vždy samozřejmě s ohledem na nejlepší zájem dítěte.

Praktická část této práce potvrzuje správnost daného trendu v poslední době vyvíjející se soudní praxe - tedy všemi dostupnými prostředky přimět rodiče k naplňování této povinnosti. Stát však musí vystupovat nikoli pasivně, jen jako rozhodčí ve sporu, který se de facto přiklání na jednu či druhou stranu, avšak proaktivním chováním vést strany konfliktu k žádoucímu výsledku. Že takovýto postup je možný a funkční, jednoznačně potvrzují dlouholeté pozitivní zkušenosti z Cochemského okresu a taktéž i výsledky ankety provedené v rámci této práce.

Je nutné stále si uvědomovat, že kromě státu a jeho orgánů, nemá dítě, o které se v daných případech vždy jedná na prvním místě, žádného zástupce, byť rodiče bezesporu jako zástupci jeho práv vystupují.

Pro co nejefektivnější účinnost výsledku ale není možné, aby soud vystupoval restriktivně a činil rozhodnutí z pozice síly. Je však nutné, aby v rámci cesty k žádoucímu výsledku tato svá oprávnění využíval v míře dané mu zákonem. Tzn., aby rodiče přiměl ke změně náhledu na věc a přesvědčil je o správnosti daného postupu pro dítě. Takováto cesta ovšem není možná bez spolupráce s odbornými poradnami, mediací, popř. rodinné terapie, byť za předpokladu nařízení podrobení se takovému postupu rodičům, vše samozřejmě též v odpovídající rychlosti, která je dalším, velmi důležitým faktorem v řízeních týkajících se dané problematiky.

8 Společenská a sociální východiska stávající soudní praxe

Vztah mezi mužem a ženou, se v euroatlantické společnosti v posledních několika málo desítkách let změnil na dobrovolný svazek dvou rovnoprávných sebevědomých bytostí, které, v ideálním případě, na svém vztahu neustále pracují. Z tohoto úhlu pohledu by partneři měli

být připraveni na neustálou konfrontaci s faktem, že si nemusí ve všem rozumět, souhlasit spolu, a že se do sebe vždy nedokáží navzájem vcítit. Tento fakt, však řada párů nevnímá jako přirozený vztahový vývoj rovnocenného svazku, ale chtějí pocity vzájemného souladu zažívat pokud možno stále a chtějí mít uspokojeny především své vlastní potřeby. Tento trend, při stále větším hédonistickém nastavení jedinců i společnosti, při současné a nyní již běžné ekonomické nezávislosti na partnerovi, v konečném důsledku vede k odchodům ze svazku, a to zhusta i předčasným. Pokud vzájemná tolerance a emocionální vazba ze vztahu vyprchá, partneři, či jen jeden z nich, svazek opouští, v mnoha případech přesto, že se jedná o rozhodnutí předčasné nebo přinejmenším unáhlené a bez ohledu na další závazky, které ze vztahu vyplývají.

Rozvod již není stigmatem pro rodiče ani děti, společenské postavení rozvedené ženy není o nic horší než vdané či svobodné ženy a z ekonomického hlediska, díky poměrně husté sociální síti, která je nastavena ve většině evropských zemí včetně České republiky, nehrozí rozvedené ženě život ohrožující bída. Jinými slovy, rozvod se stal běžnou záležitostí (takovýmto způsobem končí v České republice každé druhé manželství a současně se každé třetí dítě rodí mimo manželský svazek) a tedy je daleko jednodušší zvolit jej - jako způsob řešení složité nebo i jen zkomplikované vztahové situace, místo snahy vztah zachránit.

V případě, že se dvojice (popř. jeden z páru) rozhodne pro rozchod, musí učinit celou řadu rozhodnutí. Nejzávažnějším z takovýchto rozhodnutí, pokud má dvojice děti, je bezesporu rozhodnutí o uspořádání jejich poměrů v době po rozvodu (či rozchodu, pokud nejsou sezdáni).

Z racionálního a rodičovsky odpovědného úhlu pohledu, by se mohlo zdát, že tak závažné rozhodování o otázce, kdo a jakým způsobem převezme děti do péče po rozvodu, resp. jakým způsobem bude péče o děti nadále praktikována, bude většina rozvádějících se rodičů těžce prožívat a především pečlivě vážit možné alternativy i jejich dopad na děti i na ně samé. Bude se radit s psychologem a uvážlivě vážit každý krok tak, aby dopad rozchodu na jejich děti byl co nejméně bolestný. Ve skutečnosti tomu tak není a jen menšina rozvádějících se rodičů postupuje takovýmto způsobem. Důvodem této neschopnosti jsou zásadní emocionální překážky, které ve vyhrocené době rozchodu valná většina rodičů není schopna

sama zvládnout, jak je potvrzováno z praxe uplatňované v okrese soudu Cochem ve Spolkové republice Německo.⁸⁰

Současně však, vedle tohoto společenského pohledu, který rozvod manželství zcela legitimizoval, jako způsob řešení vztahových problémů, přetrvává názor či zvyk, který je založený na dvou obecně sdílených předpokladech. Prvním z nich je ten, že ženy jsou od přírody lepšími rodiči než muži, a druhý je ten, že matky jsou pro děti důležitější než otcové (R. A. Warshak tyto společenské náhledy nazývá mystikou mateřství).⁸¹

Výsledkem tohoto pohledu je fakt, že žena, která nemá děti ve výhradní péči, je společností svým způsobem stigmatizována (*a v české společnosti, jak mj. vyplývá ze statistických dat i výsledků ankety provedené v rámci této práce, to platí vrchovatou měrou*), neboť většinovým náhledem se má za to, že patrně nemá své děti „dost“ ráda, a není tedy dobrou matkou. Mnohé ženy se s takovýmto názorem ztotožňují a pro mnohé je zase vnější negativní náhled na ně samotné jako na špatné matky natolik nesnesitelný, že společenskému tlaku podlehnou bez ohledu na pravý zájem dítěte. Pokud se s tímto pohledem spojí ještě vlastní osobní traumata provázející rozvod nebo rozchod s partnerem, je pochopitelné, že čelit takovému tlaku předpokládá velmi silnou svébytnou osobnost s racionálním pohledem za všech okolností. A takovýchto žen ani mužů jistě není většina, zvláště když procházejí traumatizujícím životním obdobím.

Muži takovému společenskému tlaku vystavení nejsou, naopak, pokud se rozhodnou usilovat o střídavou péči, nikterak netratí. Mohou se vyhnout pocitům ztráty a snížení své vlastní ceny, zachovat si výkon práva činit důležitá rozhodnutí v záležitostech vzdělání nebo lékařské péče svých dětí a jsou hrdí na vlastní aktivní angažovanost v životě svých potomků, a to i v případech, kdy v partnerském vztahu provozní záležitosti týkající se běžného chodu rodiny spíše neřešili a měla je na starosti matka dětí. Rovněž tak společenský pohled na takového muže je výrazně pozitivnější, dokonce se dá říci, že díky tomuto faktu se zvyšuje jejich hodnota u potenciálních budoucích partnerek.

Při bližším zkoumání se rozdílnost pohledu na věc může jevit jako nelogická, je však s největší pravděpodobností důsledkem dvou faktorů. Jednak feminizace značné části společnosti, tedy i soudnictví a orgánů sociálně právní ochrany dětí a jednak zkostnatělého

⁸⁰ RUDOLPH, Jürgen. *Jsi moje dítě, Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 1. vyd. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. ISBN 978-80-254-8250-6.

⁸¹ WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, ISBN: 80-71780-89-8, Praha, Portál, 1996.

myšlení a paušální praxe. Kromě toho je třeba si uvědomit, že se jedná o silnou zbraň matek vůči opouštějícímu nebo opouštěnému otci – na důvodech rozchodu zpravidla nesejde. Nepodstatným není ani faktor stanoveného výživného, na jehož výši má forma zvoleného porozvodového uspořádání poměrů dítěte bezesporu také vliv a i v České republice muži zpravidla vydělávají více než ženy.

8.1 Nejčastější argumenty při rozhodování o svěřeni dětí do střídavé péče

Každé řešení porozvodové situace má samozřejmě své pozitivní a negativní stránky. Na tomto místě zmíním pozitivní i negativní aspekty střídavé péče uváděné v odborné i populární literatuře, jakož i zkušenosti některých rodičů a dětí z porozvodového uspořádání.

Psycholožka Ilona Špaňhelová tvrdí, že střídavá péče je pro dítě dvou rozumných rodičů pozitivní řešení péče po rozchodu partnerů. Dítě totiž tak, jak bylo zvyklé od svého narození, dále čerpá emoce z obou stran – ze strany otce i ze strany matky. Může se naučit s nimi zacházet podle dvou modelů – modelu matky a modelu otce. Při střídavé péči opět platí, že se u dítěte vytváří přirozený vztah s oběma autoritami – mužskou i ženskou, se kterými se mohou identifikovat, neztrácejí osoby důležité v jejich každodenním životě. Děti cítí, že žádný z rodičů není ten „vybraný“ a cítí to jako spravedlivé, stejně jako to, že mohou vnímat méně pravděpodobně možnost, že jsou ony důvodem rozvodu a naopak více vnímají, že jsou milovány oběma rodiči. Oba rodiče se pak mohou cítit na stejné úrovni ohledně odpovědnosti za vzdělání, výchovu a zabezpečení svých ratolestí.⁸²

Co se negativních stránek střídavé výchovy týče, tak pro dítě může být tato forma uspořádání po rozchodu rodičů obtížná ve zvýšeném nároku na střídání místa a prostředí podle toho, u kterého z rodičů se dítě právě nachází. Mohou si pak obtížněji vytvářet pojem domova. Ke zmírnění tohoto problému by rodiče měli mít bydliště blízko sebe, pokud je to možné, tak aby dítě bylo co nejméně vytrháváno ze svého širšího sociálního prostředí (škola, kamarádi, volnočasové aktivity), ale především v žádném případě nemohou tento způsob uspořádání zpochybňovat, protože takto dítě znejistí a vytvoří se v něm dojem, že se jedná o nepřirozenou či dokonce škodlivou záležitost.

Kritici střídavé péče (např. ředitelka Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí Lenka Pavlová v letech 2008 – 2009, nyní předsedkyně správní rady Evropského institutu pro smír,

⁸² ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, *Dítě a rozvod rodičů*, Praha, Grada, 2010, s. 138

mediaci a rozhodčí řízení, která se mj. podílela na přípravě zákona o mediaci) s oblibou uvádějí, že pro dítě je nutné určité ukotvení, režim, domov. Za domov však považují především místo ve smyslu geografickém. Namítají nevhodnost častého cestování, stěhování, střídání prostředí. Podle nich střídavá péče je vhodná pro rodiče, nikoli pro dítě – „...*Jsem velkým odpůrcem střídavé péče. Dítě potřebuje mít své ukotvení, svou postýlku, svůj režim, svůj pokojíček...*“⁸³ Nicméně pohled zmiňované Lenky Pavlové, který vydává za odborný názor, je zcela jistě determinován její osobní zkušeností, kdy v rámci svého vlastního rozvodu a nařízené střídavé péče u nezletilého syna, svévolně porušila rozhodnutí soudu a bránila jeho otci ve styku s dítětem, k čemuž se vyjádřila slovy „...*nesouhlasím, aby dítě žilo 14 dní v Brně a 14 dní v Praze.*“. Tento konflikt, resp. porušení rozhodnutí soudu, následně vedl k její rezignaci z funkce ředitelky Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.⁸⁴

Naproti tomu, ve vztahu k hlavním argumentům odpůrců střídavé péče, tedy častému střídání prostředí (tj. dvou), díky kterým dítě údajně nemůže nabýt pocitu domova, jako místa, kam patří, kde je zakotveno, např. M. Trávníček ve prospěch střídavé péče uvádí, že nutnost střídání a množství přejezdů nutných při „obvyklém“ uspořádání – tj. víkend co druhý týden v měsíci, je pro dítě přinejmenším stejné. Množství a především kvalita času stráveného s druhým rodičem je však zcela rozdílné, a to, jak vyplývá z prostého součtu, výrazně ve prospěch střídavé péče.⁸⁵

Dalším rizikovým faktorem je časová a finanční náročnost, stejně jako vysoké nároky na spolupráci rozcházejících se rodičů. Problémem se praktikování střídavé péče stává zvláště v případech, kdy rodiče nadřazují svoje zájmy potřebám dítěte nebo nejsou schopni se dohodnout na základních věcech, nejsou schopni spolu komunikovat. Toto riziko by však mohlo být odstraněno nebo alespoň zmírněno terapeutickou prací s rodiči (jak popisováno v předchozích částech této práce) tak, aby rodiče přijali za svou jak odpovědnost na výchově svých dětí, tak právo dítěte na výchovu ze strany obou jeho rodičů.

R. A. Warshak popisuje, co ženy na střídavé péči oceňují a co se jim nelíbí. Střídavá péče jim slibuje nižší odpovědnost v důležitých věcech, týkajících se jejich dětí. Mají více času na plnění pracovních povinností i volnočasové aktivity. Při střídavé péči má matka více energie pro výchovu dětí. Co se negativ týče, ženy kritizují ztrátu určitého mocenského

⁸³ PAVLOVÁ, Lenka, *Dítě jako zbraň*, www.cak.cz.

⁸⁴ *Pavlová nepředala svého syna otci. Porušila zákon?* Týden.cz, 10. 9. 2008.

⁸⁵ TRÁVNÍČEK, M., *Střídavá péče*, Praha, C. H. Beck, 2015, s. 62

postavení, kdy nemohou jednostranně rozhodovat o škole, lékaři či kroužcích dítěte, jeho přátelích, stěhování do jiného bydliště. U ženy, která do té doby měla péči o domácnost a děti jako hlavní životní náplň, se navíc může projevit pocit oslabení role, kterou pro sebe považovala za ústřední – role matky. Péče o děti a jejich výchova živí její sebeúctu a tak si musí hledat alternativní zdroj životního smyslu.⁸⁶ Tento Warshakův závěr jednoznačně vyplývá i z výsledků ankety provedené v rámci této práce, tak jak je rozebírána v kapitole níže.

Rozpad vztahu rodičů přivádí oba partnery do nové životní situace, staví před ně nové úkoly a z nich vyplývající stres. Stresové situace mohou být spory o výchovu a výživné, praktické problémy spojené s domácností, penězi, prací a starostí s výchovou dětí v novém rodinném uspořádání. Dalším těžkým oříškem je vyrovnání se s touto situací po stránce osobní. Velmi záleží na osobnosti rodiče, jak dokáže uchopit a zvládnout situaci, do které se dostal. Proto je důležitá je psychická a sociální pomoc, kterou rodič dostává od okolí, které tvoří příbuzní, známí, přátelé, společenské instituce a podobně. Jak vyjádřila svou zkušenost jedna z matek:⁸⁷

Střídavá péče je dobrým řešením po rozvodu za předpokladu, že jsme schopni se domluvit a najít společně vhodné řešení problémů a také na ně děti včas a srozumitelně připravit. Za nejdůležitější považuji snahu se dohodnout a nedělat si naschvály, stanovit si společné výchovné postupy a informovat se o všem, co se týká dětí i v době, kdy je nemáme zrovna u sebe. Velkou výhodou je, že děti nás mají oba k dispozici, neztrácejí kontakt ani s jedním z nás. Také nenastává situace, jako při výlučné péči jednoho z rodičů, kdy rodič nemá vůbec čas na svoji práci a své potřeby.

K takovému závěru však dojde jen opravdu vyrovnaná osobnost. Osobnost rodiče, který se dokáže vyrovnat s traumatizující skutečností, že selhal v partnerském vztahu a současně dokáže rozlišit svou do jisté míry pochopitelnou nedůvěru k expartnerovi od důvěry v něj jako rodiče.

V rámci komunikace s respondenty ankety, která byla provedena v rámci této práce, jsem velmi často slyšela zejména od matek, že by jim střídavá péče vyhovovala nejlépe právě z důvodů rozdělení odpovědnosti, či přesněji sdílení jejího břímě s druhým rodičem, ovšem

⁸⁶ WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, ISBN: 80-71780-89-8, Praha, s. 79 Portál: 1996.

⁸⁷ Fórum 50 %, 2011.

pochybovaly o tom, zda partner – druhý rodič – by byl schopen řádně naplnit všechny praktické části běžného života s dítětem.

Právě s ohledem na výsledky ankety si dovoluji učinit závěr, že otcové jsou schopni projít všemi úskalími běžné starosti o domácnost stejně dobře jako matky, a to ve většině případů. Ankety se účastnili i otcové, kteří se do doby rozchodu s matkou společných dětí jakkoli zásadněji neangažovali ve vedení domácnosti, popř. o vedení domácnosti neměli větší povědomost, avšak poté, co byli postaveni do role zodpovědné osoby, neměli nejmenší problém situaci zvládnout a zvládnout ji dokonce velmi dobře.

Není mi známa studie, která by jednoznačně prokazovala, že střídavá výchova má na děti horší vliv než srovnatelné svěřením do výlučné péče jednoho z rodičů, ale tvrzení „dítě nebude mít nikde domov“ je argumentací vycházející z ryze dospělého pohledu na věc, dítě vnímá jinak. Pojem domov může být v jeho percepci širší než v rámci vnímání dospělých. „Doma“ může být zcela bez problémů jak u rodičů, tak i u prarodičů. Důležití jsou lidé, nikoli místo.⁸⁸

V tomto kontextu se občas objevují i názory, že pokud střídavá péče, tak by měla být naplňována tak, aby se rodiče střídali u dětí a nikoli děti u rodičů. Tento názor je rovněž ryze dospělým pohledem a pro mne osobně z pohledu dítěte prakticky nepředstavitelným. Pomineme-li ekonomickou stránku věci, která se dotýká hlavně rodičů, nelze pominout stav, kdy rodiče založí další rodinu a s novým partnerem mají další děti. Už jen při představě této situace, která je samozřejmě naprosto běžná, je zřejmé, že zastánci takového řešení nemají snahu problém vyřešit, pouze zkomplikovat a fakticky tak zabránit rozšíření jiného nastavení dosavadní převládající praxe.

Stejně tak není nepřekonatelným argumentem, že pro dítě není vhodné střídání škol. Samozřejmě je vždy nutné individuálně posuzovat situace každého dítěte a každé rodiny, tak aby bylo pečlivě zjištěno, zda pro dítě je vhodné střídání škol a pokud ano, při současném výběru školy, která k dítěti v daném režimu bude přistupovat vstřícně a bez předsudků. Legislativně jsou možnosti existence obdobné situace nastaveny novelou školského zákona (č. 561/2004 Sb.), provedenou zákonem č. 471/2011 Sb., která je účinná od 1. 1. 2012, dle které se žákovi, který byl svěřen do střídavé péče a plní povinnou docházku ve dvou základních školách, vydává vysvědčení škola, na které zahájil vzdělání dříve, pokud se rodiče nedohodli jinak nebo pokud jinak nerozhodl soud. Při hodnocení žáka má škola, která vydává

⁸⁸ NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě. Zájem dítěte především*. Praha, Portál, 2013, s. 43 an.

vysvědčení, za povinnost zohlednit hodnocení výsledků druhou školou, přičemž školy spolu spolupracují a ředitelé se na této spolupráci mezi sebou dohodnou.⁸⁹

Jeví se vhodným, ve výroku rozhodnutí o svěřeni do střídavé výchovy, aby soud současně stanovil, která ze dvou škol bude odpovědná za závěrečné hodnocení (a vzdělávání ve smyslu formální odpovědnosti) žáka a tomuto bude vystavovat vysvědčení. Do výroku rozhodnutí o určení poměrů dítěte v době po rozvodu (rozchodu) rodičů by měly být zaneseny všechny podstatné záležitosti dítěte, na kterých se rodiče shodli, popř. neshodli, ale rozhodoval o nich soud s ohledem na nejlepší prospěch dítěte, tak aby základní body byly již od počátku jasně nastaveny a současně díky takovému soudnímu rozhodnutí byly minimalizovány případné sporné momenty při eventuální snaze jednoho z rodičů znemožnit styk druhého rodiče s dítětem.⁹⁰

Dítě zůstane ve zdravém kontaktu s každým z rodičů pouze za předpokladu, že zůstane (nebo se stane) zcela přirozenou součástí jejich nových životů.

V případě uspořádání nejčastějšího v České republice, kdy je dítě svěřováno do výhradní péče jednoho z rodičů a druhý má stanoven občasný styk o víkendu (zpravidla dvakrát měsíčně), či v případě zařízení jakéhosi „bytu dítěte ve střídavé výchově“, tomu tak není a ani nemůže být, protože dítě k rodičům, popř. rodiče k dítěti, chodí pouze na návštěvu a do svého nového života je vlastně ani nemohou přirozeně pustit. Situace je pak podstatně komplikována v případech, kdy rodiče založí novou rodinu. Případy tzv. patchworkových dětí všichni známe, mnohdy i z vlastní přímé zkušenosti, v případech jakéhosi „bytu dítěte“ by byla ještě komplikovanější. Stěhovala by se daná rodina taktéž za dítětem z rodiny původní? Vypadal by takovýto byt jako domov? Nebo by měl spíše charakter v lepším případě hotelového pokoje, v horším ubytovny? A dítě samotné? Mělo by střídání rodičů v „jeho“ bytě na jeho vývoj skutečně pozitivní vliv? Domnívám se, že nikoliv, protože i tato situace, stejně jako situace styku s jedním z rodičů o víkendu jednou za 14 dní, není přirozená, protože nikdy nemůže odpovídat reálnému životu.

V případech, kdy rodiče zvládli svá vlastní ega a upozadili své zájmy ve prospěch zájmů dětí a snažili se svůj předchozí život integrovat do života nového, se ukazuje, že **na**

⁸⁹ Srov. zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁰ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*, Praha, C. H. Beck, 2015, s. 63.

děti má v době po rozvodu nejlepší vliv vědomí, že jsou i nadále součástí životů obou svých rodičů. Vztah rodičů se sice rozpadl, ale děti v životě každého z nich i nadále mají své pevné místo a oporu.

Samozřejmě, že tohoto stavu mohou – bez pomoci ostatních dosáhnout jen zralé a silné osobnosti, schopné pracovat se svými pocity, rozlišit co je ve vztahu k bývalému partnerovi uraženou ješitností a co oprávněným požadavkem. Proto je takových párů jen pomálu a jedná se spíše o výjimečné případy. S odbornou pomocí by se však mohlo stát to, co v okrese Cochem – Zell ve Spolkové republice Německo, tedy, že je normální nést a naplňovat rodičovskou odpovědnost stejnou měrou a rozchod vnímat zásadně jako věc partnerů, která by měla co nejmenším způsobem postihnout společné děti.⁹¹

⁹¹ RUDOLPH, Jürgen. Jsi moje dítě, *Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 1. vyd. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. ISBN 978-80-254-8250-6.

9 Praktická část – dotazník a kazuistika

Praktická část této práce si klade za cíl vyvrátit či potvrdit shora vyjádřený názor, **zda dítě po rozchodu rodičů, v případě, že je svěřeno do péče jednoho z nich, přičemž druhému je stanovena délka styku s dítětem, která je nejčastěji omezena řádově na několik dnů v měsíci, fakticky druhého rodiče ztratí, resp. zda jejich vztah může či nemůže být v pravém slova smyslu naplněn.**

Pro účely ověření této otázky byla provedena dotazníková anketa mezi vzorkem rozvedených rodičů v celkovém počtu 100 osob – otců i matek, z nichž někteří mají děti ve faktické střídavé výchově či péči a někteří nikoliv, popř. se vyskytují i rodiče, kteří mají zkušenost s oběma typy porozvodového uspořádání.

Jednotlivé otázky byly zaměřeny nejen na vztah dítěte a rodiče, tak jak se v rámci jednotlivých modelů porozvodového uspořádání vyvíjel, ovšem i na cestu, jakým k danému uspořádání došlo a jaké to mělo pro výsledek i následný život dítěte faktické důsledky.

Závěrem jsou uvedeny stručné příběhy některých účastníků, vnímané z pohledu úlohy státních institucí, jejich role v řízení a případně projevené intervenční snahy v rámci řízení.

9.1 Soubor dotazníkových otázek

Cílem dotazníku je objasnění tří okruhů problémů.

Prvním okruhem je zodpovězení otázky, zda zúčastněné (mj. i státní) instituce v době probíhajícího řízení o úpravě vztahů dětí v době po rozvodu rodičů nebo při jejich rozluce (*tj. zejména soud, orgán péče a ochrany dítěte – orgán sociálně-právní ochrany dětí, advokáti zúčastněných stran, popř. přibraní znalci, mediátor či další zúčastněné subjekty*) **projevily skutečný zájem a schopnost vést spor rozvádějících se rodičů k řešení v co nejrychlejší a nejlepší prospěch dítěte a v tomto smyslu i postupovaly**, nebo zdali postupovaly zejména formálně a nechaly řešení sporu zásadně na rodičích dítěte, bez poskytnutí jakékoli účinné metodické, poradní či jiné pomoci.

Druhým okruhem je zodpovězení otázky, **zda** ze zpětného úhlu pohledu, tj. s časovým odstupem od rozvodu či rozluky rodičů, a tedy i aktuálně probíhajícího sporu, **byl aktivní postoj** příslušných institucí pro řešení jejich sporu přínosný, **zejména ve smyslu zmírnění**

konfliktu a zkrácení délky jeho řešení a zda rodičům, v rámci nově nastavených vztahů, zůstal zachovalý výchovný vliv na dítě.

Posledním okruhem jsou pak otázky vztahující k **případné preferenci jiného než zvoleného či nařízeného způsobu řešení poměrů dětí** v době po rozvodu či rozluce rodičů, jakož i otázky **dalšího – skutečného - vývoje vztahu rodičů a dětí** v rámci porozvodového uspořádání a **vlivu zvolené formy** uspořádání na tento vztah.

Dotazník má **tři části** otázek.

V první z nich jsou otázky vztahující se k osobám respondentů, resp. jejich poměrům v době rozvodu či rozluky (v případě nesezdaných rodičů).

Druhá část je zaměřená na průběh rozvodu z hlediska aktivity státních institucí v daném procesu.

Poslední se pak soustředí na současný stav vztahu rodiče a dítěte a zpětný pohled na zvolený způsob řešení z hlediska tohoto faktického vztahu.

Otázky respondentům - rodičům:

I.

1) Pohlaví respondenta	žena
muž
2) Nejvyšší dosažené vzdělání	základní
středoškolské
vysokoškolské
3) Současný věk	20-30 let
30-40 let
40-50 let
50 a více let
4) Věk respondenta v době rozvodu	20-30 let
30-40 let
40-50 let
50 a více let
5) Věk dětí v době rozvodu	0-5 let
5-10 let
10-15 let
15 a více let

6) Počet společných dětí v době rozvodu	1
2
3
4 a více |
|---|---|

II.

1) V době rozvodu schopnost rodičů ke kompromisní dohodě	ano
ne
2) V době rozvodu právní zastoupení advokátem	ano
ne
3) Činnost advokáta vedoucí ke zmírnění a řešení sporu	ano
ne
4) Činnost OSPOD vedoucí ke zmírnění a řešení sporu	ano
ne
5) Činnost soudu vedoucí ke zmírnění a řešení sporu	ano
ne
6) Činnost jiné osoby v rámci řízení vedoucí ke zmírnění a řešení sporu	ano
ne
7) Forma faktického porozvodového uspořádání péče o dítě	svěření matce
svěření otci
svěření jiné osobě
střídavá nebo
společná péče
8) Délka řízení o porozvodovém uspořádání poměrů dítěte (počítáno od doby podání návrhu k soudu do doby právní moci rozhodnutí)	do 3 měsíců
do 6 měsíců
do 12 měsíců
nad 1 rok
nad 2 roky

III.

1) Průběh vztahu rodiče (respondenta) a dítěte v porozvodovém uspořádání	stejný
lepší
horší
2) Snaha o zachování výchovného vlivu na dítě	ano
ne
minimálně
3) Skutečné zachování výchovného vlivu na dítě	ano
ne
minimálně
4) Komunikace s druhým rodičem po rozvodu	ano
ne
minimálně
5) V případě možnosti změny, byla by preference jiného uspořádání poměrů dítěte po rozvodu oproti skutečnosti?	ano
ne
6) Pokud ano, pro jakou formu?	svěření matce
svěření otci
svěření jiné osobě
střídavá nebo
společná péče

Dotazník byl anonymní, přičemž pro doložení objektivity vyhodnocení ankety jsem respondenty požádala o uvedení e-mailové adresy každého odpovídajícího respondenta. Adresa není na žádném místě práce ani jinde jakkoli použita a slouží pouze pro kontrolní účely pravdivosti užití dotazníku.

9.2 Výsledky ankety – statistika

I/1 Pohlaví respondenta				
žena	muž	-	-	-
45 %	55 %	-	-	-

I/2 Nejvyšší dosažené vzdělání				
Základní	středoškolské	vysokoškolské	-	-
18 %	43 %	39 %	-	-

I/3 Současný věk				
20-30 let	30-40 let	40-50 let	50 a více	-
3 %	23 %	38%	36%	

I/4 Věk respondenta v době rozvodu				
20-30 let	30-40 let	40-50 let	50 a více	-
6 %	44 %	35%	15%	

I/5 Věk dětí v době rozvodu				
0-5	5-10	10-15	15 a více	-
12 %	23 %	38 %	27 %	

I/6 Počet společných dětí v době rozvodu				
1	2	3	4 a více	-
16 %	39 %	44 %	1 %	

II/1 V době rozvodu schopnost rodičů ke kompromisní dohodě				
ano	ne	-	-	-
7 %	93 %			

II/2 V době rozvodu právní zastoupení advokátem				
ano	ne	-	-	-
87 %	13 %			

II/3 Činnost advokáta vedoucí ke zmírnění a řešení sporu				
ano	ne	-	-	-
34 %	66 %			

II/4 Činnost OSPOD vedoucí ke zmírnění a řešení sporu				
ano	ne	-	-	-
12 %	88 %			

II/5 Činnost soudu vedoucí ke zmírnění a řešení sporu				
ano	ne	-	-	-
31 %	69 %			

II/6 Činnost jiné osoby vedoucí ke zmírnění a řešení sporu				
ano	ne	-	-	-
8 %	92 %			

II/7 Forma faktického porozvodového uspořádání péče o dítě				
svěření matce	svěření otci	svěření jiné osobě	Střídavá nebo společná péče	-
74 %	3 %	0 %	23%	

II/8 Délka řízení o porozvodovém uspořádání dítěte				
do 3 měsíců	do 6 měsíců	do 12 měsíců	nad 1 rok	nad 2 roky
0 %	16 %	69%	14%	1%

III/1 Průběh vztahu respondenta a dítěte v porozvodovém uspořádání				
Stejný	lepší	horší	-	-
46 %	11 %	43 %		

III/2 Snaha o zachování výchovného vlivu na dítě				
ano	ne	minimální	-	-
96 %	0 %	4 %		

III/3 Skutečné zachování výchovného vlivu na dítě				
ano	ne	minimální	-	-
57 %	35 %	8		

III/4 Komunikace s druhým rodičem po rozvodu				
ano	ne	minimální	-	-
47 %	12 %	41 %		

III/5 Případná preference jiného uspořádání poměrů dítěte oproti skutečnosti				
ano	ne	-	-	-
33 %	67 %			

III/6 Pokud ano, pro jakou formu				
svěření matce	svěření otci	svěření jiné osobě	střídavá nebo společná péče	-
2 %	5 %	0 %	93%	

9.3 Výsledky ankety - vyhodnocení

Ze získaných odpovědí jednoznačně vyplývá, že existuje jen velmi málo případů, kdy soud nebo orgán péče o dítě, aktivně působil na rodiče ve smyslu zmírnění jejich konfliktu či alespoň pokusu o takovéto zmírnění, jehož následkem by byla dohoda rodičů ve smyslu zachování rovnocenného vlivu na výchovu dítěte a tedy i zachování obou rodičů pro dítě. Rovněž tak, velmi častou odpovědí respondentů bylo, že advokáti stran, tedy rozvádějících se nebo rozcházejících se rodičů, jejich vzájemný konflikt spíše přizívají nebo dokonce i podněcují a zhusta tak vědomě či nevědomě společné děti klientů používají jako zbraň v tomto konfliktu.

Pakliže odhlédneme od profesní etiky, tak ve vztahu k advokátům může být motivace takovéto postupu mocenská, tedy touha zvítězit bez ohledu na ztráty klienta nebo i finanční, neboť čím déle spor a řešení jednotlivostí ve sporu trvá, zpravidla tím větší je odměna advokáta.

Ve vztahu k soudům a orgánům ochrany a péče o dítě, tak tyto jistě nelze podezírat ze snahy spory jakkoli prodlužovat. Jádro problému spíše spočívá ve stereotypních postupech, kdy soud i v tomto typu řízení ke stranám přistupuje jako ke stranám jakékoliv jiného sporu – tedy nechává strany, aby se v řízení samy „dohodly“ nebo „nedohodly“ a následně rozhodne „silou“ svého postavení.

Tento přístup je špatný, neboť obsahem daného řízení není jakákoli věc či uplatnění některého práva, kterého se domáhá jedna ze stran sporu, ale dítě – a jeho práva. Výsledek daného řízení – uspořádání poměrů dítěte v době po rozvodu či rozchodu rodičů, má nerasmazatelný vliv na celý jeho život. Má zásadní vliv na budoucí vývoj jeho vztahu s rodiči – což je vztah, který každého člověka bezesporu ovlivňuje nejvíce a následně má i zásadní vliv na jeho schopnost navazovat vztahy s dalšími lidmi, v osobní i společenské rovině. Pokud by na tuto jednoduchou a prostou myšlenku v rámci řízení všichni zúčastnění mysleli v první řadě, nemohly by být výsledkem takové závěry ankety, jaké jsou a taktéž by valná většina dětí rodičů, kteří se rozešli, nebyla svěřována výhradně do péče matky.

Pokud u dotazovaných respondentů došlo k rychlé dohodě rodičů skutečně ve prospěch dítěte, stalo se tak díky schopnosti rodičů upozadit své vlastní pocity, postupovat v co nejlepším zájmu dítěte, dohodnout se v jeho prospěch a tyto dohody následně i dodržovat.

Nicméně, v některých případech, jak vyplývá ze statistických čísel srovnávacího modelu tzv. cochemské praxe a jak potvrzuje i JUDr. Polák z Okresního soudu v Novém Jičíně,⁹² stačí rodiče správným způsobem vést, znovu v nich vyvolat – v danou chvíli upozaděný - pocit odpovědnosti za budoucnost svého dítěte a přimět je oddělit vlastní pocity z prožitku jistě těžké životní chvíle od pocitu odpovědnosti za dítě, které se navíc do celé situace dostalo nikoli vlastním přičiněním, ale v důsledku jednání rodičů.

Zpravidla nic není černobílé, ovšem ze zkušeností rodičů, kteří autoři tohoto textu podrobněji popsali své zkušenosti z rozvodového řízení v širším slova smyslu, především pak ve směru jednání týkajících se uspořádání poměrů nezletilých dětí, ať už pouze mezi rodiči nebo i ze samotného soudního řízení, je zřejmé, že některé situace jsou více než tristní a většina rozvádějících se nebo rozcházejících se rodičů používá dítě jako zbraň vůči druhému partnerovi, zpravidla otcí, přičemž zhusta tomu sekundují orgány mající ve sporu, z titulu svého úřadu, účast.

⁹² PIENTAK, Martin. Rozhovor s JUDr. Vladimírem Polákem, soudcem Okresního soudu v Novém Jičíně. *Chystáte rozvod? Dohodněte se, co bude s dětmi*. MF Dnes, 13. 6. 2017.

Stejně tak rodiče, kteří byli schopni vzájemně si neupírat práva vůči dítěti a povinnost neokleštit pouze na hrazení výživného a situaci rozchodu ve vztahu k dětem i sobě navzájem zvládli, bez dalšího uvedli, že by **faktickou střídavou péčí** – ne vždy byla totiž střídavá péče potvrzena soudním rozhodnutím – **nikdy neměnili**. Dlužno podotknout, že tuto odpověď ve všech případech podali otcové. Matky takto odpovídaly o něco méně často (z celkového dotázaného počtu 13-ti osob by faktickou střídavou péčí změnily 4 matky ve věkové kategorii 40-50 let), přičemž zdůvodnění vždy souviselo nikoli s objektivním osobním stavem dětí, ale s pouze s pocitem dotázané matky. Dílem se přitom jednalo o pocit ztráty výhradního vlivu na dítě a tedy i o jistý pocit ztráty vlastní výlučnosti v životě dítěte a dílem o pocit snížení vlastního společenského postavení jak ve svých očích, tak v očích blízkého i vzdálenějšího okolí. Tyto odpovědi přitom byly podávány i v případech, kdy matky uvedly, že objektivně vzato – bez ohledu na jejich niterné pocity, je systém uspořádání, kdy se rodiče do života dítěte zapojují víceméně rovnoměrně, pro všechny zúčastněné strany, a především pak pro dítě, výhodnější. Matky shodně potvrzovaly, že nespornou výhodou je rozdělení „tíhy“ odpovědnosti a výchovného působení na dítě. Zejména v případě jakýchkoliv problémů s dítětem se otec, který o dítě pečuje kontinuálně a se všemi praktickými důsledky, na řešení problému podílí zcela přirozeně a ochotně a tudíž je jeho přínos k řešení problému účinný a odpovídající situaci.

Důvody, proč tomu tak je, jsou zejména dva. První z nich je, že oba rodiče zůstali stálou součástí života dítěte a tudíž jsou rovnocenně průběžně informováni o problémech, které dítě případně provází a mohou na ně adekvátně a především v aktuálním čase reagovat. Druhým důvodem je, že ani jeden z rodičů díky tomu, že netrpí pocitem ztráty vlivu na výchovu dítěte, neztrácí pocit zodpovědnosti za vývoj dítěte a oba jsou nakonec zpravidla schopni dohodnout se na zásadních otázkách a spolupracovat.

Přes shora uvedené nesporné výhody potvrzované praktickými příklady porozvodového uspořádání ve formě střídavé péče o děti, jsou ze společenského hlediska, i přes kontinuální vývoj naší společnosti, bohužel potvrzována tvrzení v literatuře, tedy, že ztráta výhradní péče o dítě, matku v očích ostatních společensky deklasuje, přičemž zapojení otce do výchovy ve formě střídavé či výhradní péče otcovo společenské postavení zvyšuje. Takovéto genderové stereotypy pak nejen ovlivňují vnímání laické veřejnosti, ale – a to je bezesporu velmi chybné - ovlivňují i rozhodování soudů.

9.4 Kazuistika

Jakým způsobem může probíhat a následně dopadnout spor mezi rodiči ve vztahu k vlastním dětem, ukazuje níže popisovaná kazuistika. Jedná se přitom o průřez několika různých situací a především postojů rodičů, ze kterého je však zřejmé, že hlavním a dá se říci nejdůležitějším faktorem, je schopnost rodičů ke kompromisnímu řešení, popř. snaha třetí osoby – nejlépe orgánu, který v daném řízení z titulu své činnosti vystupuje, tuto schopnost v rodičích vyvolat.

- 1) Vysokoškolsky vzdělaní rodiče se dvěma dětmi, které v době rozchodu (podání návrhu na rozvod ze strany matky) byly ve věku sedmi let a šesti měsíců. Oba rodiče se v době trvání manželství zapojovali do výchovy a péče o děti aktivně a zhruba stejnou měrou, oba ji jsou schopni zabezpečit na víceméně stejné úrovni, oba mají k dětem velmi dobrý a blízký vztah. Matka již před otěhotněním s druhým dítětem udržovala vztah s jiným mužem, o čemž její manžel až do doby narození daného dítěte nevěděl. V době podání návrhu na rozvod ze strany matky tato začala tvrdit, že otcem dítěte je její přítel a odmítala styk tohoto dítěte s manželem, který však byl v matrice zapsaným otcem. Manžel situaci řešil genetickým zkoumáním otcovství, přičemž bylo zjištěno, přes tvrzení matky, že otcem druhorozeného dítěte je on a nikoli přítel matky. V rámci řízení o uspořádání poměrů dětí v době po rozvodu matka navrhuje svěření dětí do vlastní péče s tím, že u staršího dítěte navrhuje styk s otcem o víkendy po 14 dní a u mladšího navrhuje, aby styk nebyl dán, s ohledem na jeho věk. Povinnost stanovit otcí hradit výživné navrhuje matka u obou dětí. Otec navrhuje střídavou péči u staršího dítěte a u mladšího, s ohledem na jeho věk, navrhuje styk jednou za 14 dnů od čtvrtedního odpoledne do neděle večer. Po zhruba 8-mi měsících, kdy probíhalo dané řízení včetně vzájemných sporů mezi rodiči i genetického zkoumání k určení otcovství, přičemž během této doby matka bránila otcí ve styku s mladším dítětem, soud rozhoduje o svěření obou dětí do výchovy matky s tím, že otcí je určen u staršího dítěte styk jednou za 14 dní o víkendy a každou středu odpoledne na dobu tří hodin. U mladšího dítěte je stanoven styk jednou za 14 dní o víkendy na dobu dvou hodin a za dozoru další osoby. S ohledem na délku řízení, během kterého otec nebyl v jakémkoli styku s mladším dítětem, postoj matky a dle otce i jasný příklon soudu k jejímu návrhu, tento nepodává odvolání, neboť nechce situaci a komunikaci s matkou, zejména s ohledem na děti, zhoršovat. Předmětné rozhodnutí soud vydává přesto, že

otec není jakkoli závadnou osobou, o děti projevuje faktický a jasný zájem, se starším dítětem má navázaný zcela bezproblémový a blízký vztah, u mladšího se o navázání vztahu zcela kontinuálně snaží, přičemž absolvuje i všechny nutné formální kroky vedoucí ke zjištění, kdo je biologickým otcem dítěte. Starší dítě přitom velmi těžce nese odloučení od otce a společný život s novým partnerem matky, kterého do doby rozchodu rodičů vůbec neznalo a tudíž s ním nemělo navázaný jakýkoliv vztah. Mladší dítě otce téměř nezná, nicméně při snaze otce i přítomnosti staršího sourozence nemá problém s otcem být. Matka po celou dobu striktně dodržuje stanovenou dobu styku otce a dětí, přestože otec v minulosti – ovšem v jiných než stanovených časech - starší dítě doprovázel i s ním společně absolvoval nejrůznější sportovní aktivity. Matka dítěte, přes vyjádření jeho vůle, další pokračování takovýchto aktivit nedovoluje s odvoláním na soudní rozhodnutí. Otec po dalších cca 6-ti měsících, tedy v době, kdy mladší dítě má zhruba 2 roky, navrhuje rozšíření styku u mladšího dítěte a střídavou péči u staršího. Soud k jeho návrhu pouze upouští od nutnosti přítomnosti další dospělé osoby při styku otce s mladším dítětem a ve zbytku jeho návrh zamítá. Při zdůvodnění daného rozhodnutí pak soudkyně mimo protokol uvádí, že otec „...může být rád, že nějaký styk s dětmi má, neboť by je taky nemusel vídat vůbec...“ V řízení přítomný orgán sociálně právní ochrany dítěte se bez bližšího zdůvodnění a přes námítky i odůvodněné návrhy otce, přiklání k závěru soudu. Situace se pro děti i otce změnila až poté, co matka začala mít vztahové problémy se svým novým partnerem a začala otcí umožňovat styk s dětmi i mimo soudem stanovený čas. Podnětem ke změně chování matky však nebyl zájem dětí, ale její osobní problémy, při kterých jí lépe vyhovovalo, že děti tráví u svého otce více času.

Po této změně se vztah otce a obou dětí se nejen upevnil, ale především směrem ke staršímu dítěti měla tato změna – tzn. více času tráveného s otcem, příznivý vliv na jeho chování, školní prospěch i prožívání rozchodu rodičů, který nesl velmi těžce. Celá situace však probíhala déle než čtyři roky a změna, která nastala, nebyla výsledkem působení orgánů, které v řízení z titulu svého postavení vystupují, ovšem dílem víceméně náhodné změny osobní situace matky a tedy i jejího přístupu.

- 2) Vysokoškolsky vzdělaní rodiče se dvěma dětmi ve věku 4 a 6 let. Oba jsou schopni stejnou měrou zabezpečit péči i výchovu dětí, v době řízení již nežijí ve společné domácnosti, děti žijí s matkou, styk s otcem je průběžný, dá se říci dle potřeb a přání obou stran, tj. dětí i otce. Matka navrhuje svěřeni dětí do své výhradní péče, otec

navrhuje svěřením mladšího dítěte (dívky) do péče matky a staršího dítěte (chlapce) do své péče. Návrh odůvodňuje tak, že starší dítě ztratilo k matce svou důvěru díky jejímu rozhodnutí ukončit společné soužití s otcem. Soud po vyhodnocení poměrů zúčastněných stran i souvisejících okolností týkajících nezletilých dětí rozhoduje o svěřením dětí do střídavé péče rodičů. Matka se stanovením střídavé péče souhlasila již po vyhlášení rozhodnutí a vzdala se podání odvolání na místě. Otec si ponechal lhůtu k vyjádření, nicméně po doručení písemného vyhotovení rozhodnutí opravný prostředek nepodal a rozhodnutí tak nabylo právní moci. Z vyjadřování a chování otce u soudního jednání bylo zřejmé, že hlavním důvodem jeho postoje bylo pokud možno co nejvíce citově zranit matku a „potrestat“ ji za její odchod z manželství. Následně, jak vyplývá z absence podání opravného prostředku, se s rozhodnutím soudu ztotožnil, stejně jako matka. Soud rozhodnutí zdůvodnil především zájmem dětí, nevhodností jejich rozdělení i s ohledem na jejich věk, nutností potřeby působení obou rodičů v rámci jejich výchovy a současně i s ohledem na podmínky i schopnost obou rodičů zabezpečit řádnou péči o obě děti, což mj. sami vyjádřili i svými návrhy. Proaktivním působením soudu na oba rodiče v průběhu řízení se podařilo zmírnit jejich vzájemný spor a negaci vůči sobě navzájem a zachovat oběma dětem rodiče v co nejvyšší možné míře i po jejich rozchodu.

- 3) Středoškolsky vzdělaní rodiče se dvěma dětmi, které v době rozchodu měly 7 a 10 let. Matka navrhovala svěřením dětí do své výhradní péče se stanovením styku otci o víkendy po 14 dní. Otec navrhoval svěřením dětí do střídavé péče s tím, že vzhledem k rozdílným výdělkovým poměrům bude na obě děti hradit k rukám matky stanovené výživné. Soud návrh otce zamítl a děti svěřil do péče matky se stanovením styku otci podle jejího návrhu. V průběhu praktického fungování života dětí v době po rozvodu, se díky trvalému zájmu otce, jeho stabilní výchovné i finanční pomoci ve vztahu k dětem i matce samotné, situace v konečném důsledku vyvinula tak, že obě děti fakticky přešly do střídavé výchovy obou rodičů – bez ohledu na obsah původního soudního rozhodnutí. Matka v průběhu doby dospěla k racionálnímu rozhodnutí, že pro obě děti i ji samotnou bude prospěšnější s otcem udržovat nekonfliktní vztah a jeho zájem na výchově i výživě dětí nebojkotovat, jako činila v době bezprostředně po rozchodu. V současnosti již uplynulo od rozchodu 6 let a vztahy všech zúčastněných jsou vyrovnané a stabilní. Bez potlačení emocí obou rodičů a jejich rozumného přístupu by to však nebylo možné.

- 4) Vysokoškolsky vzdělaní rodiče mající v době rozchodu dvě děti ve věku 6 a 4 roky. Důvodem rozvodu byl nový partnerský vztah matky, přičemž tato zejména z tohoto důvodu souhlasila s návrhem otce na střídavou péči. Soud následně schválil dohodu rodičů o svěření dětí do střídavé péče, přičemž přes drobné komunikační neshody, které se však rodičům podařilo vždy vyřešit, tento režim funguje do dnešního dne, tedy již šestým rokem. Žádné z dětí nevykazuje jakýkoliv výchovný či citový problém přesto, že v době rozchodu rodičů byly v relativně nízkém věku a přestože se otec dětí do doby rozpadu manželství podílel na praktickém obstarávání jejich potřeb (tj. zabezpečení běžného chodu domácnosti a obstarání praktických záležitostí spojených s péčí o děti) výrazně méně než matka. Obě děti mají velmi blízký vztah k oběma rodičům, u kterých se střídají po týdnu a stěhování z bytu otce do bytu matky a naopak, nepokládají za žádný problém. Ze zpětného úhlu pohledu lze říci, že rozvod rodičů a přestěhování matky k novému partnerovi zvládly dobře právě díky zachování vztahu s otcem a zázemí, které u něho mají, stejně jako jej mají i u matky. Rodiče při rozvodu využili služeb mediátora, který je provedl všemi úskalími v té době aktuálního a živého konfliktu a pomohl jim najít cestu jak spor zmírnit a v dané situaci se soustředit především na co nejlepší řešení ve prospěch dětí tak, aby jim i po rozvodu zůstali zachováni oba rodiče v plné míře. Jednání o dohodě trvalo šest týdnů.
- 5) Rodiče v době rozchodu tříleté dcery, otec vysokoškolák, matka středoškolačka. Dítě bylo svěřeno do výhradní péče matky bez určení doby styku s dítětem. Po rozvodu matka bránila styk dítěte s otcem, každý pokus otce o styk s dítětem skončil konfliktem, kterému byla velmi často přítomna i malá dcera. Kromě toho matka před dcerou hovořila o otci velmi špatně. Faktická pomoc orgánu sociálně právní ochrany dětí nebyla žádná, přestože se na něj otec opakovaně obracel. Výsledkem celého stavu bylo, že otec rok dceru vůbec neviděl a následně, zhruba do věku jejích cca 6-ti let ji mohl vídat maximálně po dobu několika málo hodin týdně, podle momentální nálady matky. Vzhledem k věku dcery a trvajícimu postoji matky otec situaci nechtěl zhoršovat návrhem na úpravu styku s dítětem a jakkoli násilným vynucováním takto stanoveného styku. Postoj ze strany matky se změnil až poté, co podala návrh na zvýšení výživného v době započetí povinné školní docházky dcery, přičemž soud by bez souhlasu otce návrh na zvýšení výživného zamítl, vzhledem k dosavadní stanovené výši výživného i poměrům rodičů. Otec souhlasil se zvýšením výživného za předpokladu, že matka nebude nadále bránit jeho styk s dcerou. Nicméně, s ohledem

na dobu, která uběhla, si otec s dcerou jen velmi pomalu hledali cestu zpět k důvěrnému vztahu. Dcera, přestože je dnes již dvanáctiletá, s ním dosud netrávila nepřetržitý čas delší než jeden den, s odůvodněním, že „maminka by byla smutná, kdyby u něj spala“. Za celou dobu od rozvodu spolu nebyli na žádné, a to ani kratší, dovolené. Jejich vztah je narušen zásadním způsobem a je otázkou, zda se tato situace do budoucna ještě kdy změní. Přístup všech orgánů zainteresovaných v daném řízení, přes žádosti a intervence otce, byl ve stylu – dohodněte se sami.

9.5 Několik osobních zkušeností dětí a rodičů z chování soudu u porozvodového uspořádání

- 1) Exmanželé K. mají dvě děti ve věku 4 a 7 let. Vladimír navrhoval u soudu svěřeni dětí do střídavé péče, na tento návrh však jeho žena Jana nechtěla přistoupit. Ke svému postoji uvedla, že si obecně myslí, že muž nemá pro výchovu stejné vlohy jako žena, protože dětem více povoluje a nemá striktní pravidla. Naproti tomu Vladimír uvedl, že sám pochází z rozvedené rodiny a otec, kterého viděl jednou za 14 dní, mu moc chyběl. Sám si nedovedl představit, že by své děti viděl takto a proto pro něj byla střídavá péče jedinou možností. Byl překvapený, že soud jeho návrhu přes odpor matky vyhověl a s úsměvem říká, že hlavní roli hrál zřejmě fakt, že je kuchař a tedy umí vařit. S bývalou manželkou se snaží komunikovat nekonfliktně, a ačkoli mnohdy to jde těžce, oba dva se po většinu doby kvůli dětem snaží spolu vycházet.⁹³
- 2) Osmnáctiletá Emma uvádí, že ve střídavé péči žije od malička (do svých tří let) a je za to moc vděčná. Maminka přitom žila v Česku a tatínek ve Švédsku, kde se střídavá péče nařizuje automaticky a jiný způsob uspořádání se řeší až v okamžiku, kdy něco nefunguje. Každoměsíční střídání tak provázelo nutné cestování letadlem a také domácí výuka ve Švédsku, protože základní školu absolvovala v ČR. Od tří do deseti let s ní létali rodiče, kteří si dítě předávali na letišti, od deseti let létala sama. Říká, že má dvě milující rodiny místo jedné rozvedené. Pamatuje si, že jí maminka jednou řekla, že by měla žít naplno na každém místě a vidět na každé situaci pozitiva. Toho se snaží držet. Podle jejích slov to nebylo vždy úplně jednoduché, ale naučila se s tím žít.⁹⁴

⁹³ Zdroj - časopis Reflex 17/2015.

⁹⁴ Tamtéž.

- 3) Dnes pětadvacetiletá Marie žila ve střídavé péči rodičů od svých 11-ti let. Řekla k tomu, že výhoda byla v tom, že se nemusela rozhodovat, se kterým rodičem zůstane, a kterého uvidí jen pár dnů v měsíci. Stěhovala se vždy po dvou týdnech, v rámci jednoho města, takže to nebylo nic hrozného. Pokud by někdo viděl nevýhodu v tom, že neměla jeden „domov“, jedno místo kam „patří“, tak to ji nikdy netrápilo. Naopak z dnešního pohledu si myslí, že se díky tomu naučila nevázat se tolik k místům a věcem. Určitou nevýhodu spatřuje jen v tom, že bylo na ní, aby hlídala, aby všechno bylo „fér“, třeba aby rodiče přispěli na školní výlet stejným dílem. Rozhodně by neměnila, v rámci nastalé situace je to podle jejího názoru „ideální“ stav.⁹⁵
- 4) Rovněž tak dnes sedmnáctiletá Lucy žije od svých šesti let, společně se svými sestrami dnes devatenáctiletou Sofií a čtrnáctiletou Mary, ve střídavé péči. U rodičů se střídají po 14-ti dnech už jedenáct let a pokládá tento stav za normální. Žije totiž ve Spojených státech amerických a takovýto způsob uspořádání poměrů dětí po rozvodu rodičů je tam obvyklý. Všichni její spolužáci a kamarádi, jejichž rodiče jsou rozvedeni, takto žijí, a to i v případech, že se rodiče např. odstěhují do jiného státu a děti při střídání pak musejí hodně cestovat. Říká, že zpočátku, když byla malá, to pro ni bylo hodně těžké, ale ne proto, že se musí co 14 dnů stěhovat, ale proto, že rodiče už spolu nežijí. Vánoce a svátky tráví dodnes celá rodina, i s novými partnery obou rodičů, společně. Jak sama říká, důležitým faktorem je komunikace mezi rodiči a také skutečnost, že nikdy neslyšela, že by jeden z rodičů o druhém před dětmi špatně hovořil.⁹⁶

9.6 Psychologické aspekty problematiky

Ze všech shora popisovaných případů i vyjádření aktérů jednotlivých kauz bez dalšího vyplývá, že rozvod rodičů je pro všechny zúčastněné zátěžová situace, přičemž to, jak se s ní kdo vyrovná, a především pak děti, záleží pouze na přístupu rozvádějících se rodičů.

Současně z popisované kazuistiky i výsledků předtím rozebírané ankety vyplývá, že rodiče, sami od sebe, jsou schopni rozumného a od emocí oproštěného přístupu jen v mizivém procentu případů. Jestliže se však do řešení jejich složité životní situace zapojí třetí strana, která je adekvátně dokáže provést složitou životní situaci, mohou být ve většině případů

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Lucy Sandoe, výměnná studentka z Kalifornie.

v řešení úspěšní. Třetí stranou by měly primárně vždy být orgány, které danou problematiku napomáhají řešit. Je to tedy soud, klinický psycholog, rodinný terapeut, mediátor či orgán sociálně-právní ochrany dítěte. Tyto orgány by měly k věci přistupovat silou své autority.

V případě ohrožení lidská společnost i jednotlivec regreduje na nižší stupeň. Na povrch vystupují pudové vlastnosti, především agresivita, která je vyvolávaná i podněcovaná strachem. Strach přitom nemusí být vyvoláván objektivním stavem. Jedná se o subjektivní pocit ohrožení. Trauma vytváří situaci MY – ONI nebo JÁ – ON/ONA. Vnímání se zásadním způsobem polarizuje. Polarizace vyvolává konflikty. Opakování konfliktů vyvolává jejich prohlubování i zvyšující se četnost. Bez vědomé práce s nastalým problémem, konflikt vygraduje do stavu, kdy je cesta zpět – tedy k vrácení se k racionální komunikaci mezi stranami či skupinami a racionálnímu vyhodnocování situace, už prakticky nemožná.⁹⁷

Jedinou cestou, jak z této situace ven, je snaha o uvědomění si této nezdravé situace vyvolané daným postojem. Sami od sebe si však jednotlivci v daném stavu – pocitu ohrožení (a potažmo ani jakákoliv společenská skupina) toto nebezpečí neuvědomují. Je třeba, aby jim v tom pomáhaly autority.

Jedná se o snahu pomoci porozumět tomu, kdo jsme, kam směřujeme, v čem žijeme a z jakého důvodu jsme se dostali do současné situace (traumatu) a co nám i „naší“ skupině díky tomu hrozí.

Pokud porozumíme kladeným otázkám, pravdivě zanalyzujeme daný stav, jeho příčiny i svůj vlastní podíl na jeho vzniku, jsme schopni hledat a najít řešení nejen pro sebe, ale i pro celou skupinu, v daném případě tedy nejen pro jednotlivé členy rozpadlé rodiny, ale i pro jednotlivé členy rodin nově vzniklých nebo v budoucnu nově vzniklých. Pro skupiny i jednotlivce však platí, že v situaci přítomnosti či dopadu prožitku traumatu tohoto porozumění nejsou sami od sebe schopni.

Helena Klímová, psychoterapeutka a párová analytička, která se mimo jiné specializuje na terapii přenosu transgeneračního syndromu, uvádí, že *„...přes současnou krizi smyslu a potřeb rodiny se položka „spokojená rodina“ pravidelně ocitá na předním místě při výzkumech preferencí. Rodina je místo mezigenerační intimity, místo dotyků v přeneseném i doslovném slova smyslu. Jejich nedostatek či porucha se podepisuje na zdraví jednotlivců i*

⁹⁷ JANDOUREK, Jan, *Úvod do sociologie*, 2. vydání Praha: Portál, 2009, s. 206.

společnosti. Rodiče, tedy otec i matka, mají nezastupitelné místo v životě dětí a jejich absence způsobuje citové deprivace, které se následně přenášejí na další generace...“ Rodina, byť i poškozená, existuje jako charakteristika lidského rodu a možná nejvýznamnější kolektivní součást lidského nevědomí.⁹⁸

Další z odbornic zabývající se rodičovstvím a psychologií zdraví, PhDr. Eva Labusová, k tématu „*Je dnešní rodina opravdu v krizi?*“ mj. uvádí, že novodobé fenomény, jako je silný důraz na osobní pocity a individualismus, přišly až s hospodářským rozkvětem a hmotným přesycením. Zralá láska předpokládá schopnost kompromisu a také obět, ve vztahu k rodině mj. i v připravenosti vnímat potřeby druhých stejně jako vlastní. V současnosti chybí vztahová a emoční kompetentnost, nebereme ohledy na neodkladné vývojové potřeby našich dětí, přestože na rozdíl od našich předků máme informace o tom, jak děti zásadně a nevratně poškozuje, pokud jsou vystaveny disharmonickým vztahům rodičů nebo když se dokonce stanou jejich rukojmími. Rodina ke svému fungování potřebuje mužský a ženský princip, bez ohledu na to, kdo je v praxi jejich nositelem a jak si matka a otec své kompetence a úkoly mezi sebe rozdělí. Stejně jako Klímová, i Labusová hovoří o tom, že mezigenerační přenos má obrovskou sílu a neschopnost předat pocit sounáležitosti a odpovědnosti rodičů dětem je cesta do slepé uličky pro celou společnost. Naštěstí pro lidstvo, je stejně tak silná schopnost každého individua pracovat na sobě a skrze sebe, měnit i svět kolem nás. I když je to zpravidla snazší za odborné terapeutické pomoci, hlavní práci na nápravě musí odvést každý sám na sobě a cesty k hojení hledat pouze u sebe.⁹⁹

9.7 Právní závěry a vyústění dané problematiky

Z obsahu celé práce vyplývá, že právní úprava oblasti rodinného práva, tak, jak je obsažena v novém občanském zákoníku, kontinuálně navazuje na předchozí právní úpravu v zákoně o rodině, přičemž současně zohledňuje společenský vývoj v dané oblasti. Z hlediska aplikace této právní úpravy, však i nadále zůstávají značné rezervy, přičemž za nejpodstatnější pokládám fakt, že není plně a důsledně uplatňováno právo dítěte na výchovu oběma rodiči stejnou měrou.

Zakotvení tohoto práva považuji za nejdůležitější, neboť od něj se odvíjí všechna ostatní práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi a současně má jeho naplnění či nenaplnění podstatný

⁹⁸ KLÍMOVÁ, Helena, esej *Rodina je něco, co trvá a léčí*, Lidové noviny 16. 8. 2014.

⁹⁹ LABUSOVÁ, Eva. *Rozhovor na téma Je dnešní rodina opravdu v krizi?* Rodičovství, psychologie, zdraví, 2013.

vliv na celý život dítěte, nejen na jeho vzájemný vztah rodiči. Při současné krizi rodiny a nejbližších mezilidských vztahů mám za to, že ke kontinuálnímu budování zdravého vztahu dítěte a rodiče, a to od jeho nejtělejšího věku, musí při rozchodu rodičů přispět i soudní praxe, a to právě tlakem na důsledné naplňování práva dítěte na oba rodiče.

Z hlediska obsahu soudního řízení o uspořádání poměrů dítěte v době po rozvodu/rozchodu rodičů, jsou ustanovení § 858, 865, 884 a 888 OZ nejzásadnějšími ustanoveními, které by opatrovnické soudy a všechny další instituce, do procesu opatrovnického řízení zapojené, měly v rámci svého rozhodování a činnosti brát v potaz. V těchto čtyřech ustanoveních, zejména pak v ustanovení § 858 OZ, je poskytnut základní praktický návod k aplikaci práva dítěte na své rodiče a povinnosti a práva rodiče vychovávat své dítě. Pokud opatrovnické soudy budou důsledně dbát na to, aby daná ustanovení byla dodržována, přesněji řečeno, učiní vše pro to, aby se tak stalo v každém konkrétním případě, kdy je rozhodováno o poměrech dětí v době po rozchodu rodičů, podaří se zvrátit současný neblahý stav, kdy téměř 90% nezletilých dětí je po rozchodu rodičů svěřováno do výhradní péče jednoho z rodičů (zpravidla matky). S ohledem na uvedené výše mám současně za to, že zákonný rámec pro naplnění takovéto změny je dostačující a tedy není třeba legislativních změn.

Změnu v dosavadní praxi lze dosáhnout obdobným způsobem, jako se stalo v okrese Cochem – Zell ve Spolkové republice Německo, tedy spárováním jednotlivých institucí, jasným stanovením cíle, nastavením pravidel pro jeho naplnění a důslednou cestou k jeho dosažení.

Tak jako se před více než dvaceti lety v Německu v okrese Cochem – Zell našly kompetentní osoby, které byly schopny v průběhu několika málo let účinně naplnit literu a účel zákona a přispět tak k lepším vzájemným vztahům a tedy i životu mnoha dětí i jejich rodičů, tak i v České republice existují skupiny soudkyň a soudců, rodinných terapeutů, psychologů i sociálních pracovníků, kteří se snaží o dosažení totožného cíle.

V roce 2011 bylo například založeno Sdružení rodinně-právních a opatrovnických soudců, které dnes čítá cca 160 členů nejen ze soudcovské profese, a které si klade za cíl zlepšit poměry v této oblasti v České republice. Jako největší problém v rodinně-právním a opatrovnickém soudnictví toto uskupení vidí v nedostatku specializace v dané agendě, v nedostatku soudců s dostatečnými profesními i životními zkušenostmi, v absenci

systematického víceoborového vzdělávání i v absenci systematické a sjednocující judikatury. Současně poukazuje též na nedostatečné materiální a prostorové zajištění pro práci související s rozhodováním v opatrovnických věcech (prostory pro pohovory se stranami i dětmi, specializovaná odborná pracoviště atp.) Opatrovnické soudnictví vidí jako dlouhodobě zanedbávané a stojící na okraji zájmu systému.

Současně existuje řada jednotlivců - českých soudkyň a soudců (jako např. u Okresních soudů v Novém Jičíně, Mostě či Opavě), kteří v rámci svých pravomocí a výkonu soudcovské moci, přes všechny systémové překážky, mají nezdolnou snahu napomáhat zmírnění konfliktů mezi rodiči, a v co nejlepším zájmu všech, je vést ke kompromisu.

Jak však ukazují statistiky o výsledcích opatrovnických řízení, výsledky ankety provedené v rámci vypracování této práce i kazuistika v ní zahrnutá, obecně se jedná spíše o ojedinělé případy bez větší systematičnosti v celku větším než je daný okres a bez institucionální podpory ze strany vyšších stupňů soudů či dokonce ministerstva spravedlnosti, byť jistým pozitivním směrem se jeví některá z relativně nedávných přelomových rozhodnutí Ústavního soudu ČR, která jsou v části citována i v této práci.

10 Závěr

V rámci této práce byl popsán stav uspořádání poměrů nezletilých dětí v době po rozvodu, vyplývající ze statistického vyhodnocení údajů MSČR za dobu více než deseti let z údajů Českého statistického úřadu za rok 2015 a 2016 i faktického hodnocení anketního vzorku oslovených respondentů.

Výsledkem je zjištění, že v rámci opatrovnického řízení, je většina všech dětí rozvedených rodičů, popř. dětí, jejichž rodiče nebyli seznáni a současně spolu nežijí ve společné domácnosti, svěřována do výhradní péče jednoho z rodičů.

V roce 2015 vydaly soudy ČR rozhodnutí o 26,1 tisících rozvodech, což bylo o 0,7 tisíce méně než v roce 2014. Více než polovina rozvodů (57,5%) se týkala manželství s nezletilými dětmi. Rozvodem rodičů tak bylo zasaženo celkem 23,2 tisíc nezletilých dětí.

Sňatek v roce 2015 uzavřelo celkem 48,2 tisíců párů, což je nejvyšší počet za uplynulých sedm let, nicméně mimo manželství se v témže roce současně narodilo 47,8% z celkového počtu 110,8 tisíce dětí, což je o 1,1% (celkem 0,9 tisíce dětí) více než v roce 2014.

V roce 2016 byly statistické údaje obdobné – do konce 3. čtvrtletí 2016 bylo rozvedeno 19,2 tisíce manželství, což se dotklo celkem 17,6 tisíců dětí (59,2% ze všech rozvodů). Mimo manželství se za stejné období narodilo 41,5 tisíc dětí (tj. 48,6% z celkového počtu všech narozených dětí).

Jak vyplývá ze shora uvedených statistických údajů, počet nezletilých dětí, jejichž rodiče spolu nežijí, rok od roku stoupá, stejně jako stoupá počet dětí, jejichž rodiče nejsou sezdáni.¹⁰⁰

Dlouhodobě progresivním společenským jevem je tedy skutečnost odděleného soužití rodičů společných dětí, což následně vyvolává legislativně zakotvenou nutnost rozhodování o poměrech společných dětí v době po rozvodu/rozchodu jejich rodičů. Je velmi pravděpodobné, že tento jev se bude i nadále rozšiřovat, jak vyplývá z dlouhodobého společenského vývoje, mj. spojeného s ekonomickou emancipací žen, ale i nastaveným sociálním systémem a zejména pak příklonem k individualismu a sklonu k rychlému a radikálnímu řešení problémů i méně zásadního charakteru. Sociologicky je daný trend pojmenováván jako „krize rodiny“, „krize morálky“, „krize hodnot“ či dokonce „krize společnosti“.

Společnost a v návaznosti na to i lidské chování, se v dané oblasti v průběhu několika málo desetiletí zásadním způsobem proměnilo, přesto ve většině průzkumů stojí na prvním místě hodnotového žebříčku dotazovaných osob funkční vztah a spokojená rodina. Tento výsledek svědčí závěru, že ať si o těchto institucích myslíme cokoliv, měly, mají a nadále budou mít zásadní význam pro socializaci člověka a pro formování našeho vztahu k sobě i k ostatním a i nadále budou hlavním zdrojem pocitů, od kterých se odvíjí naše osobní prožívání.

Smutným faktem je, že zhruba polovina všech nezletilých dětí v České republice nežije s oběma rodiči, což již samo o sobě není zdravým jevem, neboť tyto děti mají výrazně ztíženou možnost naučit se v rodině vnímat potřeby druhých stejně jako svoje vlastní a naučit se umění kompromisu. Co je však ještě horším důsledkem, je vystavení řady těchto dětí disharmonickým vztahům mezi rodiči či dokonce jejich postavení do pozice zbraně či rukojmího ze strany rodičů navzájem. Jako děti nepřežijeme bez péče rodičů a jejich postoj nás bezprostředně utváří. Pro utváření své identity děti potřebují oba rodiče, bez ohledu na to, jak si otcové a matky své kompetence rozdělí. Výsledkem dnešního stavu je bezesporu i to, že

¹⁰⁰ Údaje Českého statistického úřadu ke dni 12. 12. 2016, kód 130080-16.

mnozí dnešní otcové a matky nikdy nezažili skutečně funkční model rodinného soužití, protože prošli jeslemi, sami zažili rozvody svých rodičů, jejichž výsledkem byly upracované a ustarané matky a nepřítomní, maximálně víkendoví otcové.

Jak je rozebíráno v předchozích kapitolách, v případě závažné citové krize lidé zpravidla nejsou sami od sebe schopni přijetí adekvátních opatření vedoucích k rozumnému a pro dítě prospěšnému řešení. Nejsou schopni dohody a kompromisu, upozadění svých vlastních potřeb. Jejich odpovědnost je nutné podepřít, vyvolat, probudit. Tento úkol by měly přijmout právě opatrovnické soudy, které by rozvádějícím se rodičům měli každým svým projevem a rozhodnutím připomínat, že jejich rozchodem jakkoli nezaniká jejich rodičovský závazek vůči dítěti, že dítě není prostředek ke zranění druhého rodiče ani rukojmí či zbraň umožňující dosažení vlastních sobeckých zájmů či cílů. V případě rozvodu by rodiče měli více než kdykoli jindy svůj život vnímat nesobecky a přes vlastní rozchod zachovat dítěti oba rodiče stejnou měrou. Cestu, jak toho dosáhnout jim musí pomoci najít instituce, která je odpovědná za ochranu nezletilých dětí, jakožto osob, které nemohou své zájmy účinně hájit samy, tedy opatrovnické soudy, orgán sociálně-právní ochrany dětí za odborné pomoci psychologů, rodinných terapeutů a samozřejmě též právních zástupců rodičů. Pokud se všechny tyto složky spojí a budou jednat ve shodě, k dosažení cíle může dojít. Cílem by mělo být zabezpečení poměrů dítěte tak, aby ani přes rozchod svých rodičů neztratilo pocit, že patří do života obou z nich zcela stejně a ve stejné míře, jako tomu bylo v době společného soužití. Důležitá je též rychlost celého řízení, tak aby citové a vztahové škody, které s sebou rozvod rodičů dítěti vždy přináší, byly co nejmenší.

Závěrem bych si přála, aby se nenaplnoval obsah slov, která zazněla v rámci 3. ostravské konference soudních znalců, konané v lednu 2017 v Ostravě, na které bylo jedním z témat také téma střídavé péče, jako podkapitoly hlavního tématu - násilí v rodině i společnosti, a to že „...rozšíření střídavé péče v České republice není možné kvůli sobeckým otcům a protektivním matkám.“ Mezigenerační přenos velmi ovlivňuje naše chování. Mnozí ze současné generace rodičů sami nezažili, jak vypadá život v soudržné rodině. Je třeba uvědomit si, že se jedná o začarovaný kruh, kdy výchova dítěte v rodině, kde chybí (jakýkoliv) mužský vzor, za současné eliminace vyváženého běžného styku dítěte s oběma rodiči, zásadně jiné vztahy produkovat nemůže. Vysokému procentu rozchodů rodičů díky společenskému vývoji zřejmě zabránit nelze a už vůbec ne prostředky práva, ale důsledné uplatňování tzv. Cochemské cesty odpovědnými orgány, by pro děti odloučených rodičů i budoucnost naší společnosti, řešením být mohlo.

LITERATURA - SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

KOMENTÁŘE, MONOGRAFIE A UČEBNICE

- BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.
- BIDDULPH, Steve. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-155-X.
- HOLÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN: 978-80-7400-644-9.
- HURDÍK, Jan. *Institucionální pilíře soukromého práva v dynamice vývoje společnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-379-3.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*, 2. vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 80-7178-749-3.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Iuridica, řada teoretická, 360. ISBN 978-80-210-5053-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-853-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk, LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. Panorama, 1986. ISBN 11-060-86.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Rodinné právo (§ 655-975)*. Praha: Leges, s.r.o. 2016, svazek IV/B. ISBN 978-80-7502-004-8.
- NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě. Zájem dítěte především*. Praha, Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0342-1.
- PREKOPOVÁ, Jiřina, SCHWEIZEROVÁ, Christel. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-495-3.
- RADVANOVÁ, Senta a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*, Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN: 978-80-7400-578-7.
- RUDOLPH, Jürgen. *Jsi moje dítě, Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 1. vyd. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. ISBN 978-80-254-8250-6.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Rodinné právo*. Právnick. Brno:1934.
- SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 978-80-7478-869-7.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, *Dítě a rozvod rodičů*, Praha, Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
- TRÁVNÍČEK, Milan, *Střídavá péče*, Praha, C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-596-1.
- WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089-8.

ODBORNÉ ČLÁNKY

- CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Cochemská praxe. Vznik a vývoj*. Právo a rodina, 2015, roč. 16, č. 6, s. 11.

- CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana, *Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14. – 15. 5. 2015 v Brně*, TRIBUN EU, s.r.o. vydání 1. Brno 2015.
- JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. 1. vyd. Brno – Boskovice: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 54.
- KORNEL, Martin. *Collaborative law a efektivní rozvod*, Právní rozhledy, 2007, roč. 19, č. 22, s. 815.
- KAVALÍR, Jakub. *K předpokladům pro zbavení rodičovské odpovědnosti*. Právo a rodina. 2013, roč. 15, č. 10, s. 9.
- KAVALÍR, Jakub. *Z hnízda mají v dospělosti vylézt děti, nikoliv rodiče (1.)*. Právo a rodina, 2014, roč. 16, č. 9, s. 4.
- KLÍMOVÁ, Helena, esej *Rodina je něco, co trvá a léčí*, Lidové noviny 16. 8. 2014.
- KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. *Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace*, Právní rozhledy, 2014, roč. 22, č. 10, s. 353.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela, *Rodinná mediace*, Bulletin advokacie, 2013, ISSN 1210-6348, č. 6, s. 39.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v novém občanském zákoníku*, Právní rozhledy, 2013, roč. 21. č. 23 - 24, s. 801.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEČEK, Ivo. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, ISSN 1210-6348, č. 3, s. 23, ASPI, LIT47338CZ.
- LABUSOVÁ, Eva. *Rozhovor na téma Je dnešní rodina opravdu v krizi?* Rodičovství, psychologie, zdraví, 2013.
- MÁROVÁ, Anna. *Cochem - praxe a česká cesta*, Rodinné listy, 2015, č. 12, s. 17, ASPI ID LIT164785CZ.
- NOVÁKOVÁ, Markéta, HAJNÁ, Dana. *Podporujeme „Cochemský model“? Co na to odborná společnost pro rodinnou terapii SOFT?! www.soft-zs.cz; http://soft-zs.cz/softforum/vsechny-clanky-abecedne/165-podporujeme-cochemsky-model*, zveřejněno: 27. 2. 2016.
- NOVÁKOVÁ, Markéta, MERTIN, Václav. *Cochemská praxe*, Školní poradenství v praxi, 2015, č. 4, s. 8, ASPI ID LIT53529CZ.
- NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Rodinné listy, 2012, č. 7 – 8, s.
- PALÁSEK, Milan. Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 19, s. 680, *recenze RADVANOVÁ, Senta a kol. Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*, Praha: C. H. Beck, 2015.
- PAPOUŠKOVÁ, Tereza, *Cui liberi - otázka svěřování dětí do péče v judikatuře ÚS a ESLP*. Jurisprudence. 2014, č. 4, s. 31, Wolters Kluwer, ASPI, LIT50013CZ
- RAŠOVSKÝ, David. *Dobré mravy jako kritérium přiznání výživného*. Právní fórum, 2012, č. 9, s. 424, ASPI ID42270CZ.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte*. Právní rozhledy 2015, roč. 23, č. 20, s. 713.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Princip oficiality v řízeních o úpravu péče a styku s nezletilým dítětem*, Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 10, s. 360.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana, *Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů*, Právní rozhledy, 2016, roč. 24, č. 1, s. 12.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana, KILLAROVÁ, Tereza. *Realizace Cochemské praxe v České republice, 1. a 2. část*, Právo a rodina, 2015, č. 8, s. 14, ASPI ID 137447CZ, č. 9, s. 16, ASPI ID LIT137880CZ.
- SCHÖN, Monika. *Koho české právo rozumí pod pojmem dítě*. Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví. Praha: Linde, 2013, roč. 15, č. 3, s. 17 - 20.

TELEC, Ivo, *Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek*, Právní rozhledy, 2011, roč. 19, č. 1, s. 3.

SEZNAM MEZINÁRODNÍCH ÚMLUV, ZÁKONNÝCH NOREM A PŘEDPISŮ

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., Sbíрка zákonů, částka 33, vydána dne 22. března 2012, obsahující zákon č. 89 ze dne 3. února 2012.

Úmluva o právech dítěte publikovaná sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, Sbíрка zákonů, částka 111, vydána dne 30. prosince 1999, obsahující zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Sbíрка zákonů republiky Československé, částka 86, ročník 1949, vydána dne 27. prosince dne 1949, obsahující zákon č. 265 ze dne 7. prosince 1949 o právu rodinném.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Sbíрка zákonů Československé socialistické republiky, částka 53, ročník 1963, vydána dne 13. prosince 1963, obsahující zákon č. 94 o rodině ze dne 4. prosince 1963.

JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 606/04, Sb. n. ÚS č. 177 z roku 2005, sv. 38, s. 421.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (uveřejněn pod č. 105/2014 Sb. n. US sv. 73, ročník 2014, s. 683).

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS. 1506/13 (uveřejněn pod č. 110/2014 Sb. n. US sv. 73, ročník 2014, s. 739).

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS. 3216/13 (uveřejněn pod č. 176/2014 Sb. n. US sv. 74, ročník 2014, s. 529).

Rozhodnutí NS ČR ze dne 21. 9. 2011 sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010, uveřejněné pod č. 31 ve Sbírcce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2011, rozhodnutí a stanoviska ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních.

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

PIENTAK, Martin. *Rozhovor s JUDr. Vladimírem Polákem, soudcem Okresního soudu v Novém Jičíně. Chystáte rozvod? Dohodněte se, co bude s dětmi.* MF Dnes, 13. 6. 2017.

UNICEF: Rights under the Convention on the Rights of the Child. http://www.unicef.org/crc/index_30177.html

ČTK, *Zákon střídavou péčí upřednostní rodiče před dětmi, tvrdí vládní výbor*, [online] [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/zakon-stridavou-peci-uprednostni-rodice-pred-detmi-tvrdi-vladni-vybor-1me-/domaci.aspx?c=A110714_184035_domaci_jj

FAFEJTA, M. *Dítěti nestačí, je-li s otcem jeden víkend za 14 dní* [online] [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: <http://www.tatojaknato.cz/rozvod/155-diteti-nestaci-je-li-s-otcem-jednou-za-14-dni>

GINTER, Jindřich. *Justice v Česku se zneužívá k házení špíny na druhé, tvrdí soudce.* [online] [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/domaci/246414-justice-v-cesku-se-zneuziva-k-hazeni-spiny-na-druhe-tvrdi-soudce.html>

Informační centrum vlády ČR, *Deklarace práv dítěte* [online] [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/> DALŠÍCH

KOLAJA, David. *Iva Brožová: Lidé by od soudů neměli odcházet poníženi*, [online] [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: <http://www.ejustice.cz/iva-brozova-lide-od-soudu-nemeli-odchazet-ponizeni>

LABUSOVÁ, Eva. *Správný název pro střídavku* [online] [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: http://www.evalabusova.cz/clanky/deti_do_kufru.php

MERTIN, Václav. *Hodí se pro vás střídavá péče?* 16. 8. 2011, OnaDnes.cz [online] [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: http://ona.idnes.cz/hodi-se-pro-vas-stridava-pece-deset-otazek-napovi-f69-/deti.aspx?c=A110815_212318_deti_abr

MERTIN, Václav. *Dvakrát doma, K 213* 25. 7. 2011 [online] [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: <http://www.k213.cz/JOOMLA/Dvakrat-doma>, Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Návrh zákona o zálohovaném výživném*, Právní rozhledy, 2011, roč. 25, č. 12, s. II, webový odkaz <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=1078>.

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2016, textová a tabulková část. Webový odkaz <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/1897-zprava-o-innosti-2016>